

TERESA CABRÉ I MONNÉ

**ESTRUCTURA GRAMATICAL I LEXICÓ:
EL MOT MÍNIM CATALÀ**

Tesi doctoral dirigida pel Dr. Joan Mascaró

JK → S

Departament de Filologia Catalana
Universitat Autònoma de Barcelona
abril de 1993

Agraïments:

Tinc la impressió que aquesta tesi s'ha fet en poc temps però intensament i que dec al seu director, professor i amic meu, Joan Mascaró, l'ajuda indispensable de la persona que ha sabut treure profit de les meves possibilitats.

Vull fer constar el meu agraïment més sincer a Michael Kenstowicz pel seu interès en aquest treball i l'estímul que això ha suposat per a mi.

Haig d'agrair també els comentaris de M. Rosa Lloret i Daniel Recasens i l'ajuda dels meus companys de departament.

La recollida de dades ha estat possible gràcies a l'amabilitat de molts amics que pacientment han respost a la meva insistència.

Dedico aquest treball al Julià i a la meva mare, que sempre han cregut en mi.

ÍNDIX

Introducció	3
Abreviatures	6
1. Processos de creació de mots per derivació prosòdica	7
El truncament com a procés d'hipocorització	9
Palatalització inicial	11
Estructura lingüística i llenguatge afectiu	12
Creació de mots nous	16
Conceptes gramaticals bàsics	18
1. 1. Sistemes de truncament	20
1.1.1. Mots truncats i mots base	28
1.1.2. Classes de mots truncats	33
El patró dels mots truncats	37
Truncament i afixació de diminutius	39
Variacions a les posicions consonàntiques	41
Simplificació d'estructura	48
1.2. Altres sistemes de creació de mots	53
1.2.1. Reduplicació lèxica	60
1.2.2. Reduplicació morfològica	62
Tipus <i>poti-poti</i>	62
Canvis fonològics	64
Estructura dels elements	66
1.2.3. Reduplicació prosòdica	68
Tipus <i>patapum</i>	68
Tipus <i>puput</i>	71
1.2.4. Reduplicació fonològica	74
Amb base lèxica	76
Sense base lèxica	78
1.2.5. Mots creats sense base lèxica	79

2. Teoria prosòdica	83
El mot mínim	85
2.1. Circumscripció prosòdica	90
Els mots truncats com a mots mínims	92
Circumscripció prosòdica i mot mínim	97
Conseqüències derivades de la circumscripció	99
2.2. Constituents i teoria mètrica	101
Posició interna versus límit del constituent	103
Adequació a l'anàlisi prosòdica	106
2.3. Sensibilitat al pes sil·làbic	109
Anàlisi prosòdica i truncament	111
Violació de constituent	118
2.4. Minimitat en els mots truncats	122
2.4.1. Propietats del mot truncat	123
La plantilla CV	126
Extramoraïcitat	129
El truncament com un procés d'apocopació	131
2.4.2. Condicions derivades de la circumscripció prosòdica	133
2.4.3. Condicions sobre les plantilles de projecció	134
2.5. Minimitat en la reduplicació i en la invenció	138
2.5.1. Reduplicació de dos peus	140
Tipus <i>poti-poti</i>	141
Tipus <i>patapum</i>	143
2.5.2. Reduplicats d'un peu	144
Tipus <i>puput</i>	144
Tipus <i>mama</i>	146
Annexos	150
Bibliografia	165

Introducció

L'objectiu d'aquest treball és mostrar l'estructura mínima possible de les unitats independents del lexicó català i determinar els requisits que ha de tenir aquesta estructura i el seu paper en els processos gramaticals. L'estratègia per a arribar a aquest objectiu ha estat l'anàlisi de dos processos morfològics considerats marginals i pràcticament mai estudiats en la nostra llengua: el **truncament** i la **reduplicació**. D'ara en endavant anomenarem aquests mecanismes processos de **derivació prosòdica**.

El truncament porta, per definició, a un mot més petit, que és la paraula mínima possible, atenent l'estructura de la base. El procés de reduplicació parteix ja d'unes condicions de minimitat, però el resultat també és una manifestació d'aquestes condicions. Tots dos processos són mecanismes de formació de mots, marginals dins el sistema, que coincideixen en el fet que mostren els mateixos requisits sobre l'estructura de l'output. El factor essencial de tots aquests requisits és que conflueixen sempre en la mateixa estructura prosòdica de peu: el **troqueu moraic**. Tots els mots formats per aquests processos se sotmeten a la mateixa anàlisi: cada unitat lèxica conté un troqueu moraic i només un.

El treball està dividit en dues parts amb característiques diferents. En la primera hem intentat d'aportar un estudi descriptiu, fora del marc teòric de la gramàtica generativa, de les dades que oferim, ordenades i classificades en els annexos finals. L'anàlisi es basa en la relació formal aparent entre les unitats lèxiques i en els conceptes gramaticals clàssics. En la segona, hem presentat aquestes dades sota l'anàlisi de la **teoria prosòdica**, hem intentat de demostrar fins a quin punt s'hi sotmeten, hem proposat el patró del mot mínim de la llengua, que regeix totes les manifestacions de minimitat, i hem anunciat les implicacions que té per a l'estudi de la gramàtica del català, especialment per a l'assignació de l'accent de mot.

El truncament i la reduplicació, en general, s'han aplicat històricament com a processos d'hipocorització. Deixant de banda la repetició completa de mots, sembla que aquests processos han deixat de ser productius, però són actius a l'hora de relacionar elements del lexicó. De la mateixa manera que relacionem *decidir* i *decisió*, però no formem *decisió* a partir de *decidir* de forma automàtica, també som capaços de relacionar *Cecília* i *Cila*. De la regularitat que mostra la relació semàntica i formal d'aquests elements es dedueix el patró que regeix el procés. Quan no hi ha cap relació formal no se'n pot deduir cap regularitat ni cap procés.¹

El procés de truncament que s'analitza en aquest treball² ha deixat de ser productiu o ho és poc i de manera variable segons els dialectes. És possible que les formes més senzilles es puguin donar encara espontàniament: *Manuelita* > *Lita*, *Eleuteri* > *Teri*. Si el fenomen és històric ha de ser recentíssim, ja que la generació anterior —la dels meus pares— no ha conegut cap altre sistema. L'estructura de la llengua en l'època en què el procés és productiu no és necessàriament diferent de la d'ara; difícilment la llengua pot canviar gaire en poc temps. Els dialectes tampoc no són essencialment diferents i sembla que les dades ho corroboren, si més no en aquest nivell de la gramàtica.

Si acceptem, doncs, la validesa de les dades, hem d'acceptar també que allò que es desprèn de les regularitats que mostren forma part de la gramàtica de la llengua. Més encara, si a través d'aquestes regularitats podem demostrar quin és el patró que regeix la formació d'aquesta mena de mots, haurem descrit una part de l'estructura de la llengua que fins ara havia quedat amagada.

Els fenòmens lingüístics rellevants en el nivell prosòdic de la gramàtica són aquells que afecten una part de la paraula els límits de la qual no coincideixen ni amb els dels segments fonològics ni amb els

---

¹ Per exemple, no hi ha relació formal entre l'hipocorístic "Nino" Buscató i el nom corresponent Francesc Buscató. La informació procedeix del conegut esportista mateix.

² El procés de truncament a la castellana —Montse, Tere, cole, profe, etc.— no és analitzat en aquest treball.

dels morfemes. El truncament i la reduplicació són, en català, dos processos que afecten el nivell fonològic i morfològic de la gramàtica, però que no queden inclosos ni poden ser explicats exclusivament en un sol d'aquests nivells.

Els mots obtinguts per derivació prosòdica mostren unes regularitats sobre la configuració de l'estructura del patró que regeixen i es manifesten com un fenomen de minimitat de la llengua. Dit d'una altra manera, els truncats i els reduplicats se sotmeten a les condicions imposades pel patró prosòdic del català: el troqueu moraic.

Les dades estudiades aporten una evidència empírica molt forta a favor de l'adequació de la teoria prosòdica. Només en el marc d'aquesta teoria ha estat possible de descriure i explicar processos d'aquesta mena, els quals, d'altra banda, han estat sempre marginats de l'estudi gramatical del català.

L'aportació teòrica d'aquest treball s'ha de veure com una adequació a l'anàlisi sistemàtica d'un conjunt de dades i, per tant, com una precisió dels conceptes i de les aplicacions de la teoria prosòdica, més que no pas com una reformulació de l'aparell teòric o una proposta teòrica nova.

Tot i que no hi ha cap proposta elaborada sobre el comportament mètric del català en el marc de les teories més recents de la fonologia generativa i tenint en compte la relació entre el nivell prosòdic i el nivell mètric de la gramàtica, els resultats de l'anàlisi dels processos de truncament i de reduplicació i el paper que hi juga el patró de la paraula mínima —el troqueu moraic— suggereixen que un estudi del problema de l'accent en català hauria de partir dels resultats obtinguts en aquest treball.

Abreviatures:

dA - Albaigés, 1980
dECor - Coromines, 1980-92
DGLC - Fabra, 1932
DCVB - Alcover-Moll, 1926-62
GEC - Gran Enciclopèdia Catalana
c.tarr. - Camp de Tarragona
Cad. - Cadaqués
mall. - mallorquí
val. - valencià
ócc. - nord-occidental
cat. - català
cast. - castellà
m. - substantiu masculí
f. - substantiu femení
s. - singular
p. - plural
n.c. - no classificat
H - síl·laba travada
L - síl·laba lliure
MW - mot mínim
PW - paraula prosòdica
 T_{μ} - troqueu moraic
F - peu mètric
 σ - síl·laba
 μ - mora
C - consonant
S - semivocal
V - vocal
‘V - vocal tònica
* - agramatical
> - en un procés, pas de l'input a l'output
. - límit de síl·laba
- límit de mot

1. Processos de creació de mots per derivació prosòdica

Les dades que em proposo de descriure i d'analitzar pertanyen a una àrea del lèxic català que, pel fet de no sotmetre's als sistemes morfològics més productius de formació de mots, amb prou feines se n'ha fet una relació i, en tot cas, mai no han estat estudiades des d'un punt de vista unitari. Es tracta del lèxic que la llengua inventa completament o que crea a partir d'una base existent per processos que, si bé en català són poc habituals, són ben coneguts i productius en altres llengües. Aquests processos són el **truncament** i la **reduplicació**. D'ara en endavant els anomenarem processos de **derivació prosòdica**.

Els sistemes morfològics de formació de mots més comuns en català són la derivació i, en segon lloc, la composició. En tots dos casos es tracta gairebé sempre, quan actuen de forma productiva, de processos d'addició d'elements lèxics o afixals coneguts a altres elements que ja formen part del lèxic català. A *comptagotes*, *all-i-oli*, *pseudònim*, *rellotger* o *nacionalització* podem destriar uns elements la categoria lèxica i gramatical dels quals es pot trobar en altres mots com *guardaagulles*, *col-i-flor*, *sinònim*, *fuster* i *racionalització*.

Els processos de truncament, o elisió d'un segment més o menys llarg a partir d'un extrem del mot, i de reduplicació, o repetició d'un segment —un so, una síl·laba, un mot— són relativament rars en català i en les llengües pròximes. Així mateix, el procés d'invenció de mots sense referència lingüística és també molt restringit. L'estructura de tots aquests mots no és evident sense un estudi de la gramàtica de la llengua. És per tant explicable la falta d'atenció que hom ha destinat a aquests fenòmens marginals que afecten un sector del lèxic que ha estat ignorat com a objecte d'estudi. En el cas dels noms de pila truncats, que constitueixen el grup de dades més important d'aquest procés en català, no han estat ni tan sols recollits d'una manera sistematitzada.

Les diferents gramàtiques del català no han descrit el truncament i la reduplicació com a processos de la llengua. Les obres lexicogràfiques han definit aquests fenòmens en termes nociònals, com hipocorístics, onomatopeies, parlar infantil, etc., sense fer referència a la seva estructura ni al lloc que ocupen dins la gramàtica. Habitualment, el parlar infantil —que comprèn mots inventats totalment o parcialment— és restringit a l'àmbit exclusivament familiar, mentre que la majoria dels hipocorístics (tipus *Cila*, *Toni*, etc.), les onomatopeies i altres mots inventats pertanyen comunament al llenguatge col·loquial. En qualsevol cas, el registre lingüístic no es defineix per cap procés gramatical concret, sinó per la tria de determinades expressions; en canvi, sí que és el procés gramatical el que determina un tipus de mots, perquè la regularitat que mostren dona compte de la relació lèxica entre la base i l'element derivat i entre diversos elements derivats.

L'objecte d'aquest estudi és l'anàlisi d'un corpus lingüístic, que comprèn hipocorístics, parlar infantil, onomatopeies i altres mots i expressions semblants, que estan sotmesos als mateixos processos gramaticals i responen a la mateixa estructura lingüística. Diem que en català aquests processos són marginals perquè han deixat de ser productius en la majoria dels casos, sia perquè s'han modificat substancialment, sia perquè han estat substituïts per altres mecanismes. Això no vol dir, però, que no estiguin lingüísticament regulats dins el sistema gramatical.

Des d'un punt de vista gramatical, és a dir, del tipus de procés que determina la forma del mot creat, les dades que ens interessin s'inclouen dins els grups següents:

- a) mots truncats — Joaquim > Quim, Camila > Mila, Genoveva > Veva, Agustina > Tina, Gimnàstic > Nàstic, camió > mió, senyoreta > seta, etc.
- b) mots reduplicats — àvia > iaia, pare > papa, bo > bobò, Nasi > Nani, Cisco > Quico, etc.
- c) mots reduplicats inventats — pupa, nyonya, lelo, tutut, quec, etc.

d) mots inventats duplicats — nyam-nyam, ziga-zaga, piu-piu, etc.

e) mots inventats — apa, arri, mèu, juli, bum, crac, etc.

El truncament com a procés d'hipocorització

Els mots truncats són formes escurçades que hom utilitza com a mots autònoms en el parlar habitual, generalment en un àmbit restringit. Tradicionalment hom ha distingit entre afèresi i apòcope. S'entén per afèresi l'elisió d'elements al començament de mot i per apòcope l'elisió d'elements al final de mot. Se sol parlar d'elisió de "lletres" o d'una síl·laba i sovint l'element elidit és una vocal que constitueix la primera o la darrera síl·laba del mot. L'afèresi i l'apòcope són moltes vegades fenòmens lèxics no catalogables aparentment com a processos fonològics, perquè independentment de la forma establerta per la normativa, entre *aglà* i *gla*, *avellana* i *vellana*, *culte* i *cult*, *unànime* i *unànim*, no sembla haver-hi els contextos que condicionen l'elisió o aparició de vocals als extrems del mot, com a *scola* > *escola*, *structura* > *estructura*, *llebr* > *llebre*, *ferr* > *ferro*, etc.

La diferència més notable entre fenòmens esporàdics de canvi o d'addició o supressió d'elements i el procés de truncament que analitzarem aquí és que aquest darrer és un procés gramatical, de tipus morfològic, que produeix l'elisió del material fonològic a partir d'un segment que es pot definir regularment fins al límit esquerre del mot base. El mot resultant, que conserva l'accent del mot base, respon a una estructura definida universalment com un peu mètric: *Ca-mila*, *Magda-lena*, *Joa-quim*, *Fer-nando*, *Contsan-tino*.

Aquest procés s'aplica en català per a produir mots l'àmbit d'ús dels quals és l'afectiu i familiar. En general, els mots que tenen un valor semàntic afegit de proximitat entre l'objecte designat i els interlocutors s'anomenen hipocorístics. Un hipocorístic és "la forma de derivació que comunica a un terme el valor d'expressió de l'afecte i la simpatia. En català, només poden ésser hipocorístics certs diminutius o augmentatius" (GEC). Aquesta definició només fa referència al significat però no al·ludeix a cap tipus de procés. Altres definicions sí que tenen

en compte l'aspecte més gramatical, però no hi fan referència com a processos sinó com a deformacions.³

Una d'aquestes suposades deformacions és el truncament. Els mots truncats catalans, tant els comuns com els propis, són hipocorístics, perquè el procés comporta una connotació de familiaritat i de simpatia o un valor eufemístic. Aquestes formes de vegades s'han estès més enllà de l'àmbit familiar i infantil i són perfectament habituals en el llenguatge col·loquial entre persones amb una certa proximitat: *Cila* < *Cecília*, *Toni* < *Antoni*. Dialectalment, les formes *mano* ⁴< *hermano* o *Nàstic* < *Club Gimnàstic de Tarragona*, per exemple, han perdut el valor afectiu que afegeix el procés i pertanyen al llenguatge general de registre col·loquial.

Els hipocorístics, però, no s'obtenen només per truncament. De fet, els diminutius en constitueixen el grup més nombrós, perquè sovint han perdut el seu valor semàntic propi i són usats amb les connotacions de simpatia i proximitat a què ens hem referit, p.e. *carona*, *cafetó*, *Andreuet*, *Josepó*, *Ernestina*. Algunes formes diminutives han perdut del tot el seu valor i s'han lexicalitzat. Dialectalment (Veny, 1978) hom utilitza *xiquet*, *nuet*, per exemple, no com a diminutius ni hipocorístics sinó com a veritables termes amb el mateix significat que el mot del qual deriven. En aquest sentit, la forma *tietà* s'ha estès i ha substituït *tia* a bona part del domini lingüístic.

La derivació per sufixos diminutius, que comporta un allargament del mot, és el mecanisme de formació d'hipocorístics més productiu. El truncament és, en canvi un procés d'escurçament i de simplificació. Mentre han estat vius tots dos mecanismes, l'un ha servit de rectificació de l'altre. Així, l'afixació s'ha aplicat als mots curts, mentre que els llargs s'han truncat; els allargats per sufixació s'han truncat i els escurçats per

---

³ Vegeu a M. Moliner (1980) "Se aplica a los diminutivos o deformaciones de los nombres, propios o comunes, que se aplican a alguien en lenguaje familiar o como apelativos cariñosos" (p.49).

⁴ Apelatiu per a cridar un home, general a la zona de Tortosa.

truncament s'han allargat per sufixació: *Anna* > *Annita* > *Nita* > *Niteta*; *Montserrat* > *Rat* > *Rateta*.

Palatalització inicial

Les llengües poden tenir, en general, mecanismes diversos, o fins i tot no tenir-ne, d'assignació d'un determinat concepte semàntic o gramatical a les paraules. En el cas dels hipocorístics, el català pot recórrer encara a dos processos fonològics: la reduplicació, p.e., *dinar* > *ninar*, *Cisco* > *Quico*, *pare* > *papa*, etc. (que estudiarem més endavant) i la palatalització de la consonant inicial.

La palatalització afectiva és un fenomen universal conegut que apareix en moltes llengües sense parentiu lingüístic ni relació tipològica. Històricament es nota una correlació entre vocals anteriors i diminutius que pot ser acceptada universalment com una correlació simbòlica (Bhat, 1978).

La distinció entre parla infantil i afectiva i parla adulta fa ús sovint d'alguna de les diferents manifestacions del fenomen de la palatalització. En rus, al marge del procés de palatalització per context, les formes afectives hipocorístiques i diminutives afixals inclouen sempre un so palatal (sh = [ʃ], ni = [ɲ])⁵

Maria > Masha, Mashenka

Natalia > Natasha, Natashenka

Tatiana > Tania, Taneshka

Ivan > Vania, Vaneshka

En el cas del català, la palatalització hipocorística inicial és un fenomen atestat arreu del domini lingüístic, però no generalitzat, és a dir, la substitució del segment inicial per una palatal sorda [ʃ] no es pot fer de manera sistemàtica sobre altres bases: *Tina* > *Xina.

---

⁵ Un procés semblant es produeix també en basc: *aita* > *aitta* [aʝca] (pare), vegeu L. Michelena (1961) i J.I. Hualde (1991), i en espanyol: *Chus*, *Cholo*, *Merche*, *Pichi*, veg. P. Boyd-Bowman (1955).

Francisco > Quico > Xico
 Joaquim > Quim > Xim, Ximo
 Francesc > Cesc > Xesco
 Alexandre > *Sandre > Xandre, Xandri
 Bartomeu > Tomeu > Xomeu
 Baltasar > *Sar > Xar [ʃá]

La palatalització inicial és un procés que s'aplica tant a sibilants com a oclusives dentals i velars, és a dir, consonants obstruents compreses en la zona dento-velar. De fet, es tracta de la substitució d'un element per un altre, que sempre és [ʃ], o [tʃ] per als dialectes que afriquen en posició inicial. Incloem també dins aquest grup, tot i que el procés es redueix a un ensordiment, *Javier* [ʒəβié] > *Javi* [ʒáβi] > *Xavi* [ʃáβi] o *Eugènia* > *Gènia* [ʒénjə] > *Xènia* [ʃénjə], ja que altrament hauríem d'explicar aquest ensordiment com un fenomen aïllat sense relació amb cap altre.

Com veiem, aquest procés no s'assembla —i, per tant, no es pot explicar com a tal— a la palatalització històrica de la /s/ inicial de *ximple*, *xisclar*, *xiular*, general a tot el domini o particular d'algun dialecte, com en el cas de *xíndria*. La palatalització de la /l/ inicial és també històrica i sembla que el cas de *Llollles* [lóʎəs] i *Lloll* [lóʎ] (de *Dolores* i *Dolors*) han seguit aquest procés, amb una reduplicació posterior. No tenim, però, cap cas de palatalització de nasal (*Nasi* > *Nyasi) perquè no existeix un procés semblant històricament i tampoc no s'até a les condicions de palatalització inicial hipocorística.

Estructura lingüística i llenguatge afectiu

En català, hom fa habitualment referència als hipocorístics només en el cas dels noms de persona, perquè és així com defineix Fabra el terme hipocorístic: "Forma acariciadora o familiar que es dóna al nom propi d'una persona" (DGLC). Partint d'aquesta definició i seguint l'ús general en altres llengües, podem considerar hipocorístics tant les "manipulacions" lingüístiques referides a noms de pila com les referides

a cognoms, que constitueixen un tipus de sobrenom.⁶ Exemples com *en Mon(t) de Casademont*, *en Maldo de Romualdo*., són casos de truncament que il·lustren un tipus de sobrenoms catalans.

La dificultat que comporten les definicions nocionals per a la delimitació d'un fenomen es posa en evidència en aquest cas. Els processos gramaticals impliquen un canvi de significat que pot anar des d'un concepte més estrictament gramatical, com nombre, temps, etc., típic de la flexió, fins al que inclou un canvi de categoria i una variació dels trets de subcategorització, com animat, comptable, petit, etc., més típic de la derivació. El significat no és suficient per a l'anàlisi gramatical, perquè habitualment la relació entre significat i procés no és sempre biunívoca. Per a l'estudi del comportament morfològic de la llengua interessa delimitar un fenomen amb criteris gramaticals més que no pas basar-se en criteris nocionals. Des d'aquest punt de vista el truncament és un procés morfològic que s'ha d'estudiar com a tal, independentment del matís semàntic que ha incorporat en el mot derivat que resulta de l'aplicació del procés.

Alguns cognoms i noms de pila usats eufemísticament tenen una forma truncada. Encara que el valor semàntic afegit no és necessàriament l'afectiu, sí que podem considerar que implica l'addició d'un matís que, per abreujar, anomenem hipocorístic. Per tant, totes les paraules truncades seran hipocorístiques en català, entenent el terme en un sentit ampli.

El que hi ha de comú en els mots truncats és, a més del seu caràcter connotatiu, la formació popular i l'ús col·loquial d'aquests termes. Podem considerar, doncs, com a hipocorístics tant els noms de pila i els cognoms truncats com tots aquells altres mots comuns o propis que han patit un procés de truncament. Així, a més de *melo* (de *caramelo*), *seta* (de *senyoreta*), *mió* (de *camió*), etc., són hipocorístics els sobrenoms *cal*

---

⁶ A pesar de l'ús dialectal divers d'aquests termes, de vegades com a sinònims i de vegades amb denominacions diferents, s'entén que *sobrenom* és el terme general neutre i *malnom* és "el nom que es posa a algú, pres d'algun seu defecte...", DGLC. Vegeu més detalladament, E. Moreu-Rey (1981).

Tet (de *xiquet*), *ca la Tana* (de *gitana*), en *Titó* (de *petitó*), en *Moni* (de *dimoni*) o la *Nica* (de *bonica*), independentment del sentit original del renom. Considerem hipocorístics tots els mots truncats perquè el procés gramatical comporta un valor semàntic afegit que només s'aplica en un àmbit d'ús restringit: el popular i col·loquial i el familiar.

Acceptant el terme hipocorístic en un sentit més ampli que l'etimològic direm que els mots truncats són sempre hipocorístics i que formen un conjunt coherent amb unes característiques que el fan especialment interessant per a l'estudi del **component prosòdic** de la gramàtica. Diem que un fenomen és rellevant en el nivell prosòdic de la llengua quan no queda inclòs ni en el nivell fonològic ni en el morfològic, però participa de tots dos. El truncament és un procés morfològic que actua sobre una part del mot que no coincideix amb cap límit morfemàtic, dit d'una altra manera, la subpart de les seqüències fonològiques del mot base, que constitueix el truncat, és diferent de la determinada per l'estructura morfosintàctica.

Si tots els truncats són hipocorístics, no tots els hipocorístics són mots truncats. Tot un conjunt de mots inventats, totalment o parcialment, mantenen amb els primers unes coincidències estructurals que els relacionen des del punt de vista gramatical. En aquest conjunt trobem una sèrie de mots restringits a l'ús familiar, en molts casos reduïts al parlar adreçat a les criatures que estan en fase d'aprenentatge de la llengua materna, parlar que anomenem llenguatge infantil: *nyam-nyam*, *pupa*, *nones*, *tita*, *momir*, etc. Alguns d'aquests mots perviuen en l'ús col·loquial, més enllà de l'època d'aprenentatge i de l'àmbit estrictament familiar: *nyanyo*, *iaia*, *nyonya*, *papa*.

La majoria d'aquests termes són mots CV.CV d'estructura molt simple, segurament l'estructura de mot simple més universal. Cap llengua no inventa mots a l'atzar sinó que segueix un patró gramatical. En català, la creació i la formació de mots per derivació prosòdica segueix un patró sil·làbic i rítmic establert, l'*output* del qual és un mot, que en termes prosòdics anomenem **mot mínim**, construït seguint unes regles que determinen la seva estructura mínima (CVC) i la seva

llargada màxima (dues síl·labes), tal com analitzarem i justificarem més endavant.

Des del punt de vista de la correcció, d'un determinat concepte de correcció, aquest llenguatge no és ben acceptat i fins i tot bandejat en nom d'un suposat parlar bé i d'una suposada consciència correcta de l'aprenentatge lingüístic, fins i tot en el registre col·loquial restringit. Aquesta consciència comporta una inadequació al registre que pertoca a un determinat acte de parla, que elimina l'ús de determinades formes afectives. En conseqüència, a mesura que creix aquesta consciència correctora, no solament es va extingint aquest tipus de vocabulari sinó que es deixa de fer productiu el mateix procés de creació de mots. Si hi afegim que no existeix cap recull d'aquesta mena de vocabulari, marginal pel seu àmbit propi d'ús i marginat pels seus usuaris, podem fer-nos una idea de com és de reduït el corpus a què ens referim⁷ i de com és de difícil fer-ne una recopilació.

En el llenguatge que anomenem infantil —que hem classificat com a hipocorístic— podem distingir tres grups. El primer, ja esmentat, el formen els mots comuns truncats, p.e.: *seta* < *senyoreta*, *melo* < *caramelo*; *mió* < *camió*; el segon, els reduplicats a partir d'un mot ja existent, p.e.: *momir* de dormir, *papa* de pare, i el tercer, els mots reduplicats inventats sense cap referent lingüístic, p.e.: *papu*, *pupa*, *tita*, *mam*, etc. Tots tres grups tenen la mateixa estructura bàsica, dues síl·labes lliures o una de travada, perquè s'ajusten al mateix patró prosòdic; direm, doncs, que segueixen el mateix patró o que tenen la mateixa estructura patrònica.

Encara que anomenem parlar infantil tot aquest vocabulari, cal tenir present que no és el parlar de les criatures sinó el dels grans quan s'adrecen a la gent molt petita. No es pot justificar, doncs, que la simplicitat estructural i la curtedat d'aquests mots sigui deguda a la

---

⁷ No obstant això, la relació de mots que apporto han estat sempre recollits de la llengua parlada i aquells que originalment apareixen en diccionaris i reculls han estat també contrastats amb el parlar viu.

dificultat dels infants a modular els òrgans fonadors per a produir els sons de la llengua que aprenen; perquè, com a màxim, aquestes dificultats només poden quedar diluïdes en la interpretació que n'han fet els grans, que són els qui han fixat i han consolidat aquests termes. Un parlant nadiu només pot construir i reproduir automàticament allò que pertany a la pròpia llengua, és a dir, allò que s'adequa a l'estructura i a la gramàtica de la llengua que té interioritzada.

El fenomen de reduplicació amb base lèxica que es dona en català queda lluny dels processos morfològics de reduplicació més coneguts que apareixen en altres llengües⁸. En català, es tracta sempre de mots que ja existeixen i que s'ajusten a l'estructura descrita. Si són més llargs, el truncament els redueix i la reduplicació es mostra com un procés de simplificació d'estructura, fins a formar un mot mínim, o simplement d'emfasització del caràcter afectiu: *Jordi > Toti, Cisco > Quico, Lena > Nena, àvia > iaia*.

Aquest tipus de reduplicació és simplement la repetició d'una consonant, la menys marcada o la disponible, que substitueix les posicions consonàntiques del mot representades a l'estructura sil·làbica del patró. En aquest grup hem d'incloure, per tant, tots els hipocorístics truncats que han patit un procés de reduplicació posterior (*germa-neta > teta, Ig-nasi > Nani*) i tots els mots que ja s'adapten al patró de mot mínim i que han assimilat un procés cacofònic de reduplicació (*dinar > ninar, pare > papa*).

Creació de mots nous

A part dels hipocorístics, les llengües inventen mots a partir d'una realitat que, essent bàsicament la mateixa en totes elles, es pot traduir lingüísticament de manera diferent en cadascuna. El grup que anomenem mots inventats reduplicats comprèn tot un conjunt de mots

---

⁸ La forma més habitual de reduplicació és l'adjunció a un mot d'una part d'aquest, normalment una síl·laba. P.e. en sànscrit, a partir de les arrels *prath* (escampar) o *mna:* (notar), es forma el passat verbal afegint una síl·laba composta pels dos primers elements CV del radical: *pa-práth-a, ma-mná:-u* (Kenstowicz, 1993)

compostos, alguns dels quals pertanyen al llenguatge infantil (com *nyam-nyam*), que no tenen referència lingüística, sinó que l'element lèxic repeteix una cadena curta de sons que volen ser la reproducció de les propietats acústiques, gràfiques, etc., del referent; són el que *grosso modo* s'anomenen onomatopeies. Les onomatopeies i reduplicatius constitueixen un conjunt de mots inventats la història dels quals no es remunta més enllà de la mateixa llengua. És així com diferents llengües, encara que estiguin més o menys emparentades o s'hagin influït mútuament, hagin traduït lingüísticament una mateixa realitat de maneres diferents, tant pel que fa a la selecció de sons com a l'estructura de la forma resultant:

bup, bup (cat.) — guau, guau (cast.)

nyac (cat.) — zas (cast.)

cicarra (llatí) — tettix (grec clàssic)

D'aquests intents de reproducció la llengua en fa mots a base de repetir dues vegades l'estructura mínima que contenia aquella reproducció: *bup-bup*, *tic-tac*, *nyaca-nyaca*, *ziga-zaga*. Podem descobrir en aquests compostos una mateixa estructura melòdica i prosòdica, que es repeteix i que és comuna al conjunt de dades que ens proposem d'analitzar. Aquesta mateixa estructura apareix també en un altre conjunt de mots de difícil classificació gramatical, entre els quals hi ha les interjeccions —les que no són simples intents de reproducció d'un so sense cap estructura de mot, com *mu*, *ah*, o *zzzzzz*—. Ens referim a les expressions que tenen una veritable estructura de mots: *dali*, *alça*, *juli*, *apa*, *rai*, *boi*, etc.

Si aquestes dades tenen un interès lingüístic, és perquè segueixen un patró i tenen unes propietats estructurals comunes. La llengua inventa, però no inventa a l'atzar. Les diferències que es constaten entre llengües pròximes es poden justificar des de diversos punts de vista: influència del substrat, influència d'altres llengües, hàbits lingüístics, probabilitat i impossibilitat d'aparició de sons en uns contextos determinats; però aquests aspectes no n'expliquen l'estructura i no diuen res sobre els mecanismes de creació de mots del català. Cal recórrer a l'existència d'un patró que regeixi la formació de mots

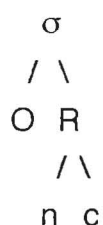
d'aquest tipus i n'estableixi l'estructura mínima. És per això que aquest conjunt de mots inventats es poden explicar pels mateixos principis, perquè s'ajusten al mateix patró que els hipocorístics anteriors.

En qualsevol cas, el corpus lingüístic que ens proposem d'estudiar no és excessivament abundant, però sí que és suficient per a postular un patró rítmic i sil·làbic en una àrea de la gramàtica catalana: la formació de mots per truncament i reduplicació i la creació de mots sense cap base lèxica; és a dir, la formació de mots sense elements afixals.

Conceptes gramaticals bàsics

Abans de començar a analitzar les dades i els dos processos gramaticals a què s'han sotmès, convé definir els termes que constitueixen les eines conceptuais bàsiques per a la descripció d'aquest tipus de dades lingüístiques.

La **síl·laba** (σ) és una seqüència, delimitada teòricament, amb una estructura interna que és constant en totes les llengües. Aquesta estructura es compon de dos elements: l'**obertura** (O) i la **rima** (R). La rima és formada al seu torn pel **nucli** (n) i la **coda** (c). En català, el nucli és l'element imprescindible d'una síl·laba i ha de contenir necessàriament una vocal.

Prenent només en consideració el ritme binari i partint de la terminologia tradicional, és universalment acceptat que els dos peus mètrics que constitueixen els dos ritmes bàsics que es poden trobar en les llengües naturals són el **troqueu** i el **iambe**. Les condicions estructurals que defineixen les diverses classes de peus mètrics posen l'èmfasi només en la rima sil·làbica i són indiferents respecte a la posició d'obertura, de manera que l'aspecte significatiu de la representació

estructural de σ (síl·laba), en català, és la distinció entre síl·laba travada (CVC) i síl·laba lliure (CV), és a dir, que estigui ocupada o no la posició de coda. Una síl·laba travada és la mínima estructura que exigeix un mot independent.

Universalment, l'estructura ben formada d'un peu iàmbic consta de dues síl·labes amb accent a la de la dreta i la síl·laba àtona lliure. El peu trocaic consta també de dues síl·labes amb accent a la de l'esquerra i pot tenir dues realitzacions: el troqueu sil·làbic, en què no importa l'estructura de les síl·labes, i el troqueu simple, la configuració canònica del qual consta de dues síl·labes lliures (Hayes, 1991).

Peu iàmbic:	Estructura rítmica	(. •)
	Estructura sil·làbica	CV. σ
Troqueu sil·làbic:	Estructura rítmica	(• .)
	Estructura sil·làbica	σ . σ
Troqueu simple:	Estructura rítmica	(• .)
	Estructura sil·làbica	CV.CV

L'estructura CVC independent no constitueix ella tota sola cap peu mètric definit, de manera que s'interpreta com a iàmbica o trocaica segons la tendència que s'observa en un àmbit concret de la gramàtica.

El truncament i la reduplicació s'apliquen en català sobre una estructura que coincideix amb un peu mètric. El peu és una categoria prosòdica que actua de patró en una àrea determinada de la gramàtica d'una llengua. En aquest cas, el peu delimita un sector sobre un mot base i marca un límit per on s'ha de produir el truncament.

Els processos de truncament i reduplicació porten en català a la creació de mots nous. El peu és l'estructura mínima que ha de tenir el resultat del procés i també la màxima que pot tenir. El mot nou coincideix amb un patró i s'anomena **mot mínim**. En català, el mot mínim és exactament un peu (McCarthy i Prince 1991).

1.1. Sistemes de truncament

El truncament és un procés gramatical de formació de mots que es caracteritza per la còpia de la síl·laba tònica del mot base i, en la majoria dels casos, d'una segona síl·laba que precedeix o segueix aquella en funció de les característiques rítmiques i d'estructura sil·làbica de la base, com veurem més endavant. De vegades, la còpia no és estricta i es produeix un procés de modificació o de simplificació d'estructura que, en general, tendeix a conduir a la configuració C'V.CV, és a dir, a la configuració canònica del troqueu simple. En aquest capítol descriurem tots els casos de truncament i totes les diferències entre l'*input* i l'*output* del truncament.

El procés actua sobre la forma fonològica subjacent del mot i es fixa en la síl·laba tònica. Com que l'accent de mot en català cau sempre sobre una de les tres síl·labes finals, el mot truncat pren sempre els elements finals del mot base. Això ha de ser així perquè el resultat és un mot i ha de tenir accent.

Isabel > Bel	Concepció > Ció
Camila > Mila	Bartomeu > Tomeu
Clotilde > Tilde	Jaumet > Met
Cristòfol > Tòfol	Celestino > Tino
Elisenda > Zenda	Carolina > Lina
Agustina > Tina	Domingo > Mingo
Genoveva > Veva	Eulàlia > Laia
Joaquim > Quim	Cecília > Cila
Teodora > Dora	Salvador > Vador
Raimunda > Munda	Francisco > Cisco
Misericòrdia > Coia	Fernando > Nando
Enriqueta > Queta	Gertrudis > Tuies
Ignasi > Nani	Josefina > Fina
hermano > mano	senyoreta > seta
Gimnàstic > Nàstic	caramelo > melo

A la vista d'aquests exemples, podem dir que la forma aparent de la majoria d'hipocorístics truncats és un mot bisíl·lab pla, és a dir, un troqueu. De moment aquesta constatació no té gaire valor perquè la majoria dels mots base també són plans i, com que en català no es produeix mai un desplaçament de la posició de l'accent, la proporció entre aguts i plans es manté. En general, però, el català ha deixat de fer productiu aquest procés, ha adoptat el que opera en castellà, el resultat del qual és prosòdicament molt similar (Prieto, 1992) i manlleva sense escrúpols termes com *Barça, Magda, Imma, boli, uni, depre, profe, mani, Pili, Tere, Montse, Edu, Juanjo*, etc.

El gruix de les dades relatives al procés de truncament es refereix bàsicament a l'onomàstica hipocorística, de la qual he pogut recollir més d'un centenar d'exemples, tots trets de la llengua viva. Una de les dificultats més serioses que presenten aquestes dades és destriar fins a quin punt un determinat resultat que quantitativament és insignificant ho és també des del punt de vista qualitatiu, és a dir, quina importància lingüística té un fenomen que només apareix en un o dos exemples. Un altre aspecte prou important és la valoració dels castellanismes, tenint en compte que el procés de truncament a la catalana ha estat molt viu en la llengua popular en èpoques d'incorporació sistemàtica d'onomàstica castellana, mentre que s'ha convertit en un procés marginal quan l'escolarització i la normativa han posat fre a l'acceptació de castellanismes i han pogut imposar les formes autòctones.

La llengua pot produir més d'un hipocorístic per cada mot base, perquè a més del truncament es poden produir altres processos; però també a l'inrevés, és a dir, que un mateix hipocorístic pot ser el resultat del truncament de mots base diferents, en funció de les característiques estructurals de les síl·labes finals:

Tilde — Matilde, Clotilde

Tina — Florentina, Agustina, Cristina, Ernestina, Vicentina

Joaquim — Quim, Quimet, Xim, Ximo

Montserrat — Rat, Rateta, Serrat, Tat, Tatat, Tona

Una qüestió que va més enllà de la simple —o poderosa— influència castellana és l'acceptació gairebé sistemàtica de mots castellans d'unes determinades característiques. La incorporació generalitzada d'onomàstica castellana en el parlar popular té sens dubte un dels seus orígens en l'administració, en el registre oficial de tots els naixements, de manera que el català ha incorporat en el parlar col·loquial mots com *Antônio*, *Eugênio*, *Leandro*, *Venâncio*, *Celestino*, *Francisco*, *Rufino*, *Domingo*, *Rodolfo*, *Emílio*, etc. i els ha adaptat de manera diversa en funció de les seves característiques fòniques i proporcional al grau d'ús d'aquests termes.

La característica comuna d'aquests manlleus és la desinència /-o/ que és l'element que identifica aquests mots com a castellanismes.⁹ Però, contra el que caldria esperar, la catalanització no es produeix per elisió de la desinència castellana sinó que s'adapta fonèticament i s'identifica amb el morfema de masculí, com els casos de *fondo*, *dropo*, *guerxo*, etc. A més, els castellanismes plans que s'han de considerar esdrúixols subjacentment en català,¹⁰ *Antônio*, *Eugênio*, *Venâncio*, *Remigio*, *Emílio*, etc. no han produït hipocorístics truncats a la catalana, si no és reduint-los a dues síl·labes —com el valencià *Tono*—, que constitueix la llargada màxima que pot tenir un truncat. Així, **Tònio*, **Nàncio*, **Mígio*, són impossibles, malgrat la forma fonològica superficial bisil·làbica, i *Mílio* [míljju] i *Gênio* [kénju] només es poden entendre com a afèresis.

Però, el català ha acceptat sistemàticament uns noms i n'ha rebutjat o s'ha fet impermeable a uns altres, a pesar d'aquesta influència castellana compacta i generalitzada. El català ha acceptat un grup de

---

⁹ "Les noms en o, au contraire, n'ont pas la forme catalane à moins qu'ils perdent cette désinence" a P. Fabra (1897).

¹⁰ Malgrat que la pronúncia que s'ha generalitzat és plana, aquests mots s'han de considerar esdrúixols subjacentment, perquè els casos paral·lels que han produït hipocorístics truncats han hagut de patir un procés addicional de simplificació fins a formar dues síl·labes: *Eulàlia* > *Laia*, *Antònia* > *Tona*, *Cecília* > *Cila*. Cal pensar també que la pronúncia esdrúixola, que s'ha conservat en alguns dialectes, devia ser generalitzada a l'època en què el procés era productiu.

mots plans, també acabats en /-o/, que tenen el seu corresponent agut en català. Així, en la llengua popular,¹¹ els noms habituals són *Celestino, Alberto, Alfonso, Rufino, Faustino, Armando, Marcelino, Arturo, Rossendo, Francisco, Jacinto, Fernando, Rodolfo*, etc. —però, en canvi, *Llorenç* i *Vicenç* han estat completament resistents a *Lorenzo* i *Vicente*—, pronunciats completament a la catalana, i no és sinó recentment, i encara entre la gent adoctrinada sobre què és i què no és català, que s'han introduït i divulgat els noms originals catalans *Celestí, Albert, Alfons, Rufí, Faustí, Armand, Marcel·lí, Artur, Rossend, Francesc, Jacint, Ferran* o *Rodolf*.

La llengua ha produït espontàniament hipocorístics truncats de pràcticament tots aquests mots plans suposadament castellans: *Tino, Berto, Fonso, Fino, Mando, Lino, Sendo, Cisco, Cinto, Nando, Dolfo*, etc., mentre que només esporàdicament i modernament ha construït *Cesc* < *Francesc*, *Bet* < *Albert*, *Cel·lí* < *Marcel·lí*.

Entre el grup de mots a què el català s'ha mostrat impermeable trobem casos similars als manlleus anteriors, molts dels quals terminen en /-o/. Castellanismes com *Narciso, Ignacio, Hilario, Pedro, Pablo, Jerónimo, Valerio, Andrés, Agustín, Valentín, Sebastián*, etc., són inexistents i inimaginables en qualsevol nivell del català parlat. D'altra banda, no sembla que hi hagi evidència que justifiqui per què *Antònio* i *Emílio* s'han estès mentre que *Ignacio* o *Hilario* són absolutament estranys. Es tracta de la fortuna diversa que han fet aquests noms.

Però, si els castellanismes que acceptem com a esdrúixols (*Antònio, Eugènio, Toríbio*, etc.) són comparables als anteriors (*Francisco, Rossendo, Marcelino, Celestino*, etc.) en la manera com es van introduir en català, constitueixen, de fet, dos grups ben diferenciats, tant per les seves característiques estructurals com per la sistematicitat amb què

---

¹¹ Em refereixo, com ja he dit, a la llengua de relació de la generació que correspon aproximadament a la dels meus pares —entre 60 i 80 anys— que no han estat escolaritzats en català. De tota manera, tant la incorporació de castellanismes com el grau d'adaptació fonètica varia considerablement segons el dialecte i segons la procedència rural o urbana dels parlants.

han estat acceptats els uns i no els altres, i per la producció generalitzada d'hipocorístics truncats en el primer cas i la seva inexistència en el segon.

La impossibilitat de tenir en català un desplaçament de l'accent de mot en qualsevol procés de truncament queda justificada per la mateixa estructura vocàlica i la seva distribució en posició àtona. En català oriental —però també en diferent mesura en l'occidental— no hi ha manera de saber quina vocal o quin grau d'obertura vocàlica correspon a una [ə] o una [u], tenint en compte que aquest procés pertany exclusivament a la llengua oral i a un registre popular. El sistema català queda ben allunyat del que es produeix en espanyol, que desplaça l'accent fins a la primera síl·laba del mot base i talla i copia les dues primeres síl·labes: *Daniel* > *Dani*, *Eduardo* > *Edu*, *Margarita* > *Marga*.

El vocalisme tònic i àton de l'espanyol són coincidents; per tant, l'accent es pot moure a qualsevol posició perquè els trets fonemàtics de les vocals són els mateixos i s'identifiquen com a tals. El resultat és un mot bisil·làbic, pràcticament idèntic, amb algunes restriccions, a les dues primeres síl·labes del mot base i s'ajusta a un peu trocaic. El peu que actua de patró en aquesta àrea de la llengua castellana es el troqueu sil·làbic (Prieto, 1992). La influència cada vegada més forta de la lletra escrita com a conseqüència de la instrucció generalitzada ha permès de recuperar el valor de la vocal àtona inicial, ha afeblit l'exclusivitat del procediment autòcton i ha facilitat l'acceptació d'hipocorístics castellans com *Montse*, *Mati*, *Àlex*, *Teo*, etc., alguns dels quals amb una adaptació parcial a la pronúncia catalana.

El propòsit d'aquest estudi no és investigar el grau de productivitat del procés de truncament ni fins a quin punt està en procés de recessió en català. Tanmateix, és un fet fàcilment constatable que a les zones urbanes més poblades hom ha oblidat els termes truncats a la catalana i no només es pot sentir gairebé exclusivament, entre parlants catalans, *Tere*, *Mati*, *Sole*, *Rafa*, *Edu*, *Marga*, *Salva*, *Xavi*, *Montse*, *Imma*, *Dani*, *Gabi*, *Leo*, *Mari*, etc., sinó que hom ha oblidat el procés mateix, de manera que un nom de pila com *Vanessa* o *Montserrat* és pràcticament impossible que faci **Nessa* i **Rat* en aquestes zones.

L'adaptació fonètica d'aquests mots és variable. En català oriental, les /o/ i les /e/ tòniques són sempre tancades i en posició àtona no es neutralitzen: [sóle], [mónse], [léo], [tére], i sí que ho fan, encara que amb fluctuacions, les /a/ en aquesta posició [márya], [ráfa], [sálpa]. Altres com [dáni] o [gáβi] amb un aspecte completament català, no mostren res que denunciï la seva procedència forana. Fins i tot Xavi [ʃáβi] es pot interpretar com l'adaptació de Javi [ʒáβi] —que és un truncat a la castellana— incorporada al procés de palatalització inicial, prou generalitzat en altres hipocorístics: *Xar*, *Ximo*, *Xesco*.

A hores d'ara, l'adaptació d'onomàstica hipocorística no es redueix al castellà. En exemples com *Cris* (de Cristina), *Emi* (d'Emília), *Cati* (de Caterina), *Tomí* (de Tomàs), o *Viqui* (de Victòria), es manllava l'hipocorístic directament, però no el procés anglès (Catherine > Cath+y) i s'adapta a la pronúncia catalana tant més com més acostat és a l'estructura fonològica catalana, seguint el procés general d'adaptació de mots estrangers.¹²

Sembla que el procés de truncament sobre la base de noms comuns no ha estat en català gaire productiu, si més no, els exemples recollits arriben amb prou feines a la desena. En canvi, l'adopció de mots truncats comuns presos del castellà és molt corrent i es fa sense cap mena de problemes. Així, *uni*, *boli*, *presi*, *profe*, *dire*, *mani*, *disco*, *progre*, etc. són absolutament habituals, fins i tot alguns, com [prófe], mostren la seva procedència forana a través de la pronúncia.

El resultat és, però, sempre el mateix. Tots aquests hipocorístics truncats tenen la mateixa forma superficial. Tots o pràcticament tots són mots bisil·làbics plans, és a dir, tots es poden interpretar com a troqueus en termes prosòdics. I si les aparences no enganyen, tant troqueu és l'hipocorístic truncat castellà com el català, de manera que els termes manllavats tenen prou condicions per a adaptar-se fàcilment a

---

¹² L'estudi de l'adaptació fonètica dels manlleus i, en general, dels mots estrangers encara està per fer, però sembla comprovable que l'adaptació de les es i de les os tòniques passa per la realització oberta d'aquestes vocals. Així, feo > feio [f'éju], bueno > [bwénu], jefe > quefe [k'éfa], ojo > oco [óku]. Vegeu A.M. Badia i Margarit (1966).

l'estructura lingüística pròpia i no ser vistos com a mots aliens, sobretot en aquelles zones del domini lingüístic en què la neutralització vocàlica sembla que retrocedeix de manera ostentosa.¹³

Esporàdicament en català s'ha partit des del límit esquerre del mot base, aparentment, doncs, a la castellana, i se n'ha pres els primers elements. El resultat és, però, un mot homòfon d'un substantiu que ja existeix i que té un significat concret que hom fa servir d'eufemisme: *Nap* de Napoleó o *Sebes* de Sebastià no són fruit d'un procés sistemàtic de truncament, sinó més aviat de la coincidència o la semblança amb els mots *nap* i *ceba* usats humorísticament.

Un cas ben diferent és el truncament dels mots compostos de dos elements lèxics independents o de dues formes lèxiques amb contingut semàntic clar i diferenciador en què habitualment es pren el primer element. És ben conegut el costum de la gent del ram de la medicina de denominar especialitats i processos només per la forma prefixada, que és l'element distintiu, i deixar la forma sufixada comuna a diversos mots. Així, *endocrinologia*, *traumatologia*, *fisioteràpia*, *quimioteràpia*, *oto-rinolaringòleg*, etc. s'anomenen habitualment *endo-crino*, *trauma*, *fisio*, *químio*, *oto-rino*, etc. i *ràdio*, per exemple, és un terme que no designa un aparell sinó una *radiografia*. Si el truncament es fes necessàriament en el límit establert pels elements lèxics del compost, esperaríem **traumato*, com hem fet *endo-crino*, *químio*, etc., i no *trauma*; o bé podria haver patit el mateix procés *estomatologia* i, en canvi, **estomato* no existeix, ni cap altra forma més escurçada, p.e., **estoma*. El resultat ha de ser sempre un mot pla o un compost de dos elements que també són mots plans.

En el parlar comú es troben casos semblants: *auto* per automòbil, *quilo* per quilogram, *metro* per metropolità, *súper* per supermercat, *moto*

---

¹³ No em refereixo a la pronúncia de les postòniques internes o finals de wàter [báter], Balmes [bálmès], classe [kláse] o fase [fáze], prou coneguda, sinó a pronúncies com [enórme] enorme, [defórme] deforme, vídeo [bídeo], teoria [teoríə], coedició [koeðisjó].

i *bici* han abandonat elements fònics comuns;¹⁴ *micro* i *saxo* també; *zoo*, de zoològic; *cine* s'ha consolidat en comptes de *cinema*, etc. Com veiem, el resultat en tots els casos és un mot que s'ajusta a un patró trocaic bisil·làbic, que és l'estructura del mot mínim català. Tanmateix, els casos en què hom ha pres el segon element no han donat un mot mínim; així, *Ventura* no és un mot truncat —com *Tura*— ni tampoc ho és *Tiago*, sinó el segon element de Bonaventura o Santiago, que són vistos com a compostos.

Resumint, direm que el procés de truncament català actua des del límit dret del mot fins a trobar la síl·laba tònica. Sobre aquesta síl·laba es marca un domini que pren una part del morfema radical i la terminació inflectiva o, de vegades, derivativa; és a dir, una part de la paraula que no coincideix completament amb cap dels límits de la seva estructura morfemàtica. El mot truncat és habitualment pla i té dues síl·labes, de manera que si el mot base és esdrúixol subjacentment s'ha de reestructurar fins a obtenir-les. Quan la base és aguda, el truncament pot prendre una o dues síl·labes en funció de la seva estructura prosòdica, tal com demostrarem més endavant. El fet que el procés de truncament es faci sobre el patró d'un peu trocaic ha afavorit l'acceptació de mots plans castellans, els quals, un cop adaptats fonèticament, han patit el mateix procés de truncament com qualsevol altre, fet que en demostra la incorporació al lexicó català. Per tant, *Francisco* [fransísku] o *hermano*¹⁵ [ərmánu] no poden ser vistos popularment com a castellanismes, perquè han estat completament adaptats i tenen l'estructura idònia per al truncament, que només és possible en mots molt habituals en què calgui distingir un valor hipocorístic del valor comú.

---

¹⁴ L'element comú és *cicleta*. Mentre *moto* s'ajusta a les condicions del mot mínim català, *bi* no pot formar cap mot independent perquè no té l'estructura mínima indispensable i ha d'amprar la síl·laba següent.

¹⁵ S'ha dit que *mano* ve del caló. És possible. Però sembla més probable que sigui un truncat procedent del castellanisme generalitzat *hermano*, perquè diferents ordes religiosos, els *hemanos*, han escolaritzat bona part del país durant molt de temps i perquè el terme ha produït ja fraseologia: "ser un mal *hermano*". A més, la forma *mano* és generalitzada a la zona de Tortosa.

1.1.1. Mots truncats i mots base

Dins el grup constituït per mots bisil·làbics plans que han pres les dues darreres síl·labes del mot base s'observa que una bona part dels masculins no parteixen del mot base català, sinó que s'han manllevat del castellà. Tots, però, s'han adaptat fonèticament al català, han servit de base per a la formació dels hipocorístics i constitueixen la forma habitual del parlar col·loquial. Així, els noms catalans *Constantí, Celestí, Domènec, Eduard, Francesc, Isidre, Jacint, Ferran*, etc. han estat relegats majoritàriament com a formes secundàries i no són pràcticament mai els mots base a partir dels quals es forma l'hipocorístic truncat. Hom parteix, perquè són els habituals, dels mots castellans: *Constantino, Celestino, Domingo, Eduardo, Francisco, Isidro, Jacinto i Fernando* i el resultat són els hipocorístics *Tino* (que es pot referir a qualsevol dels noms acabats d'aquesta manera), *Mingo, Dardo, Cisco, Zidro, Cinto i Nando*.

Notem que la majoria de noms són aguts si prenguéssim la forma normativa catalana. Els mots hipotèticament castellans —amb la desinència àtona, [-u] en cat. oriental i [-o] en cat. occidental— són, en canvi, tots plans, fet que permet un procés regular molt evident amb la resta d'hipocorístics truncats. L'extensió i l'arrelament, l'adaptació fonètica i la formació d'hipocorístics són proves contundents, per espontànies, de la catalanitat d'aquells mots, en el sentit que estan completament incorporats a la llengua. És possible que el patró rítmic hagi facilitat la penetració dels mots plans castellans en contra dels aguts catalans, de manera que la influència castellana ha esdevingut més forta en aquesta àrea perquè el patró rítmic de la llengua l'ha afavorida.

La desinència [-u] de l'hipocorístic no se sent com a forma aliena a la llengua perquè, si fos així, es podia haver rectificat per analogia amb multitud de paral·lelismes existents: *nexo/nexe, camino/camí*. Aquesta vocal final no s'identifica com una forma castellana, sinó amb el

morfema de gènere que marca la forma masculina al costat de la femenina amb [-ə]: *Tino/Tina, Nando/Nanda, Cisco/Cisca, Lino/Lina*.

La identificació de dos morfemes de gènere per a marcar l'oposició m./f. no és la més general, però és la que apareix en casos com *fofo/fofa, dropo/dropa, fondo/fonda, minso/minsa*, etc. Aquesta desinència identificadora de gènere és la que apareix, i no pas per exigències de sil·labificació, en els substantius del tipus: *amo, conco, suro, monjo, nero, ferro, melindro* —que podien haver estat *ferre* i *melindre*, si depenia només de la vocal epentètica. Aquest sistema flectiu no s'ha justificat mai per castellanisme, sinó que forma part de la gramàtica del català i de la seva estructura, de la mateixa manera que les formes inflectives de 1p. del Present d'Indicatiu (*dormo*), l'epentètica condicionada morfològicament en la formació d'alguns plurals (*bojos*) o la que apareix entre els dos elements d'un compost (*físico-químic*).

L'acceptació espontània d'un conjunt d'onomàstica castellana, referit gairebé sempre a noms masculins i constituït per mots plans, que ha comportat el rebuig o la ignorància absoluta de la forma catalana corresponent, no es pot explicar simplement qualificant-lo de castellanisme, sinó que ha de tenir una justificació interna. D'una banda, cal explicar l'acceptació d'uns castellanismes generalitzats en un àmbit molt restringit, sense raons sociolingüístiques concloents que la justifiquin; cal justificar també el rebuig sistemàtic d'altres formes castellanques en /-o/, particularment els esdrúixols com *Jerónimo*, i la fortuna desigual d'altres com *Ignacio* vs. *Antonio*, i, de l'altra, cal donar compte del procés lingüístic i del patró de la llengua en el nivell prosòdic de la gramàtica.

També podríem postular que els hipocorístics s'han format a partir de la base catalana en sentit estricte i que han incorporat la desinència *a posteriori*, és a dir, que han copiat la síl·laba tònica final del mot base i han afegit la desinència àtona que ha fet aparèixer la /n/ subjacent per tal d'ajustar-se al patró trocaic.

Constantí > Ti > Tino

Aquest plantejament, però, comporta molts problemes. Primer, perquè és totalment contraintuïtiu suposar que un fenomen que només ocorre en la llengua oral i col·loquial pot partir d'una forma base desconeguda o marginada en aquest àmbit lingüístic. Segon, perquè no es podria explicar unitàriament la formació d'hipocorístics truncats i caldria tractar separatament aquells que parteixen inequívocament d'un mot base castellà: *Francisco* > *Cisco*, *Domingo* > *Mingo*. I tercer, perquè el procés passaria per una fase d'aflorament de la consonant final subjacent, en sentit invers al procés històric, ja que una estructura CV només s'accepta excepcionalment¹⁶ i és completament impossible com a forma derivada prosòdica.

D'altra banda, aquest procés hauria de ser idèntic al de la formació d'hipocorístics aguts i, en canvi, tampoc no es pot donar una explicació satisfactòria: Si el comportament és com els de tipus Salvador [səɫβəðó] > [βəðó] o Joaquim [ʒuəkím] > [kím] aleshores caldria justificar per què no pot donar *Tantí ni *Tí.

Acceptarem, doncs, que les formes truncades en /-o/ parteixen generalment de castellanismes absolutament arrelats i distingirem entre aquests els casos com *Celestino*, *Rufino*, *Paulino*, etc. (grup A) que corresponen a mots catalans aguts amb una /n/ final subjacent, dels casos com *Francisco*, *Alberto*, *Rossendo*, *Rodolfo*, etc. (grup B) que corresponen a mots catalans aguts amb un grup consonàntic a la coda de la darrera síl·laba.

L'acceptació sistemàtica d'aquests mots castellans ha de respondre a algun requeriment de la llengua que funcioni com a patró. És possible que amb la introducció d'aquests termes inequívocament castellans que s'ajusten tan còmodament al patró català hagi augmentat el rendiment de la forma marcada del morfema de gènere, que es demostra per

---

¹⁶ Tot i que existeix en català un nombre reduït de mots monosil·làbics amb aquesta estructura, estadísticament insignificant, la forma subjacent té una estructura travada C(C)VC —fre, pi, gra, etc.— i només molt excepcionalment trobem mots CV, com *te*, *fe*, les notes musicals i els noms d'algunes lletres de l'alfabet.

l'adaptació sistemàtica —la reducció a [u] en català oriental— d'aquesta desinència.

Formen part del grup A no només *Tino*, *Fino*, *Lino*, corresponents a *Celestino*, *Rufino*, *Marcelino*, etc., sinó també analògicament i, sobretot, perquè el peu trocaic actua de requeriment, *Tino*, *Fino*, que corresponen a *Agustí*, *Serafí*, *Valentí*. En castellà, aquests mots també són aguts i mostren la nasal final que en català ha desaparegut històricament de la forma superficial. És per aquesta raó que han estat sempre aliens a la llengua. Així, *Agustín*, *Serafín*, *Valentín*, etc. no han estat mai acceptats en català, de la mateixa manera que tampoc no ho han estat *Sebastián*, *Damián*, *Fabián*, etc., perquè això comportaria l'acceptació d'un procés que històricament s'ha aplicat en sentit contrari.

Una altra explicació possible dels hipocorístics truncats *Tino* i *Fino* és que siguin formats per analogia a partir de la forma femenina que s'adapta perfectament al patró trocaic. Semblantment podríem justificar la forma femenina trisil·làbica *Tiana* de *Sebastiana* —també és possible *Tana*—, que no s'ajusta a cap peu, a partir del masculí bisil·làbic *Tià*, que sí que s'ajusta a un peu iàmbic.

La recuperació de la nasal final subjacent i la desinència vocàlica per a construir una forma analògica només es requereixen quan la síl·laba tònica té una estructura superficial CV i la síl·laba precedent és travada. Quan la síl·laba tònica de la base consisteix només en una vocal, ja no podem recórrer a l'estratègia anterior. Sembla que hi hagi massa pocs elements de referència amb el mot base i el truncament es fa una síl·laba més enllà, de manera que *Valentí(n)* > *Valen-tí(n)* > *Tino*, mentre que *Sebastià(n)* > **Sebasti-à(n)*, *Sebas-tià(n)* > *Tià*.

En qualsevol cas, aquestes solucions divergents —*Tino*/*Ano, *Lentí/*Tià*— de tipus de mots aparentment iguals —aguts amb /n/ final subjacent— ens han de condicionar a intentar de donar una explicació unitària del fenomen. Per a aquest objectiu, cal un marc teòric, el de la morfologia prosòdica, que proporcioni les eines i els principis adequats per a donar compte del procés de truncament i de totes les solucions dels hipocorístics truncats. Aquest és el tipus d'estudi que s'ofereix a la

segona part de la tesi. Al seu torn, aquestes dades ofereixen evidència empírica per a donar suport a la teoria.

De moment sembla que la raó per la qual mots com *Valentí* segueixin un procediment analògic a mots com *Celestino* —però no a mots com *Damià*—, ha de ser deguda a l'estructura de la síl·laba pretònica. *Tià* i *Mià* són dos mots que s'ajusten al requeriment del peu iàmbic: una síl·laba lliure en posició àtona i una síl·laba accentuada subjacentment travada. Aquesta condició afavoreix el comportament analògic del tipus *Valentí*, ja que és impossible de construir un mot truncat de peu iàmbic amb una síl·laba travada en posició àtona: * *Lentí*.

Formen part del grup B els mots castellans amb [-u] final que en la forma catalana ortodoxa són aguts amb estructura complexa a la coda de la síl·laba tònica. Així, *Albert*, *Alfons*, *Eduard*, *Evarist*, *Jacint*, *Rodolf*, *Rosend*, etc. han estat relegats popularment pels seus homòlegs castellans i adaptats fonèticament de manera absoluta. I és a partir d'aquests i no dels suposats catalans que s'han format els hipocorístics truncats, sempre, naturalment, amb el procediment català: *Berto*, *Fonso*, *Dardo*, *Bristo*, *Cinto*, *Dolfo*, *Sendo*.

El patró condiciona la creació de mots i el procés de truncament, i en aquest nivell la desinència àtona final ja no pot ser vista com un castellanisme ni interpretada com una estructura aliena a la llengua. Tant és així que *Francesc*, incorporat més modernament al costat de l'absolutament establert *Francisco* [fransísku], ha fet *Cesc*, però també *Cesco* i *Xesco*. Aquest fet no s'hauria pogut produir si aquesta desinència no fos catalana o si no hi hagués un patró que actua de requeriment en el procés de formació d'hipocorístics truncats.

Uns altres noms catalans, *Ferran* i *Artur*, han estat completament bandejats pels corresponents castellans, *Fernando* i *Arturo*. És evident que la /-n/ final del primer probablement hauria desaparegut —*Ferrà* també existeix com a llinatge— si fos realment en posició final; però, com ens mostra el llinatge *Ferrando*, l'estructura complexa en posició final afavoreix la incorporació de la desinència vocàlica. *Artur* s'ha sentit sempre com a encarcerat —malgrat *futur*—, no ha fet el procés normal

d'esborrament de la r —malgrat *segur*— i tampoc no ha pogut produir l'hipocorístic truncat monosil·làbic —*Tur—. *Arturo*, en canvi, s'ajusta al ritme trocaic i a l'estructura CV.CV més bàsica.

Amb tot, el que resulta més sorprenent és la regularitat amb què s'ha incorporat aquesta desinència àtona final en tots els mots aguts —corresponents a plans castellans— que tenen una estructura complexa a la coda de la síl·laba tònica o, simplement, tenen una nasal subjacent en posició final (grups A i B). Per quin motiu al català no li han agradat *Albert, Francesc, Ernest, Rodolf, Rossend, Jacint, Alfons, Eduard* o *Artur*? Per què, si coincideix amb la tendència de reforçament de certes consonants finals del català oriental (*mar<b>*, *cor<b>*)? Per què, si el català sent com a propis grups consonàntics en posició de coda en altres mots? Per què, si en alguns dialectes s'han mantingut fins i tot /-Ct/ i /-r/ en posició final? I *Celestí, Serafí, Rufí, Marcel·lí* o *Paulí*? Per què no han agradat unes formes que la llengua ha fet agudes per evolució i s'han introduït sistemàticament les formes planes?

És difícil donar una resposta convincent a tantes preguntes. Probablement no totes són igualment complexes i calen molts estudis encara per aclarir-les. Però, sens dubte, el patró prosòdic de la llengua hi juga un paper important i aquest patró es pot inferir dels processos de derivació prosòdica. Si podem demostrar quin és aquest patró, haurem contribuït en alguna mesura a donar una resposta a aquestes preguntes i al coneixement general de l'estructura de la llengua.

1.1.2. Classes de mots truncats

Independentment de la forma dels mots base de què parteixen els hipocorístics truncats, tant comuns com propis, començarem analitzant el procés de formació d'aquells que constitueixen el grup més nombrós. Formen part d'aquest grup (GRUP 1) tots els mots truncats masculins i femenins plans bisil·làbics. L'estructura d'aquests mots es correspon més o menys fidedignament a la dels elements finals dels mots dels quals parteixen, que són també plans. En la majoria dels casos la

correspondència amb les dues síl·labes finals del mot base és estricta, de manera que el resultat té una determinada estructura en funció de la del model original.

GRUP 1 — Mots plans bisil·làbics

A) Estructura C´V.CV, dues síl·labes lliures:

Agustina > Tina	Ramona > Mona
Antoni > Toni	Rossita > Sita
Ventura > Tura	Teodora > Dora
Camila > Mila	Ignasi > Nasi
Carolina > Lina	Gregori > Gori
Celestino > Tino	Conxita > Xita
Genoveva > Veva	Jorgina > Gina
Josefina > Fina	Magdalena > Lena
Josepona > Pona	Montserratona > Tona
Eleuteri > Teri	Enruiqueta > Queta
caramelo > melo	hermano > mano

B) Estructura C´VC.CV, síl·laba tònica travada:

Alfonso > Fonso	Assumpta > Sumpta
Clotilde > Tilde	Domingo > Mingo
Jacinto > Cinto	Raimunda > Munda
Rosendo > Sendo	Fernando > Nando

C) Estructura C´V.CVC, síl·laba àtona travada:

Cristòfol > Tòfol	Hipòlit > Pòlit

D) Estructura C´VC.CVC, dues síl·labes travades:

Gimnàstic > Nàstic

Sense prendre en consideració cap altre element sinó el nombre d'exemples que es corresponen a les quatre estructures possibles de rima sil·làbica, veiem que la desproporció entre el grup 1A i 1B és molt notable, encara que de moment no sigui significativa, i que la que hi ha

entre el primer (1A) i els altres dos (1C i 1D) és tan grossa que ja justificaria marcar com a marginals aquestes estructures i deixar-les de banda.

El sistema de truncament català no desplaça l'accent, per les raons que ja s'han exposat sobre el seu vocalisme àton, i pren els elements de la dreta del mot base. És per això que l'incompliment d'aquestes condicions és un signe evident de manlleu de mots truncats d'altres llengües.

La resta de mots truncats constitueix el segon grup (GRUP 2). Aquest grup és format per mots aguts i és molt menys nombrós que el primer. Tots aquests hipocorístics truncats procedeixen de mots base aguts. En aquest cas el procés de truncament marca un límit que varia en funció de les característiques estructurals del mot. Quan la síl·laba és travada, el truncament afecta només aquesta síl·laba en la majoria dels casos. Quan la síl·laba tònica és subjacentment travada, però no té obertura, el mot truncat té sempre dues síl·labes. Deixant de banda els casos esporàdics que no compleixen la condició estructural descrita i que s'han d'explicar per altres raons, la síl·laba àtona de qualsevol mot truncat agut ha de ser sempre lliure, ha de tenir l'estructura CV.

GRUP 2 — mots aguts

A) Estructura CVC, una síl·laba travada:

Isabel > Bel	Montserrat > Rat
Remei > Mei	Miquel > Quel
Anton > Ton	Joaquim > Quim
Segimon > Mon	Elisabet > Bet

B) Estructura CV.C'VC, síl·laba àtona lliure:

Bartomeu > Tomeu
Montserrat > Serrat
Salvador > Vador

C) Estructura CV.ˈV(C), síl·laba tònica sense obertura

Daniel > Niel
Concepció > Ció
Sabastià > Tià

Quan les condicions estructurals del mot base són adequades, és possible que, malgrat això, el procés de truncament doni un resultat inadequat. La inadequació pot ser de caràcter semàntic, perquè entra en conflicte amb un mot existent, pel caràcter antihipocorístic del resultat o, simplement, pel fet de ser massa usual, que dilueix el valor denotatiu del truncat i distintiu del nom propi. Per exemple, *Meu* és un hipocorístic truncat possible de Bartomeu, però hom prefereix *Tomeu*.

Quan el límit del procés de truncament marca una síl·laba que no té obertura i/o no té coda en la forma superficial, la inadequació és estructural. El possible resultat constitueix un referent del mot base massa feble per a poder constituir un mot sencer independent. Per tal de resoldre aquest conflicte, el límit del truncament abraça una síl·laba més enllà sempre que aquesta síl·laba sigui lliure:

Daniel > *El > Niel
Salvador > *Dor > Vador

Tenim, doncs, que per a formar un hipocorístic truncat a partir d'un mot base agut s'han de complir una sèrie de condicions:

a) La síl·laba tònica ha de ser sempre travada, subjacentment o fonèticament. Quan ho és fonèticament, n'hi ha prou amb aquesta síl·laba per a donar un mot truncat: *Joaquim* > *Quim*, *Elisabet* > *Bet*, però *Batomeu* > *Tomeu*. Quan ho és subjacentment es prefereix formar un mot bisíl·lab: *Sebastià* > *Tià*, *Salvador* > *Vador*, però *Baltasar* > *Xar* [ʃá]

b) La síl·laba tònica ha de ser necessàriament travada fonèticament o subjacentment, ja que aquells casos en els quals no es pot justificar una consonant final subjacent donen uns resultats agramaticals en qualsevol de les formes possibles: *Salomé* > *Mé > *Lomé, *Noemí* > *Mi > *Emí, *Bernabè* > *Be > *Nabè, *Josué* > *E > *Suè.

c) La síl·laba àtona d'un truncat bisíl·lab ha de ser sempre lliure (*Bartomeu* > *Tomeu*, *Baltasar* > *Tasar*). Quan no és lliure, el procés queda bloquejat i *Valentí*, *Agustí* o *Sadurní* no poden produir ni **Lentí*, ni **Gustí*, ni **Durní* perquè no compleixen els requisits estructurals del peu iàmbic.

d) Quan la síl·laba tònica no té obertura, el mot truncat té necessàriament dues síl·labes. No existeixen derivats prosòdics amb una sola síl·laba sense obertura: *Daniel* > **El*, *Niel*.

El patró dels mots truncats

A la vista dels dos tipus de mots truncats, els que són un mot pla que copia, sense restriccions aparents, les dues síl·labes finals del mot base i els que són un mot agut que imposen més restriccions sobre l'estructura del mot base, i malgrat el desequilibri a favor dels primers, es podria dir que existeixen dos peus mètrics —troqueu i iambe—, que actuen de patró en el procés de truncament.

Si realment hi haguessin dos patrons, esperaríem que es bloquegés el procés de truncament en tots aquells mots que ja s'ajusten a l'estructura d'un dels dos peus. Efectivament, això és el que passa amb els bisíl·labs plans que s'ajusten a un patró trocaic i amb els monosíl·labs: *Rosa*, *Pere*, *Carme*, *Marta*, *Clara*, *Jaume*, *Rita*, *Tecla*, *Cosme*, *Blai*, *Neus*, etc. Però *Miquel* i *Remei*, per exemple, que s'identifiquen exactament amb l'estructura i els límits d'un peu iàmbic (CV.C'VC), han fet *Quel* i *Mei*. Si el peu iàmbic fos realment el patró que regeix el procés de truncament dels mots aguts en català, el procés hauria quedat bloquejat, com havia passat amb els mots que s'identifiquen amb un troqueu.

Estructura iàmbica: CV.C'VC

mot: Mi . quel

Re . mei

Per altra banda, resulten impossibles **Aquim* de Joaquim, **Zabet* d'Elisabet o **Gimon* de Segimon, que són el resultat estricte de l'aplicació dels límits que imposa l'estructura del peu iàmbic.

Sembla, doncs, que el patró iàmbic no actua amb la incondicionalitat i la sistematicitat amb què ho fa el trocaic. Al costat de la agramaticalitat de *Gimon i *Zabet tenim els dobles *Serrat* i *Rat* (de Montserrat), *Tasar* i *Xar* (de Baltasar) perfectament admesos. Per tant, caldrà explicar quines condicions es requereixen perquè el procés de truncament aplicat a mots aguts doni un mot monosil·làbic i en quines condicions pot aparèixer una segona síl·laba lliure. Aquestes condicions no són evidents sinó en el marc de la teoria prosòdica i seran degudament analitzades en la segona part de la tesi.

Com ja ha estat descrit, una síl·laba travada constitueix un peu mètric incomplet i, per tant, es pot interpretar com a iambe o com a troqueu en funció de la tendència general de la llengua. Per tant, davant els casos de truncament de mots que s'ajusten a l'estructura d'un peu iàmbic i els casos d'agramaticalitat de mots truncats iàmbics aparentment ben formats, hem d'interpretar aquests fets com un rebuig cap al patró iàmbic i deduir que en català l'estructura CVC s'ha d'interpretar com una estructura trocaica. En conseqüència, tots els truncats monosil·làbics ja no poden comptar com a iambs, sinó que passen a engruixir el grup 1, el dels troqueus, i desequilibrar encara més a favor d'aquests el pes qualitatiu dels dos tipus de mots truncats.

No s'han acabat encara els casos ni els arguments que, des d'un punt de vista estrictament descriptiu, mostren que el troqueu és el patró que regeix el procés de truncament en català.

Els monosíl·labs truncats tenen en català una estructura trocaica perquè, si l'estructura patrònica fos iàmbica, bloquejaria qualsevol mecanisme conduent a completar i marcar superficialment una estructura trocaica. Això és exactament el que mostren alguns noms aguts com *Manel*, *Joaquim*, *Miquel*, *Isabel*, *Elisabet*, *Valentí*, *Agustí*, etc. Els mecanismes que completen la forma i l'estructura trocaica dels monosíl·labs truncats són les formes inflectives de masculí i de femení que omplen la posició nuclear de la síl·laba àtona del troqueu. Així, els

hipocorístics *Nelo*, *Ximo*, *Quelo*, *Bela* o *Beta* són força comuns,¹⁷ i *Tino*, que ja ha estat explicat, constitueix l'únic hipocorístic truncat gramatical possible.

Si afegim els casos de mots subjacentment esdrúixols que només es poden truncar passant a formes planes (*Cecília* > *Cila*, *Misericòrdia* > *Coia*) i sobretot la sistematicitat amb què s'han introduït els mots plans, hipotèticament castellans, en el lloc dels aguts catalans (*Celestino*, *Francisco*) i el grau de productivitat dels hipocorístics truncats corresponents, tenim ja prou arguments per a assegurar que el patró prosòdic que actua de requeriment en el procés de truncament en català és el troqueu simple.

Resumint, i tenint en compte només els casos en què el resultat coincideix amb una part del mot base, podem dir: a) que els hipocorístics truncats tenen com a màxim dues síl·labes, b) que els truncats plans i monosíl·làbics són troqueus, c) que el patró mètric principal que regeix el procés de truncament és el troqueu simple i d) que tot procés de truncament dona com a resultat un mot que se sotmet a les condicions de la paraula mínima.

$$\begin{array}{ll} \dots\sigma \cdot \sigma' \cdot \sigma > \sigma' \cdot \sigma & (\sigma = \text{síl·laba}) \\ \dots\sigma \cdot \sigma \cdot \sigma' > \sigma' & \text{Quan } \sigma' = \text{CVC} \\ \dots\sigma.\sigma.\sigma' > \sigma \cdot \sigma' & \text{Quan } \sigma' = \text{V(C) o VC} \end{array}$$

Truncament i afixació de diminutius

Com hem dit, el procés de truncament queda bloquejat quan s'intenta aplicar a mots que ja tenen una estructura igual a la del patró prosòdic. Així, en *Rosa*, *Carme*, *Pere*, *Jaume*, *Clara*, *Eva*, *Cosme*, *Anna*, i *Blai*, *Neus*, etc. —en casos com *Andreu* o *Guillem* els truncats són lingüísticament possibles però no en tinc constància— només és possible l'aplicació d'altres processos de formació d'hipocorístics, com la derivació per sufixació de morfemes diminutius (*Peret*, *Guillemó*,

¹⁷ A València són absolutament generals *Quelo*, *Nelo*, *Ximo*.

Annita) o la reduplicació (*Toti* de Jordi, *mama* de mare), menys productiva.

L'afixació de morfemes derivatius és el mecanisme més eficaç per a desbloquejar el truncament. Quan el diminutiu ha allargat suficientment el mot base i s'han obtingut les condicions necessàries per a suportar un procés de truncament, aleshores podem construir hipocorístics truncats següents:

Jaumet > Met
Conxita > Xita
Evona > Nona
Annita > Nita
Rossita > Sita
Narciset > Ciset
Carlitos > Litos
Rafelet > Felet

El procés de truncament és productiu mentre el mot base tingui les condicions estructurals necessàries, que hem vist, encara que ja n'existeixin de sinònims. Així *Montserratona* > *Tona*, *Alfonsito* > *Sito*, *Isabeló* > *Beló*, *Josepona* > *Pona*, *Miqueló* > *Queló*, *Manelita* > *Lita*. Fixem-nos, però que les formes diminutives base poden haver pres diferents sufixos, fins i tot castellans, mentre que un cop fet el truncament l'únic sufix productiu és *-et*, *-eta* i més esporàdicament *-ó*, *-ona*/

Nita > Niteta	Tino > Tinet
Cila > Cileta	Mingo > Minguet
Xita > Xiteta	Cinto > Cintet
Cisca > Cisqueta	Quim > Quimet
Fina > Fineta	Niel > Niolet
Rat > Rateta	
Lina > Lineta	Bel > Beló
Sita > Siteta	Pepa > Pepona
Pona > Poneta	

Des d'un punt de vista morfològic, la majoria de mots són susceptibles de formar un diminutiu i, per tant, així hauria de ser en aquests casos. Però hi ha un bon nombre d'hipocorístics truncats als quals no es pot aplicar cap afix diminutiu perquè el resultat sona estrany. No podem formar diminutius dels truncats acabats en /-i/, tant masculins com femenins. Així, *Candi*, *Toni*, *Lali*, *Teri*, *Gori*, no poden formar **Candieta*, **Toniet*, **Lalieta*, **Teriet* o **Goriet*, perquè segueixen la tendència general de la llengua a no fer-ho quan el context fonològic és similar: *soci*, *judici*, *anàlisi*, *premi*, *tesi*, *estri*, *somni*, *llavi*, etc.¹⁸

Tampoc no el poden formar els que ja mostren un afix diminutiu o algun element que s'hi pot identificar (-et, -ic, -it.): *Ciset*, *Nelet*, *Pito*, *Sito*, *Queta*, *Quico*. Notem, però, que el sufix diminutiu /-o(n)/ admet la recursivitat: *Josepona* > *Pona* > *Poneta*. Altres no tenen limitacions aparents però no se'n coneix el diminutiu o és molt restringit i no n'he tingut notícia: *Tomeu*, *Ció*, *Bet*, *Zidro*, *Mei*, *Sendo*, *Mon*, *Dolfo*, etc.

Variacions a les posicions consonàntiques

Hem vist fins ara casos de truncament en què el procés respecta i copia els segments fonològics a partir del límit dret del mot base, i també alguns casos en què ha calgut afegir elements (morfema de gènere) per a completar i ajustar-se a l'estructura que marca el patró trocaic. Hem dit també que el patró es fixa bàsicament en l'estructura de la rima sil·làbica però imposa condicions sobre l'obertura. Aquestes condicions provenen dels requisits generals de sil·labificació i dels que imposen els processos de derivació prosòdica sobre la posició inicial de mot.

En general, el procés de còpia dels elements de l'obertura sil·làbica segueix les regles de sil·labificació del català i les regles imposades per la llengua sobre l'aparició de consonants a començament de mot i a començament de síl·laba. Com que els grups consonàntics C+r són igualment possibles en totes dues posicions, normalment es mantenen:

---

¹⁸ Són força estranys: **societ*, **judiciet*, **estudiet*, **anàlisieta*, **premiet*, **tesieta*, **estriet*, **somniaet*, **llaviaet*. En canvi, sembla que els adjectius accepten el procés més fàcilment: *tebi* > *tebiet*, *tebió*.

Isidro > Zidro
Onofre > Nofre

Alfredo > Fredo
Evaristo > Bristo

De fet, *Bristo* es pot interpretar com una afèresi i elisió de vocal pretònica interna o com un truncament amb la incorporació de la consonant disponible per necessitats de síl·labificació.

Tot i que el procés de truncament respecta i copia, en la major part dels casos, els elements i l'estructura del mot original, sorgeixen diversos casos de variació. Aquesta variació es produeix per tal de respectar i ajustar-se al patró requerit en català, per una banda, i a no entrar en conflicte amb mots de sentit inadequat. En els casos de variació a l'obertura, es tracta generalment de la substitució d'un element per un altre; els de variació a la rima són normalment elisions de la consonant de la coda.

El primer cas de substitució a l'obertura es produeix quan el primer segment de la circumscripció sobre la qual actua el truncament comença per una [r]. Com que l'estructura fonològica del català no permet aquest so a començament de mot, es desencadena un mecanisme de recerca d'alguna consonant disponible adequada més enllà del límit del peu, que normalment és la que inicia el mot.

Josep Maria > Mia
Teresa [taréza] > Tessa [tésə]
Margarita > Mita, Ita
Margarida > Guida
senyoreta > seta
Anna Maria > la

El canvi no és sistemàtic i la posició de l'obertura de la primera síl·laba queda sense omplir en alguns casos (Ita, la). Sembla que la reproducció de com a mínim el nucli de les dues síl·labes del mot base (*la*, *Ita*) és suficient perquè no hi hagi conflicte sobre el caràcter distintiu i referencial del mot truncat —contràriament al que passa en els hipotètics monosíl·labs truncats *Daniel* > *El—. La tendència és, sens

dubte, a tenir una consonant, la inicial del mot base, al començament del mot truncat, ocupant la posició d'obertura que havia creat la [r].

La tendència del català a omplir la posició d'obertura de la primera síl·laba dels derivats prosòdics es manifesta no només en els casos que acabem de veure, sinó també en altres en què el mot base no tenia cap consonant en aquesta posició. Per això *Sebastiana* fa *Tana* i no *Ana — *Tiana* és la forma femenina de *Tià*—, o *àvia* fa *iaia* o *vava* i no *aia o *ava, i *Santiago* fa *Iago* i no *Ago — *Tiago*, ja ho hem dit, sembla més aviat el segon element d'un compost *San-Tiago*—.

L'estructura CV és, com sabem, la menys marcada, la més universal, la que tenen totes les llengües, és, a més, una condició preferent en els processos de derivació prosòdica. És esperable, doncs, que hom prefereixi tenir plena la posició d'obertura a no tenir-la, de manera que esperarem que la forma *Mita* sigui preferida a *Ita*, com ocorre de fet.

Però el mecanisme de recerca fora del límits del peu no es desencadena necessàriament si la consonant que hi ha dins pot ocupar la posició d'obertura inicial. Així, el sistema de repetició de l'element consonàntic disponible es converteix en una solució força productiva.

Cate-rina > Nina

Frede-ric > Quic

Je-roni > Noni

Te-resa > Zesa

A part d'aquests casos de reduplicació condicionada per la impossibilitat de tenir /r/ a començament de mot, tenim diversos hipocorístics truncats amb la consonant repetida, al costat sovint de les formes truncades regulars.

Alexan-drina > Nina

germa-net, germa-neta > tet, teta

Fran-cisco, Fran-cisca > Quico, Quica

Jo-sep, Jo-sepa > Pep, Pepa

Montse-rrat > Tat.

Magda-lena > Nena

Ig-nasi > Nani

Dolores, Dolors > Llolles, Lloll

Com veiem en aquests casos, la reduplicació no és condicionada estructuralment, ja que *Nasi* i *Lena*, per exemple, són truncats reals perfectament ben formats. Sembla, doncs, que la reduplicació sigui un mecanisme addicional de denotació hipocorística, com ho és també la palatal inicial que hem vist al començament. Per altra banda, no és evident la tria de la consonant que es repeteix, ni sistemàtic el sentit que pren el procés de reduplicació, però el predomini d'oclusives sordes i nasals sobre qualsevol altra consonant és notori.

Fixem-nos que el fenomen de la reduplicació només és possible amb els patrons C^hV.CV i CVC, la qual cosa aporta un altre argument a favor de considerar aquestes dues estructures com a representacions d'un mateix patró trocaic. La reduplicació, doncs, sempre implica una estructura determinada, que podem considerar una simplificació prosòdica i fonològica, perquè simplifica una estructura complexa (*Cisco* > *Quico*) i perquè la posició C del patró és ocupada per la mateixa consonant, necessàriament la menys marcada de les disponibles (*Nasi* > *Nani*, *Rat* > *Tat*).

Malgrat el que acabem de dir, tenim dos casos de mots truncats reduplicats que mostren superficialment una estructura iàmbrica: *Arnau* > *Nanau*, *Montserrat* > *Tatat*. El primer que podem observar és que *Montserrat* pot fer *Rat*, *Tat* i *Serrat*, mentre que *Arnau* només pot fer *Nau*, seguint la regla de truncament que imposa condicions sobre el manlleu de les seqüències fòniques de la base. Si no volem entrar en una casuística poc científica, hem de donar una explicació unitària per a tots dos exemples i partir del mot truncat que en ambdós casos té la mateixa estructura: CVC. Així tenim que, a partir de *Tat* —que ja és un reduplicat de *Rat*— i *Nau*, el procés de reduplicació, que estudiarem més endavant, porta a una estructura que és un iambe ben format i que compleix la condició de bisil·labicitat.

Si aquesta és una anàlisi correcta, aleshores podem dir que algunes estructures iàmbriques ben formades es poden interpretar com a

trocaïques, perquè el patró bàsic és CVC i aquesta és una estructura trocaica. Per tant, comencem a tenir arguments per a analitzar els mots d'estructura iàmbrica com a troqueus simples amb una síl·laba addicional, anàlisi que serà presentada i justificada a la segona part de la tesi, en el marc de la teoria prosòdica.

Però encara queda un bon grup de mots truncats amb variació respecte als elements del mot base que no es resolen per reduplicació. La simplificació d'estructura sil·làbica pot ocórrer a l'obertura i a la rima. A l'obertura, l'únic cas que es pot considerar és la reducció a l'oclusiva inicial del grup /C+r/.

Gabriel > Biel

Gertrudis > Tuies

Aquests dos exemples, però, són massa marginals per a ser significatius, perquè *Biel* podria també procedir de *Grabiel* (amb metàtesi de la erra) i *Tuies* de *Gertudis* (amb dissimilació, per influència de la erra anterior).

Quan la simplificació és a la rima distingirem si s'esdevé en la síl·laba àtona o bé en la tònica. En el primer cas, tot i el nombre reduït d'exemples, podem tenir dos resultats: elisió o manteniment de la consonant de la coda de la síl·laba àtona. Quan no s'elideix tenim:

Hipòlit > Pòlit

Gimnàstic > Nàstic

Cristòfol > Tòfol

Sembla, però, que tots aquests casos s'identifiquen fàcilment amb tota una sèrie de mots l'estructura dels quals s'identifica al seu torn amb mots derivats amb sufixos preaccentuats. Recordem que els sufixos preaccentuats (-ic, -i, -ol, etc.) desplacen l'accent del radical a la síl·laba immediatament anterior i obren (en el cas de /e/ i /o/) la vocal accentuada (Mascaró, 1984). Aquesta configuració és idèntica a la d'una sèrie de mots que, sense ser derivats, tenen les mateixes

característiques; així *crèdit*, *satèl·lit*, *pòsit*, *mèrit*, *vòmit*, etc., *còlic*, *arsènic*, *lèxic*, *pòrtic*, *càntic*, etc., i *grèvol*, *pèsol*, *sègol*, *cònsol*, *sòcol*,¹⁹ etc. tenen la vocal tònica oberta i la desinència anàloga a *neòfit*, *esfèric* o *nuclèol*. D'altra banda, la tendència de la llengua a reforçar amb una /t/ alguns mots acabats en [-i], com *api(t)*, *col·legi(t)*, *geni(t)* mostra aquesta identificació. Fixem-nos que les vocals accentuades són sempre obertes en tots els casos.

Quan no hi pot haver aquesta identificació, apareix una síl·laba lliure. L'elisió de la /r/ no fa sinó seguir el procés general del català, ja que *Víctor* fa > [bíktu] i *càntir* fa [kánti]. Malgrat això, la quantitat reduïdíssima d'exemples no permet gaires especulacions.

Pere Màrtir > Màrti

Self service > can Servi

Queda encara un grup de mots en què la posició de coda de la síl·laba àtona està ocupada per la /s/ final del mot base, que s'interpreta com una forma inflectiva que al seu torn serveix de morfema de plural. Així, *cutis*, *pelvis*, *xeflis*, *mutis*, etc., com els nostres exemples, són mots singulars, perquè diem *un xeflis* i *la Tuies*, però no afegeixen cap morfema de plural i només l'article mostra el nombre gramatical: *uns xeflis* i *les Tuies*. La /s/ es reproduïx al final del procés de truncament, perquè identifica la forma inflectiva del mot base, que és la forma sobre la qual actua el procés de truncament. A *Tuies*, l'aparició d'una [ə] àtona s'explica com una marca afegida de gènere que ocupa la posició nuclear de la síl·laba àtona.

Gertrudis > Tuies

Carlitos > Litos

Dolores > Llolles

---

¹⁹ La tendència a no pronunciar la /l/ final dels mots d'aquest grup, *llamànto(l)*, *llombrígo(l)*, etc. fa que sigui l'únic cas de fluctuació en la realització oberta o tancada de la /e/ tònica: *ségo(l)/sègo(l)*, *cérvo(l)/cèrvo(l)*, *dénto(l)/dènto(l)*.

En altres casos, la /s/ final no procedeix del mot base sinó de la desinència /-us/, que serveix per al masculí i per al femení, que hom ha afegit als elements que han estat separats del mot base. La funció d'aquesta desinència és completar i ajustar-se al peu trocaic que és el model.

August > Gustus

Manelic > Licus

Josepa > Pepus

Quan la modificació de la coda és a la síl·laba tònica, tenim casos de troqueus bisil·làbics i monosil·làbics:

Albert > Bet

Silvestre > Vetre

Francisco > Quico

Misericòrdia > Coia, Cori

Podríem incloure en aquest grup, tot i que no és un mot truncat, *Toti* de Jordi., en el qual la reduplicació força la reducció al nucli de la rima sil·làbica, com en el cas de *Quico*. Amb tot, aquest fet no explica, però, per què tenim *Bet* i no **Bert* i *Vetre* i no **Vestre*, quan hi ha exemples com *Cesc* o *Bristo* que no mostren cap simplificació de l'estructura original.

Hem vist fins ara que qualsevol modificació és, de fet, una simplificació de l'estructura sil·làbica dels mots que resulten d'un procés de derivació prosòdica. Aquesta simplificació porta sempre a obtenir una altra estructura que s'ajusta al patró C'V.CV, CVC —en què la posició C pot ser ocupada per una semivocal— i, marginalment, al patró CV.C'V(C). Les dades reduïdes que mostren aquests processos de simplificació fan potser arriscada una afirmació semblant; però la inexistència del procés contrari i la impressió d'agramaticalitat que ofereix l'addició d'elements corroboren aquesta tesi.

Gabriel > Biel / **Bibel*

Encarnació > Ció / **Ciçó*

Francisca > Cisca > Quica / *Quisca
Celestino > Tino / *Tinto

Per diferents vies, es fa cada vegada més evident que els truncats monosil·làbics i plans tenen tendència a ajustar-se a l'estructura CVC — una síl·laba travada— i C´V.CV —dues síl·labes lliures—, i fins i tot sembla que aquesta darrera és l'única que actua veritablement de patró, ja que tenim casos possibles CVC que, sense altre condicionament, passen —en valencià— a C´V.CV: *Manel* > *Nelo*, *Miquel* > *Quelo*, *Joaquim* > *Ximo*.

Simplificació d'estructura

El grup d'exemples que queda de simplificació d'estructura, encara no tipificada, en posició postònica no només és el més nombrós sinó també el més significatiu. Tots els hipocorístics truncats d'aquest grup són mots plans que provenen de mots subjacentment esdrúixols, els quals, per tal d'adaptar-se al patró C´V.CV, han patit una sèrie de modificacions que van més enllà de la simple reducció d'obertura o de rima i que no tenen similitud a cap procés evolutiu històric ni fonològic de la gramàtica catalana.

Antònia > Toni [tóni], Tona [tónə]
António > Tono [tóno]
Arcàdio > Caio [káju]
Hermínia > Mina, Mini
Cecília > Cila
Victòria > Toia
Gregoria > Goia
Eulàlia > Laia, Lali
Misericòrdia > Coia, Cori

El procés que ocorre en tots els casos és el següent: La seqüència de la base que es trunca és subjacentment esdrúixola —C´V(C).CV₁.V (V₁ = i)— i s'ha d'adaptar al patró trocaic —C´V.CV—. Aquesta forma esdrúixola es torna bisil·làbica per tal d'adaptar-se al patró i produeix una estructura consonàntica complexa amb una semivocal derivada. Els

processos de derivació prosòdica prefereixen estructures poc marcades i obliguen a una simplificació. Com que la síl·laba tònica marca el ritme bàsic, es comença a copiar els dos primers elements de l'esquerra corresponents a l'obertura i el nucli de la síl·laba tònica. Quan es procedeix a completar el patró, el resultat depèn bàsicament de les característiques del nucli sil·làbic copiat. En alguns casos i necessàriament si la vocal és alta /i/, es copia la consonant següent i una de les dues vocals disponibles (*Cecília* > *Cila*, *Misericòrdia* > *Cori*, *Eulàlia* > *Lali*). En altres casos, l'obertura de la síl·laba àtona, la que queda a l'interior del peu, s'omple amb la semivocal procedent de la vocal alta de la segona síl·laba i es completa l'estructura amb la vocal final identificadora del gènere (*Misericòrdia* > *Coia*, *Eulàlia* > *Laia*, *Victòria* > *Toia*).

Cecília > Cí.li.a > Ci.lia > Ci.la

Eulàlia > Là.li.a > La.lia > La.ia

Deixant de banda la semblança d'aquest procés amb el rebuig als esdrúixols i les seves derivacions de les formes baleàriques i rosselloneses, com *histori*, *pacienci*, etc., aquestes simplificacions no es corresponen a cap dels fenòmens fonètics històrics coneguts de contactes consonàntics i vocàlics en el límit de síl·laba o del mot. Sembla que només estan sotmeses a convertir una estructura esdrúixola en un mot mínim d'estructura trocaica simple.

A part dels processos històrics del català, la simplificació que presenten aquest grup de mots es fa sempre sota la influència d'una vocal palatal. Aquest fenomen pot ser interpretat com una manifestació d'un procés de palatalització universalment conegut (Bhat, 1978) al servei del patró prosòdic. Les vocals palatals absorbeixen o són absorbides —dues manifestacions d'un mateix fenomen— en condicions específiques de cada llengua. Les consonants nasals són refractàries a l'absorció, mentre que aproximants [j] i líquides [l, r] són sempre absorbides per la palatal.

A més dels exemples anteriors, han donat un resultat anàleg: *Tensi* d'*Hortènsia*, que manté la síl·laba tònica travada però redueix

prioritàriament a dues síl·labes la forma esdrúixola base; *Tuies* [tújəs] de *Gertrudis* i *Teia* [tɛjə] de *Teresa* són, de fet, ja plans a la base i només formen part d'aquest grup en la mesura que ofereixen el mateix resultat. *Meius* [méjus] de *Maria Jesús* ha desplaçat l'accent a la penúltima síl·laba per tal d'adaptar-se millor al patró trocaic. La /j/ de *Teia* i *Meius* prové en ambdós casos d'una sibilant, però sembla difícil de justificar una altra explicació que no sigui l'analògica. La realització oberta de la vocal tònica pot ser també analògica i manté un comportament semblant al dels mots derivats per sufixos preaccentuats: *prudent* > *prudència*, *èter* > *etèria*; o simplement es deu al fet que en aquesta posició i context la realització normal d'aquestes vocals és l'oberta: *Venècia*, *Grècia*, *boia*, *noia*, *toia*, *teia*. Sembla que és així en les formes populars *idea* [iðɛjə], *feo* [fɛju] i en les formes verbals *veia*, *treia*, *seia*, *reia*, *deia*, etc.

El propòsit d'aquest treball no és estudiar el grau de vitalitat de la pronúncia esdrúixola o plana de mots com *Eulàlia*, *àvia*, *Hortènsia* o *Misericòrdia*, ni els factors de recessió o avanç del fenomen. És molt possible que la pronúncia plana afavoreixi el procés de simplificació d'estructura, però de cap manera el justifica. Hem d'acceptar que mots com *Antònio*, *Cecília*, *Eulàlia* o *Misericòrdia* eren esdrúixols quan el procés era viu i ho són subjacentment, perquè així han estat entesos pels parlants; altrament no s'hauria fet necessària aquesta adaptació sistemàtica al peu trocaic, amb la reducció a dues síl·labes de tots els hipocorístics truncats corresponents.

Hem d'acceptar també que el nivell de representació sobre el qual actua el procés de truncament és el subjacent, si volem ser coherents amb l'anàlisi que hem fet fins ara, apel·lant a la forma subjacent dels mots aguts amb /n/ i /r/ final, per tal de poder considerar aquestes síl·labes travades. Aquest mateix argument ens torna a demostrar que una forma com *Mílio* no es truncada sinó producte d'una afèresi, perquè hauria hagut de fer alguna cosa com *Milo*, tal com *Antònio* i *Cecília* han fet *Tono* (val.) i *Cila*.

Aquesta anàlisi ens dóna també arguments que justifiquen com els castellanismes lèxics *Amàncio*, *Toríbio*, *Eugènio*, *Remígio*, *Venàncio*,

etc., no s'han generalitzat per raons gramaticals com ho han fet *Celestino, Paulino, Marcelino, Fernando, Rodolfo o Rossendo*, perquè les paraules esdrúixoles són possibles en català, però són sempre formes marcades. Tots aquests mots esdrúixols no han produït hipocorístics truncats a la catalana perquè hauria calgut un procés de reducció d'estructura per tal d'adaptar-se al patró C´V.CV com han fet tots els altres exemples d'aquestes característiques. Així els suposats *Tíbio?*, *Gènio*, *Mígio?* o *Nàncio?*, no poden ser mots truncats i, qualsevol intent de produir-ne, dona un resultat excessivament llunyà i prou aberrant: **Nanço*, **Tibo*, **Queio*, etc. El que s'observa, doncs, és un rebuig general a les formes esdrúixoles quan volem formar mots derivats prosòdics i una adaptació i acceptació quasi sistemàtica de les formes planes, particularment de l'estructura formada per un peu trocaic simple.

Resumint direm que el truncament és un mecanisme de creació de mots gramaticalment regulat que anomenem de derivació prosòdica, que se sotmet a les regles estructurals generals de la llengua, concretament, a l'estructura mínima que ha de tenir un mot independent. Tots els casos de truncament porten a un mot d'estructura mínima: *Queta* és un mot truncat que ha pres les dues darreres síl·labes del mot base inflexionat, sense respectar-ne els límits morfològics: Enri[c+et+a]; *bici* és format pel prefix *bi* i la primera síl·laba de l'element lèxic *cicleta*, comú amb *motocicleta*, que tampoc coincideix amb cap límit morfològic: [bi+ci]cle+et+a. Tant *Queta* com *bici* són el resultat d'un procés prosòdic que se sotmet a les condicions estructurals del mot mínim català.

Podem concloure, a més, que la tendència a simplificar l'estructura de la base és prou significativa per a donar més evidència encara sobre quina és l'estructura accentual i sil·làbica del patró que actua en el procés de truncament. No hi ha res en el sistema fonològic i en les regles de sil·labificació del català que impedeixi o dificulti la pronúncia de *Còrdia* [kórðja], *Làlia* [lálja] o *Trudis* [trúðis]. Per tant, podem proposar una regla del procés de truncament en els termes següents:

Eviteu una estructura que no sigui C´V.CV

L'estructura que en resulta, un troqueu simple, és la mínima que ha de tenir i que pot tenir un mot que es construeix a partir de la mateixa llengua. L'estructura CVC s'identifica com a trocaica en català, atesa l'evidència empírica, i s'interpreta com un peu inespecificat. Tots els mots que s'ajusten a aquesta estructura són mots mínims. L'estructura C^hV.CV constitueix el patró del mot mínim català.

1.2. Altres mecanismes de creació de mots

A més del truncament, el català té dos sistemes més de formació de mots que incloem en els tipus de derivació prosòdica: la **reduplicació** i la **invenció**. Tots els mots derivats per aquests processos tenen una estructura màximament bisil·làbica formada per un troqueu simple i només un. Independentment de si parteixen d'una base lèxica o són completament inventats, el resultat és sempre un mot independent que compleix aquestes condicions prosòdiques establertes: *Quico, Toti, Noni, teta, iaia, papa, lelo, nyonya, papu, tita, arri, piu, bub*, etc.

El truncament i la reduplicació són dos processos de formació de mots, el resultat dels quals denota generalment una proximitat entre els interlocutors i el referent. Hem anomenat hipocorístics els termes que mostren aquest significat afegit. Des d'un punt de vista gramatical, els hipocorístics no tenen una manifestació morfològica afixal, llevat dels diminutius. Alguns hipocorístics són mots compostos a partir d'un mot existent, inventat o no, que es repeteix sencer: *nyam > nyam-nyam, non > non-non, bub > bub-bub*; però aquest mecanisme de composició és regit gramaticalment i no és cap procés específic d'hipocorització.

En molts casos el caràcter afectiu es manifesta fonològicament. En català els termes *papa, nona, Toti, nyonya, tutut*, etc., mostren un tipus de reduplicació que consisteix bàsicament en la repetició d'un so consonàntic en l'àmbit d'un peu mètric. Aquest procés és molt generalitzat en el parlar infantil i s'anomena assimilació o harmonia consonàntica.²⁰ De fet, aquest fenomen no es considera pròpiament de reduplicació i ha estat interpretat com la romanalla de la fase reduplicativa de l'aprenentatge infantil, ja que si ometem una de les parts repetides no queda cap base lèxica significativa (Moravcsik, 1978).

Efectivament, en català, com en totes les altres llengües, les criatures substitueixen generalment sons que no pronuncien amb prou correcció per uns altres, normalment oclusius, que s'adquireixen en les

---

²⁰ Per a la relació entre aquest tipus de reduplicació i el llenguatge infantil, veg. Vihman (1978).

primeres etapes de l'aprenentatge lingüístic. L'harmonia consonàntica és una variant infantil de pronúncia que mostra una concordança de mode i punt d'articulació entre dues consonants no contigües que són diferents en el model adult (Locke, 1983). Aquest és un procediment que permet al nen reduir temporalment la complexitat i la dificultat fònica dels mots, però com a procés temporal és regressiu. Això vol dir que moltes de les expressions reduplicades infantils no són mots consolidats ni en un determinat registre lingüístic i moren de la mateixa manera que s'han format.

És des d'aquest punt de vista que no hem pres en consideració certes expressions i mots reduplicats que responen estrictament a aquest fenomen de simplificació del parlar infantil —com *tatà < germà*, o *tatà < ja està*—, que no són generals i no han estat acceptats lògicament en el parlar adult, ni en la relació familiar més restringida.

El vocabulari objecte del nostre estudi comprèn una sèrie de termes que aparentment semblen respondre a aquest fenomen infantil, però que són generalitzats amb poques variants a tot el domini lingüístic i acceptats en el parlar adult en grau variable. De fet, és impossible de justificar la forma reduplicada i l'estructura prosòdica dels mots creats de nou apel·lant únicament a la semblança amb l'harmonia consonàntica del llenguatge infantil. Mots com *quec*, *nyonya*, *puput*, etc., i el mateix terme *nen*, *nin*, que són de "creació expressiva" (dECor), són formats pels adults i en el llenguatge adult.

Una altra manifestació fonològica que caracteritza els hipocorístics és la palatalització inicial a *Xènia*, *Ximo*, *Xandre*, etc., de la qual ja hem parlat. Tant la palatalització com la reduplicació fonològica són dos fenòmens estrictament fonològics, si no es pren en consideració que només es produeixen en els mots mínims i, per tant, en el nivell prosòdic de la gramàtica.

Hi ha llengües que no tenen una representació específica per a certs conceptes o certes categories gramaticals. Aquesta representació es pot traduir en una manifestació lèxica, morfològica o simplement fonològica. En català, la categoria dual no té altra manifestació que el

numeral *dos*, *dues*; el diminutiu, en canvi, té diverses formes morfològiques productives: -et, -o(n) —*boqueta*, *petitó*—, altres de menys productives: -ol, -i(n) —*farmaciola*, *corbatí*— i altres de pràcticament lexicalitzades: -ic, -ill, -it, -ell, —*bossic*, *forquilla*, *mosquit*, *finestrella*—. El francès, en canvi, utilitza el mot *petit* com a forma no marcada de diminutiu —*petit chien*—.

En català, com hem vist, el concepte afectiu o hipocorístic es pot representar de diverses maneres, en funció de les característiques dels mots i de l'estructura de la llengua: afixos diminutius, truncament, palatalització inicial i reduplicació.

Els processos de formació de mots que anomenem de derivació prosòdica estan ordenats dins la gramàtica, de manera que primer es produeix el truncament, si les condicions estructurals ho permeten, i després la reduplicació. La inflexió, o la comprovació del morfema inflectiu, és sempre el darrer procés morfològic. Si cada procés produeix un mot real de la llengua, la desinència àtona del mot base s'identifica amb inflexió de gènere i es copia en cada estadi: *Fran-cisc+o* > *Cisc+o* > *Quic+o*, *Magda-len+a* > *Len+a* > *Nen+a*.

El procés és semblant en els casos de creació de mots sense truncament. Quan es parteix d'una base lèxica l'element repetit està condicionat per la forma i per l'estructura d'aquesta base. Quan la desinència és àtona s'equipara sempre, tant en mots inventats completament com no, a una forma inflectiva:

mare > ma-m+a (f.) > mama
 cagar > ca-c+a (f.) > caca
 (?) > pu-p+a (f.) > pupa
 (?) > nya-ny+o (m.) > nyanyo

Quan la creació de mots no té cap base lingüística, pot donar com a resultat un mot reduplicatiu o no, sense que això es pugui deduir de cap característica ni del referent ni de l'estructura de la llengua. Ni la llengua ni la realitat ens diuen gran cosa sobre la raó per la qual *bub* és reduplicat i *mèu* no ho és. En el cas de les onomatopeies, sembla que el

referent condiciona la producció lingüística, però ja hem vist que les llengües interpreten una mateixa realitat de maneres diferents. En tot cas el que sembla més general de les paraules onomatopeïques de totes les llengües és la tendència a tenir una estructura repetitiva semblant més que no pas una realització fonètica idèntica:

gos: català — bub-bub, *gug-gug*
castellà — guau, guau
anglès — bow-wow
francès — toutou
italià — bau bau

En català un mot inventat s'ha s'ajusta superficialment a l'estructura d'un peu trocaic o d'un peu iàmbic i és reduplicat si parteix de l'estructura fixada d'un mot base: *conco* (onclo), *iaia* (àvia), *non*, *nona* (son), *puput* (pudir), *nonou* (nou). Sense base lèxica, poden ser reduplicats o no, però s'han d'atenir a l'estructura mínima establerta, és a dir, no pot tenir més de dues síl·labes i no pot ser format per més d'un troqueu simple: *pupa*, *tita*, *nyanyo*, *juli*, *caram*, *quec*, *nyam*, *tat*, *piu*.

Fixem-nos que els factors que determinen la tria i la repetició d'uns determinats sons són lingüísticament incontrolables i difícils de precisar des d'altres punts de vista: acústics, psicològics, etc. Podem dir però que, en termes generals, l'abundància d'oclusives sordes i nasals per sobre de qualsevol altra consonant i la preferència pels mots amb consonant inicial mostra una relació estreta, esperable per altra banda, amb el llenguatge infantil que té a veure amb l'ordre d'adquisició de sons en l'aprenentatge lingüístic i la simplificació en el llenguatge adult (Locke, 1983).

Des d'un punt de vista de l'estructura lingüística del català, no podem determinar per què una paraula conté elements consonàntics sords o sonors, o orals o nasals, etc., però sí que hem de saber quines posicions estructurals hem d'omplir i quines han de quedar lliures, o quina estructura mínima i quin ritme bàsic ha de tenir una paraula creada de nou.

No hem de creure però que aquesta indeterminació sigui exclusiva dels processos derivatius prosòdics. En els mecanismes més productius de formació de mots no és gens evident tampoc quins factors han determinat, per exemple, que la paraula *llibreta* sigui un derivat, lexicalitzat, de *llibre*. No hi ha aparentment res que ens vagi impedir de designar aquest objecte amb un terme derivat de *full*, com *fullamet*, per exemple. Així mateix, hem convingut a anomenar *fartaner*, derivat de *fart*, a una persona que menja molt, però igualment hauríem pogut acordar de fer un derivat del verb *menjar* i regularitzar *menjaner*, o bé dir *canviaagulles* en lloc de *guardaagulles*, ja que es tracta de canviar la direcció dels trens amb les agulles de les vies ferroviàries.

Si no podem determinar de forma unívoca els factors que actuen sobre la tria de radicals en els processos de derivació i composició més productius, és més difícil encara determinar la tria de sons que apareixen en els processos prosòdics que estudiem. Amb tot, coneixent els patrons més generals de les llengües naturals i els sons més comuns i universals (Jakobson, 1968) podem comprovar que tant l'estructura com els sons dels mots catalans inventats responen a aquests principis i s'ajusten més a l'estructura lingüística que no pas al referent extralingüístic.

En el cas específic del català, potser és més pertinent de preguntar-se per què s'han abandonat o han deixat de ser productius els processos de truncament i de reduplicació i, en general, els mecanismes estructurals de formació de mots que anomenem no morfològics. És cert que la composició i sobretot la derivació són mecanismes molt productius; però no ho és, en canvi, que ho siguin tots en la mateixa mesura. Podem trobar diversos sufixos, p.e., -ul, -it, -erri, etc., —*glòbul*, *mosquit*, *beverri*— i compostos —*filferro*, *n-butanol*, *DDT*— tan restringits com el truncament i la reduplicació, encara que alguns estiguin més desenvolupats en àrees terminològiques restringides.

Si, com diu Sapir, "res no és més natural que la freqüència de la reduplicació, en altres paraules, de la repetició de part o de tot l'element

radical,"²¹ per què el català ha relegat aquest sistema i l'ha reduït, en el millor dels casos, al llenguatge infantil?

Una possible raó és que el procés més productiu de reduplicació ha anat sempre lligat a la terminologia hipocorística, erròniament entesa com un llenguatge "deformat" del parlar infantil. A més, la llengua no li ha assignat cap dels significats relacionats amb una idea d'augment, repetició, continuïtat, intensitat, etc., els quals constitueixen el referent semàntic més universal de la reduplicació. Malgrat tot, com en qualsevol altre procés gramatical, no hi ha cap raó lingüística que determini la relació entre significat i procés de reduplicació (Moravcsik, 1978).

Sens dubte, mots com *mam*, *pupa*, *tutut* o *cocou*, pertanyen al llenguatge familiar i infantil; però la majoria de mots reduplicats consolidats pertanyen a la llengua adulta, de vegades col·loquial, de vegades dialectal. Així, mentre *iaia*, *mama*, *conco*, *Noni*, *Quico*, etc. són normals en un determinat registre del parlar adult, altres termes com *quec*, *puput*, *xauxa*, *nyonya*, *fofo*, *dida*, *nino*, etc. pertanyen a la llengua general i són, si no els únics, els menys marcats i els més habituals. Sembla, doncs, que el patró que ha regit la bona formació d'aquests mots hauria de poder servir per a constituir-ne d'altres, si les necessitats lingüístiques ho requereixen: només cal posar en marxa el mecanisme i atènyer-se a les seves regles.

Deixant de banda el truncament, els mecanismes de creació de mots per sistemes estructurals no morfològics són els següents:

Mots amb base lèxica:

a) els que copien la melodia vocàlica i el ritme i repeteixen o redupliquen una consonant disponible, la menys marcada: *Je-roni* > *Noni*, *Jordi* > *Toti*, *Jo-sep* > *Pep*, *Magda-lena* > *Nena*, *germa-neta* > *teta*, *àvia* > *iaia*, *dinar* > *ninar*.

Mag.da-lé.na > Lé.na > Né.na

---

²¹ Pàgina 74 de la versió catalana de *El llenguatge*.

b) els que copien la síl·laba tònica del mot base i formen un peu iàmbic repetint els dos primers elements CV de la base quan la síl·laba tònica és travada, com en *nou* > *nonou*, *pud-ir* > *puput*, *Ar-nau* > *Nanau*.

Ar-náu > Náu > Na.náu

c) els que formen un peu trocaic repetint l'element consonàntic i afegint una vocal inflectiva, com en *ca-gar* > *caca*, *son* > *non* > *nona*, *ma-re* > *mama*.

má.re > ma.m+a > má.ma

Mots inventats:

a) els que es creen amb una forma reduplicada fonològica i s'ajusten a un peu trocaic simple, a un peu iàmbic, o són monosíl·labs d'estructura travada:

C'V.CV	CV.C'VC	CVC
papu	cucut	quec
cuca		mam
nyonya		

b) els que es creen sense reduplicació i s'ajusten a qualsevol de les estructures inventariades: *juli*, *elis*, *nyicris*; *caram*; *nyam*, *paf*, etc.

c) els que comporten un procés doble: invenció d'una estructura de mot mínim i repetició d'aquesta estructura. El resultat és un compost o reduplicat morfològic:

CVC - CVC	C'V.CV - C'V.CV
bum-bum	ziga-zaga
xiu-xiu	nyigo-nyigo

En aquests mecanismes estructurals de formació de mots no és significatiu parlar de canvi de categoria lèxica i gramatical. En la reduplicació de base lèxica, el mot base marca la categoria i el comportament és més semblant al de la prefixació que al de la sufixació. Per exemple, les sigles, que designen exactament el mateix que tot el

sintagma complet, es formen per un procés d'escurçament en què la categoria lèxica i el gènere són idèntics als del nucli o cap de l'element del compost original: així, el mot compost *UAB* és un substantiu femení perquè el nucli del sintagma del qual prové és un substantiu femení. De la mateixa manera, *papa* és un substantiu masculí perquè *pare* ho és. En els mots inventats de nou, la desinència àtona s'interpreta com un morfema inflectiu que designa el gènere; altrament la marca Ø s'acostuma a interpretar com a masculí: *pupa* (f.), *papu* (m.), *ziga-zaga* (f.), *zig-zag* (m.), *caram* (m.), etc.

1.2.1. Reduplicació lèxica

La reduplicació és un fenomen molt estès en les llengües naturals, si més no en alguna de les versions en què es pot presentar. Parlem de reduplicació lèxica quan es repeteix un element lèxic en un context sintàctico-semàntic concret. En català, tot i que és sempre un procés marginal, en podem trobar exemples. Un tipus interessant i ben poc estudiat dona lloc a locucions com *de bo de bo*, *a poc a poc*.²²

Alguns substantius, adjectius, i adverbis es poden reduplicar amb un significat intensiu. De fet, és el segon terme de la reduplicació, que podem substituir fàcilment per l'expressió "de debò", el que pren realment aquest sentit. No podem considerar-lo morfològic perquè no s'atà a cap característica estructural o fonològica del mot i no forma cap classe específica; tampoc el podem considerar sintàctic perquè no afecta cap categoria sintàctica concreta d'una manera sistemàtica. Sembla que aquests casos de reduplicació s'han de considerar un fenomen lèxic, com demostren els exemples següents :

Aquesta taula és de fusta fusta, com les d'abans.
 ? de conglomerat conglomerat

---

²² El procés de lexicalització ja ha permès de formar derivats: *a-poc-a-poquet*.

El vaig veure malament malament.

? millor millor

T'aconsello la pel·lícula X. És bonica bonica.

? És interessant interessant

Vam anar a la molt molt coneguda muntanya del Montseny²³

* poc poc coneguda muntanya del Quetllaràs

La similitud amb els compostos de dos elements de la mateixa categoria com *taula camilla* o *vagó restaurant* es fa evident perquè el segon element qualifica el primer i la expressió es pot parafrasejar de la manera següent: fusta de debò, malament de debò, bonica de debò, molt, de debò, coneguda.

Una repetició semblant es produeix en l'ús de l'imperatiu quan s'afebleix l'ordre i s'emfasitza l'acció verbal:

Treballa treballa, que arribaràs lluny.

Riu riu, que riure és molt sa.

Aquesta mena de reduplicació pot denotar també una intencionalitat afegida. L'èmfasi de la repetició, que s'expressa en l'entonació, implica empitjorar les conseqüències de l'acció verbal en lloc de millorar-les.

—No has dit que ho deixaves córrer?

—(...)

—Fes fes (que després tindràs més feina encara).

En alguns casos, l'imperatiu reduplicat s'ha lexicalitzat, ha perdut el seu sentit original i ha adquirit propietats idiosincràtiques. Caldria estudiar amb més profunditat si aquest procés s'ha produït o no només en els exemples següents i si va lligat a les condicions estructurals de sil·labicitat del mot mínim català, ja que són sempre formes monosil·làbiques.

---

²³ És propi del llenguatge col·loquial a les comarques gironines coordinar aquesta repetició amb la conjunció *i*: És *molt i molt* bonic.

- Voldria anar a comprar.
- Vés vés. (= ja hi pots anar)

- No puc sortir. Haig d'acabar aquesta feina per demà.
- Fes fes (= ja la pots acabar). Ja faré els encàrrecs jo.

La resposta simple no té el mateix sentit que la repetició. Fixem-nos que tampoc és un problema de llargada, que s'utilitza en sentit intensiu:

Després de caminar, caminar, caminar...
 Era una serp llarga, llarga, llarga...

Notem, a més, que en tots dos casos la reduplicació comporta la desclitització (*fes-la fes-la, *vés-hi vés-hi) i no implica cap dels significats afegits que hem observat en els exemples paral·lels de més amunt.

La idea d'intensitat o de continuïtat s'acostuma a expressar en termes rondallesc i col·loquial reduplicant l'imperatiu i coordinant-lo amb la conjunció *que*, o bé coordinant l'imperatiu i el futur:

I, camina que caminaràs, va arribar finalment a ...
 La Maria, balla que balla, no es cansava mai.

En general, aquesta descripció del comportament de la reduplicació lèxica és només el resultat d'una observació superficial dels fets. Queda per fer un estudi sintàctico-semàntic complet, el qual queda fora de l'objectiu d'aquest treball.

1.2.2. Reduplicació morfològica

Tipus poti-poti

El procés més estès i acceptat pels lingüistes estudiosos del català és el que anomenem reduplicació morfològica. Consisteix en la repetició d'un mot que, independentment de la seva formació i de les seves característiques fonètiques, s'ajusta al patró del mot mínim: *ziga-*

zaga, nyigui-nyogui, gara-gara, poti-poti, bum-bum, ning-nang, nyam-nyam, xiu-xiu, tic-tac, xerric-xerrac, etc.

Tots aquests exemples, però, no han estat ni recollits ni estudiats com a reduplicats sinó com a mots compostos de dos elements de la mateixa classe (Fabra, 1956) que mantenen una relació de coordinació. S'han anomenat compostos sintagmàtics copulatius, que es componen de dos elements homogenis o d'una mateixa classe amb un significat intermedi entre el dels seus components (Mascaró, 1986).

El primer problema que sorgeix és el de determinar a quina classe pertanyen aquests mots inventats. És habitual posar-los al sac de les interjeccions, perquè s'originen a partir d'expressions onomatopeïques. Però, d'altra banda, la mateixa definició d'onomatopeia com a "formació de mots imitant sons naturals" (DGLC) n'exclou una part important, ja que *ziga-zaga, poti-poti* o *xino-xano*, per exemple, són termes la forma sonora dels quals no reproduïx un so de la realitat, sinó que es relaciona simbòlicament amb propietats no sonores de la realitat extralingüística.

Si partim de la reduplicació d'una interjecció, queda per resoldre el problema del canvi de categoria en la formació del compost. La reduplicació d'un mot d'aquesta mena no dóna un altre mot compost de la mateixa categoria sinó generalment un substantiu, amb el qual manté una relació lèxico-sintàctica diferent de la que apareix en els compostos d'estructura similar, com *aigua-neu, sord-mut, cine-club, etc.*

El procés de composició per coordinació o juxtaposició és possible sempre que els dos elements de la mateixa classe existeixin independentment, mentre que en aquest cas sembla que només trobem realitzats fonèticament de forma aïllada aquells mots que es poden considerar veritables onomatopeïes: *bum, plaf, crac, mèu, gluc*. Sembla que tots s'han d'haver inventat com a mots aïllats, però els tipus *pot-poti* només formen part del lèxic com a compostos. El fet important és que la reduplicació és el mecanisme que compleix els requisits de bona formació d'una classe de mots compostos, substituint la identitat de

classe lèxica amb la identitat segmental i assignant una de les categories disponibles per a aquest tipus de compostos:

L'olla fa un xup-xup molt sospitós
No t'hi amoïnis, vés-hi xino-xano

Sembla que els mots generalment inventats, que hem classificat com a interjeccions, necessiten la reduplicació per a obtenir un estatus lingüístic que els habiliti per a ser usats com a mots estables. Des del punt de vista del significat, la iteració que implica la reduplicació reforça el significat interpretat com a "feble" de l'element independent.

El gos fa bub-bub i el gat fa mèu-mèu.
Amb un zis-zas ho va tenir tot dibuixat.

La reduplicació és un mecanisme que els atorga l'estatus de mot i automàticament adopten una categoria gramatical adequada. Els compostos per reduplicació han de pertànyer a una classe lèxica de les disponibles per al tipus de compostos sintagmàtics copulatius i, si són elements nominals, s'interpreten com a masculins o femenins en funció de les seves característiques desinencials. Així, [ø], [-u], [-i] s'identifiquen generalment amb masculí, mentre que [ə] s'identifica generalment amb femení.

Hi va haver molta festa, un bum-bum massa gros per a mi.
Tot el dia li fa la gara-gara.
Aquest nyigo-nyigo és insuportable.
Amb les sobres del dia anterior va fer un poti-poti sorprenent.

La característica més evident d'aquests mots reduplicats és que són mots generalment inventats que sovint ja es construeixen com a compostos des de bon començament, de manera que podem identificar-ne els elements perquè tenen l'estructura completa pròpia dels mots independents. Així, *pengim*, *nyogui*, *xano*, *gara*, *zum*, *toc*, *xiu*, etc., són mots en un sentit prosòdic, perquè en tenen la forma i l'estructura, però no estan en condicions de ser usats en una frase catalana perquè no pertanyen a cap categoria lèxica.

Canvis fonològics

Dintre el grup formal dels compostos sintagmàtics copulatius, la repetició d'elements amb un significat anàleg s'acosta més al model que estudiem: *suca-mulla*, *mata-degolla*, *badabadoc*, *corre-cuita*, *de bo de bo*, *cuita-corrents*, *pam-i-pipa*, *cloc-i-piu*. Sembla que aquest procés és bastant tancat, ja que la majoria dels exemples són lexicalitzats, però mantenen l'efecte cacofònic de la repetició.

En els compostos que hem anomenat per reduplicació morfològica, de vegades la repetició del mot no és exhaustiva i es produeix un canvi consonàntic. Sembla que la preferència per les oclusives orals en posició inicial de mot i les nasals i líquides internes respon a principis universals d'elecció de sons consonàntics en mots inventats: *cofis-i-mofis*, *tal-là-tal-lera*, *cori-mori*, *tiro-liro*.

La variació més habitual que es produeix en els reduplicats morfològics és l'alternança de la vocal tònica. Gairebé la meitat dels exemples dels compostos reduplicats que he recollit responen a aquesta variació (Veg. annex IV).

Com sabem, l'accent de mot d'un compost d'elements accentuats, és a dir, de mots independents, és sempre l'accent de l'element de la dreta. El de l'esquerra passa a ser secundari o a desaparèixer,²⁴ sense que es produeixi, però, cap fenomen de reducció vocàlica: *col-i-flór*, *cuita-corrénts*.

Els exemples de canvi vocàlic donen les oposicions següents: Sobre un total d'unes 40 expressions reduplicades amb canvi vocàlic, un 75 % fan *i* - *a*, la resta *i* - *o*, i hi ha un exemple d'*i* - *e*. Les vocals obertes, és a dir, les de més sonicitat, omplen sempre la posició de l'accent primari. Només el cas de *tal-là-tal-lera* contradiu aquest principi, però també és l'únic cas que el segon element és més llarg que el primer: *baliga-balaga*, *pengim-penjam*, *ziga-zaga*, *nyigui-nyogui*.

---

²⁴ Sembla difícil de sostenir que l'accent del primer element d'un compost de dos monosíl·labs es manté, ni que sigui com a secundari.

L'oposició vocàlica que s'estableix entre les dues posicions accentuades dels dos elements de la composició es manifesta amb l'aparició sistemàtica de la vocal més oberta en la posició de l'accent primari del compost. L'oposició més productiva, *i* - *a*, representa els extrems de la combinació de dues propietats d'obertura i posterioritat, de manera que /i/ és la vocal tancada més anterior i /a/ la vocal posterior més oberta del sistema fònic català.

Les vocals que apareixen quan hi ha repetició vocàlica són les següents: Sobre un total d'uns 50 exemples, les vocals més representatives, en un 22% cadascuna, són *o*, *a*, *i*, *u*, mentre que *e* apareix aproximadament un 8%²⁵: *poti-poti*, *nyam-nyam*, *nyigo-nyigo*, *gluc-gluc*, *leri-leri*.

Estructura dels elements

L'estructura de la majoria d'aquests mots inventats correspon a un dels dos peus binaris bàsics: el troqueu i el iambe. Però, seguint la proposta que hem fet en la descripció del procés de truncament, hauríem d'esbrinar quin dels dos peus actua prioritàriament de patró en aquest procés que hem anomenat de derivació prosòdica. El troqueu simple és el patró en el procés de truncament, perquè aquesta és la tendència majoritària. Si la invenció de mots és un procés estructural que s'ha d'ajustar també al patró prosòdic català, cal demostrar primer si, efectivament, els mots inventats reduplicats s'ajusten a aquest mateix patró i quines són les condicions de reduplicació.

Ara bé, resulta que el 70% dels casos tenen una estructura C(C)VC que, com sabem, compleix les condicions de minimitat, però no s'ajusta canònicament a cap dels dos peus mètrics, és a dir, és compatible amb tots dos. De la resta, un 20% s'ajusta a una estructura trocaica C^ˈV.CV i un 8% aproximadament a una de iàmbrica CV.C^ˈVC.

Tot i ser un grup minoritari respecte el total, l'estructura trocaica predomina ostensiblement sobre la iàmbrica. A més, hi ha una relació

---

²⁵ La majoria dels casos de *o* i *e* tenen una realització oberta.

evident entre algunes formes trocaiques i els monosíl·labs corresponents: *zig-zag* i *ziga-zaga*, *non-non* i *nones*, *nyic-nyic* i *nyigo-nyigo*. Si hi afegim que la creació d'algunes formes iàmbiques semblen estretament relacionades amb mots existents, i per tant, amb accent determinat —*terrús-terrús*, *xerric-xerrac*—, i la relació estreta de pràcticament tota la resta d'exemples, com veurem més endavant, amb uns altres de semblants formats per un prefix que es realitza fonèticament amb els elements del mot base —*barrim-barram*, *barrip-barrop*, *patim-patam*, *catric-catrac*, *patrip-patrap*—, aquest 8% perd el poc significat percentual que tenia i obtenim com a resultat que els compostos sintagmàtics d'aquest grup són la reduplicació d'un peu degenerat d'estructura C(C)VC o d'un peu trocaic simple d'estructura C'V.CV.

Formen també part d'aquest tipus de reduplicats uns quants mots compostos d'elements l'estructura dels quals és més complexa que la del mot mínim o, per ara, que la de l'estructura de qualsevol dels peus mètrics esmentats; però es tracta, en general, de mots la forma dels quals s'identifica o es relaciona amb altres formes lèxiques existents amb un significat consolidat:

farrigo-farrago (= de farro i farragós, dECor.)

balandrim-balandram (= de balandrejar)

pengim-penjam (= de penjar)

bitllo-bitllo (= de bitllar, pagar, dECor.)

Si ens fixem un altre cop en les característiques d'aquest grup de compostos per reduplicació de mots inventats totalment o parcialment comprovarem que, en la majoria dels casos —aproximadament un 70%—, l'element inventat consisteix en un monosíl·lab que es pot interpretar com una estructura iàmbica o trocaica. Aquesta interpretació s'haurà de fer en funció de la tendència majoritària dins el grup en el qual es produeix la distinció. Com que en aquest cas específic, la tendència majoritària és justament la formació d'una estructura indefinida, haurem de recórrer a l'estructura del grup que, essent quantitativament inferior a aquell, és qualitativament més rellevant. Aquesta estructura és C'V.CV, la que correspon a un troqueu simple

1.2.3. Reduplicació prosòdica

Abans de definir què considerem reduplicació prosòdica, convé recordar que el terme **prosòdia** s'aparta aquí del sentit tradicional que l'entén com "la part de la gramàtica que ensenya la recta accentuació i pronunciació dels mots" (GEC) o com una extensió descriptiva d'aquest mateix concepte. Com ja hem dit, un fenomen pertany al component prosòdic de la gramàtica quan el procés que el produeix no actua dins els límits dels segments morfològics o dels fonològics de la llengua, però afecta tots dos components.

Per tal d'arribar a una classificació útil des del punt de vista descriptiu, direm que una reduplicació és prosòdica, quan afecta només una part del mot que no coincideix amb cap límit morfològic, i copia totalment o parcialment els seus trets fonològics a una estructura determinada que funciona com un prefix. Dit d'una altra manera, la reduplicació prosòdica és la repetició total o parcial d'una part del mot base. Aquesta repetició presenta una certa semblança amb un prefix d'estructura sil·làbica fixa, però amb els trets fonològics sense especificar totalment.

Tipus *patapum*

La reduplicació prosòdica només es produeix en mots existents, ja siguin onomatopeies o no, d'estructura monosil·làbica C(C)VC. Ja hem dit que aquesta estructura és suficient per a formar un mot mínim. El fet que no sigui la representació específica de cap peu mètric contribueix, sobretot en el cas de les onomatopeies, a demanar una estructura complementària. La reduplicació morfològica és una solució per a aquest dèficit. Una altra manera d'augmentar l'estructura d'aquests mots, és anteposant-los una estructura que s'ajusta canònicament a un troqueu simple: *patapim*, *patapaf*, *patatxaf*, *badabum*, *catacrac*, *catacloc*, *marrameu*.

El reforçament d'estructura implica un reforçament de sentit: *plaf* (soroll que fa una cosa que cau i s'esclafa) > *pataplaf*. Les formes dialectals *catacranc* i *gadagang* (escamarlà) o *cataclosca* (closca del

cap) semblen construïdes seguint aquest mateix patró estructural i de sentit,²⁶ però sobre una base nominal. El fet més significatiu és que un mecanisme que s'aplica a una classe tan "especial" com és la interjecció es pugui aplicar també sobre els substantius.

Com veiem en tots els exemples, l'estructura CV.CV que s'anteposa al mot existent funciona com un prefix, ja que el resultat té la mateixa categoria lèxica que el mot base: *txap* > *patatxap*, *bum* > *badabum*, *crec* > *catacrec*. Sempre, però podem substantivar la interjecció, assignar-li un gènere segons la desinència i flexionar el mot d'una manera regular.

Es van sentir marrameus tota la nit.

Va fer un catacrac que va deixar tothom immòbil.

Un cop construïda la forma complexa, es pot formar un reduplicat morfològic, és a dir, un mot compost, seguint les condicions ja comentades en l'apartat anterior.

badabim-badabam
catacric-catacrac
patatim-patatam
marranyiu-marranyau

El fet que hàgim classificat aquesta mena de prefixació com una reduplicació i l'hàgim considerat com un fenomen prosòdic es deu a les seves característiques fonològiques i estructurals. La identitat estructural de tots aquests prefixos, les semblances fonètiques i la relació entre la consonant inicial del mot base i la del prefix són evidències que cal explicar gramaticalment.

Si l'estructura d'aquest prefix és CV.CV però no podem donar evidència de cap accent subjacent, perquè la melodia vocàlica és sempre /ə/ per al català oriental, caldrà demostrar quina de les dues síl·labes pot constituir l'element prominent del peu per a fer una proposta coherent sobre el patró que segueix. L'existència d'un accent

---

²⁶ No és possible interpretar aquests termes com a compostos de la forma prefixada *cata-* que apareix en altres mots, perquè té un sentit completament diferent.

secundari és difícil de percebre, però és fàcil de demostrar que no hi pot haver un accent adjacent a l'accent lèxic principal. Per tant, si podem suposar teòricament un accent secundari a la primera síl·laba, podem afirmar que l'estructura CV.CV del prefix és la d'un troqueu simple.

Si aquest mecanisme de reduplicació és un sistema estructural de formació de mots i acceptem que el troqueu simple és el patró que regeix l'estructura afixada a un mot monosil·làbic format també per processos estructurals, és lògic esperar que el mateix patró regeixi també la formació d'aquests mots i, per tant, sembla raonable d'interpretar com a troqueu simple l'estructura C(C)VC d'aquestes onomatopeies monosil·làbiques.

Les característiques de la melodia consonàntica ens obliguen a parlar de reduplicació. Efectivament, hi ha una dependència absoluta entre la realització sorda o sonora de la melodia consonàntica del prefix i la consonant inicial del mot base: *patapum*, *badabum*. Així mateix, quan l'obertura sil·làbica del mot base consisteix en una oclusiva anterior o una africada palatal —les possibilitats són [p], [b] [t.], [tʃ]—, l'obertura inicial es realitza com una oclusiva labial: *pataplaf*, *badabum*, *patatam*, *patatxaf*. Quan la consonant inicial del mot base és velar, ho és també la consonant inicial del prefix: *catacrac*, *catacloc*.

El procés es realitza en dues fases: La interpretació com a [+/- velar] del primer segment del mot base i l'escampament de la sonoritat a tota la melodia consonàntica de l'estructura CV.CV del prefix. La interpretació [- velar] es realitza sempre com a labial. La consonant interna és sempre dental i queda afectada pel procés d'escampament del tret de sonoritat.

Quan el mot base comença amb nasal, l'obertura inicial és [m] i s'estableix una alternança [m/r] en la melodia consonàntica: *marrameu*, *marranyau*. Els dos únics exemples trobats fan difícil una generalització, però el paral·lelisme amb els anteriors és evident. Com que la nasal i la vibrant són sempre sonores, no té sentit parlar d'escampament, però l'harmonia de sonoritat es manté com en el cas anterior.

Un altre paral·lelisme sorprenent és el que s'estableix entre algunes d'aquestes formes i unes altres que són una simplificació de l'estructura d'aquelles: *patapaf* - *pataf*; *catacrac* - *catrac*, *patrap*; *patapam* - *patam*. Sembla com si s'hagués produït un procés de simplificació d'una estructura complexa, constituïda per dos peus, a una de més simple, formada per una síl·laba lliure i una de travada, igual que la que s'obté en alguns truncaments com *Tomeu* o *Serrat*.

És significatiu aquest procés perquè, un cop produït, ja no es poden identificar ni aïllar els dos elements del compost original. Efectivament, no existeixen les onomatopeïes *taf*, *trac* o *tam*, almenys amb el mateix significat que les corresponents *pataf*, *catrac* i *patam*; ni podem justificar la forma fonològica de la síl·laba addicional a partir de la síl·laba tònica. Hem de creure que es tracta d'una simplificació de l'estructura CV.CV.C'VC perquè, a més de la semblança aparent, els mots inventats no segueixen un patró iàmbic.

Tipus puput

L'altre procés que hem considerat de reduplicació prosòdica consisteix a repetir els dos primers segments del mot base al seu límit esquerre. El resultat apareix com un mot prefixat d'un element l'estructura del qual és un síl·laba lliure, que s'identifica fonèticament amb la primera seqüència del mot base.

Aquest tipus de reduplicació parcial i el que hem classificat com a reduplicació morfològica són les dues manifestacions de la reduplicació més conegudes de les llengües naturals i acceptades com un procés gramatical (Moravcsik, 1978). En català, aquesta reduplicació parcial s'aplica sempre sobre monosíl·labs existents, generalment amb una denotació hipocorística afegida.

No tornaré a insistir sobre el caràcter més o menys hipocorístic dels termes formats per aquest procés, però és evident que alguns dels termes creats amb aquest mecanisme són els únics o els més generals de què disposa la llengua comuna: *bobò*, *tutut*, *cocou*, *quiquic*, *pipí*, *nonou*, *fifí*, *puput*, *babau*, *cucut*.

Com veiem, l'estructura que resulta de l'aplicació d'aquest procés s'ajusta superficialment a un peu iàmbic. Com que la reduplicació parcial actua sobre un mot independent d'estructura CVC i aquesta estructura no és la representació canònica de cap dels dos peus bàsics, el procés de reforçament amb una síl·laba oberta s'ajusta aparentment a un iambe, però pot també respondre a altres condicions de minimitat, per exemple, la bisil·labicitat.

Podem descriure, doncs, el procés de formació de mots per reduplicació prosòdica del tipus *puput* de la manera següent: Es copien els dos primers segments fonològics del mot base que constitueixen una síl·laba lliure i s'adjunten al límit esquerre del mot. Aquest mecanisme només s'aplica a mots monosil·làbics d'estructura CVC.

CV		CV.CVC
II	→	
put		p u . p u t

Sembla que la sistematicitat amb què es produeix aquest fenomen en mots ja existents es pot explicar precisament per aquest fet: Els processos estructurals de formació de mots —truncament i reduplicació— no desplacen l'accent del radical com és habitual en la sufixació. Un mot ja format té assignat l'accent lèxic i, com hem vist, els processos de derivació prosòdica no desplacen l'accent. Com que la base tònica és una estructura monosil·làbica travada, el resultat més esperable és un mot que superficialment sembla un iambe. És evident, doncs, que la forma iàmbica no està condicionada per una estructura patrònica iàmbica, sinó per les característiques monosil·làbiques del mot base que només permeten l'addició d'una síl·laba CV, per tal de poder complir amb la condició sobre el peu trocaic i sobre la bisil·labicitat. Els exemples d'aquest grup compleixen les condicions estructurals descrites: *Arnau* > *Nau* > *Nanau*, *nou* > *ninou*, *nonou*; *mèu* > *memeu*; *quic* > *quiquic*, *quiquí*; *non* > *nonon*, *nonò*; *ou* > *cocou*, *quicou*; *pix* > *pipí*; *bo* > *bobò*. La pèrdua, de vegades, de la consonant final és només superficial i s'interpreta sempre com la nasal subjacent que reapareix en el plural: *pipí* > *pipins*.

Tot i que la forma iàmbica permet de reconstruir fàcilment el procés de reduplicació i identificar el mot base, de vegades l'estructura CVC es converteix en un troqueu simple afegint una vocal inflectiva de gènere: *non > nona, pix > pixo* (mall.). El que tenen en comú tots dos sistemes és que conserven la síl·laba accentuada del mot original. Ara bé, tenint en compte que no és possible passar de troqueu a iambe, aquests exemples són prou significatius per a afirmar que el peu iambic no pot ser el patró d'aquest àmbit de la gramàtica catalana.

Ara bé, tot i la sistematicitat del procés, val la pena de comentar més detalladament alguns dels exemples, especialment els que tenen /n/ en la posició C que omple la rima sil·làbica. En general aquesta /n/ és subjacent i reapareix en la forma del plural: *bo > bobò, -ns*. Quan no ho és, s'hi pot convertir seguint el procés històric general: *son > non > nonon > nonò, -ns* (mall). La interpretació com a /n/ de la consonant que necessàriament hi ha d'haver en posició final perquè compleixi les condicions de minimitat es manifesta en casos de mots inventats: *tatà* (cavall, de creació onomatopeica) no només fa *tatans*, sinó que ja s'ha generalitzat *tatano*, mostrant, sembla, una preferència pels mots plans; *txo* (crit per a aturar el cavall) fa *txotxò* (cavall) i el plural, *txotxons* (occ.) —sembla, però, que ja s'ha perdut en favor de *tatano*— *txutxú* (tren, de creació onomatopeica) fa el plural *txutxuns*, etc.

La /n/ ocupa la posició de rima fins i tot en casos en què el mot base tenia una altra consonant. Sembla, doncs, que /n/ és la consonant no marcada quan queda subjacentment en posició final de mot. El procés s'explica per una pèrdua dels trets fonològics de la consonant final, però les condicions sobre l'estructura del monosíl·lab s'han de mantenir sempre i, per tant, la posició de coda ha de ser plena; altrament, contravindria el principi de minimitat prosòdica, segons el qual cap procés no pot conduir a un mot que només tingui una estructura CV ni pot reduir la síl·laba tònica travada: *bub > bubú(n)* (mall.), *pix > pipí(n)*, *por > popona* (mall.).²⁷

---

²⁷ Sembla que aquesta tendència és especialment marcada en mallorquí i apareix en altres casos com en el truncament: *Melcior > Ció > Cion*.

En altres casos en què és difícil de demostrar el procés, el paral·lelisme és evident: *babau* no procedeix de cap terme **bau*,²⁸ però mostra una semblança absoluta amb tot aquest grup de termes reduplicats. Així mateix, *cucut* es pot justificar com una forma onomatopeica de nova creació que, per això mateix, ha de tenir la síl·laba tònica travada. Altres com *titi*, *titic*, *titiu*, *tití*, semblen variants masculines del mot truncat *tita* o *tit* (de *petita*, *petit*), referides a bestioles molt petites o moixonets.

Podríem considerar tots els casos en què no podem justificar clarament un mot base independent —com *?cut > cucut*— dins el grup de reduplicats fonològics sense base lèxica, però la tendència d'aquest grup és a seguir un patró trocaic simple i aleshores s'haurien de considerar excepcions per un problema estructural.

Finalment, potser val la pena de comentar el canvi vocàlic que s'ha produït en algunes formes reduplicades: *nou > nonou* i *ninou*, *ou > cou > cocou* i *quicou*. Tot i que la semblança és sorprenent, crec que no responen a una mateixa explicació: *nonou* i *cocou* són efectivament reduplicats perquè han projectat estrictament els dos primers segments del mot base; *quicou* també ho és, però amb un procés afegit: el canvi vocàlic que intensifica el sentit diminutiu (Mascaró, 1986); *ninou* sembla més influït pel mot *dia* —*dia nou > ninou*— que no pas per cap sentit diminutiu.

1.2.4. Reduplicació fonològica

Diem que un mot, que s'ajusta al patró del mot mínim català, és un reduplicat fonològic quan es caracteritza per la identitat de trets fonològics de la melodia consonàntica. Dit d'una altra manera, quan hi ha identitat de mode i punt d'articulació dels sons que ocupen les posicions C de l'estructura CVC o de les obertures sil·làbiques dels mots

---

²⁸ Coromines diu que és un mot de creació expressiva, amb un sufix *-au*. La relació formal i semàntica amb *bava* i *badar*, que també són mots de creació expressiva en llatí, sembla intuïtivament certa.

bisíl·labs. Sota aquesta definició, no solament podem incloure exemples com: *iaia* (= àvia), *nones* (= son), *tates* (= sabates), *Nani* (= Ignasi), *coco* (= oncle), *pupa* (= mal), *nyonya* (= mandra), *lelo* (= beneit), *quico* (= ridícul), *moma* (= diners), *quec* (= tartamut) etc., sinó també el tipus *puput* que hem classificat com a reduplicat prosòdic. Les raons de la classificació diferenciada són òbvies: en el tipus *puput* podem separar la reduplicació del mot base, desfer el procés i recuperar el mot base, mentre que en el tipus *pupa* no és possible fer cap operació d'aquesta mena, ni tan sols en els exemples com *nones*..

Ja he justificat en la introducció la inclusió d'aquest tipus de reduplicació. És evident que el llenguatge infantil proveeix bona part de la terminologia sotmesa a aquest fenomen, però es tracta sempre de mots acceptats i divulgats per la gent gran, usats com a hipocorístics i en un àmbit familiar. "Adults perform a number of changes in standard forms and create altogether new lexical items, when talking to children. The changes imply some knowledge of child speech tendencies, and include cluster reduction, gliding, velar fronting and reduplications."²⁹

Però hi ha també els mots acceptats o creats per la llengua dels adults que també se sotmeten a les condicions d'aquest procés. "Many of the behaviors identified with childhood are not necessary lost to maturity."³⁰ Des d'un punt de vista estructural, es pot demostrar que la reduplicació fonològica és un procés organitzat i controlat dins la gramàtica de la llengua catalana. Encara que no hagi estat pres en consideració com un fenomen estrictament reduplicatiu per la dificultat de reconstruir-ne el procés, com se'l pot classificar, si no és com una reduplicació?

Les condicions estructurals d'aquest grup se sotmeten sempre al patró d'un troqueu simple, és a dir, a l'estructura C'V.CV o, molt excepcionalment, a l'estructura CVC. Pel que fa a les condicions fonològiques es poden estendre també a les dels que hem classificat

---

²⁹ Vegeu J. Locke (1983) *Language Acquisition and Change*. (p.113). En aquest treball només s'han tingut en compte els exemples més consolidats.

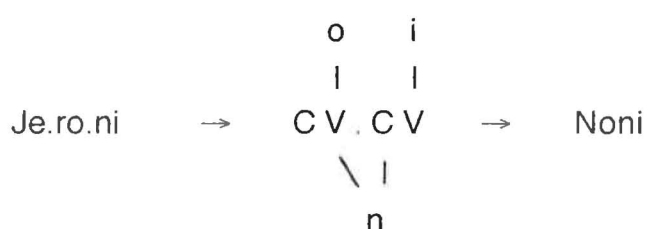
³⁰ Idem, (p.125).

com a reduplicats prosòdics, és a dir, la posició d'obertura sil·làbica ha de ser sempre plena com demostren els casos en què la base no comença per consonant: *àvia* > *iaia*, *ou* > *cocou*, *oncle* > *conco*.

Amb base lèxica

Entre els reduplicats amb base lèxica, queden inclosos tots els que prenen com a base un element que ja ha sofert un procés, el truncament. El procés de reduplicació s'até a les condicions de simplificació d'estructura — *Cisco* > *Quico*— i a les condicions de sil·labificació i d'aparició de consonant en posició inicial de mot — *Jeroni* > *Noni*—, que ja hem comentat en el capítol del truncament: *Caterina* > *Nina*, *Dolores* > *Llolles*, *Ignasi* > *Nani*, *Josep* > *Pep*, *Magdalena* > *Nena*, *sabates* > *tates*.

Les mateixes característiques dels truncats reduplicats es reflecteixen en els casos de mots que, si no s'ajusten al patró del troqueu simple, pateixen els processos de simplificació corresponents fins a arribar a l'estructura C´V.CV: *sopes* > *popes*, *dinar* > *ninar*, *àvia* > *iaia*, *Jordi* > *Toti*, *son* > *non*, *nona*, *nones*. Quan el procés és regular, es copia la melodia vocàlica i la consonant disponible menys marcada ocupa les dues posicions C del patró establert.:

La vocal final s'identifica amb inflexió de gènere, malgrat que [-i] sembla adequat per a tots dos gèneres. Per exemple, *Toni* es pot interpretar igualment com a femení i com a masculí, *Nani* és masculí, però *Cori* és femení. En la majoria dels casos, però [-u] i [-ə] s'interpreten com a inflexió de gènere i s'afegeixen al final de la derivació: *son* > *non* > *nona*.

Alguns dels exemples d'aquest grup mereixen un comentari més detallat: *tata* [tátə] de *germana* i *tatà* [tatá] de *germà* semblen el

resultat de la fase reduplicativa infantil; ho corrobora el fet que es mantingui el ritme original i que la consonant triada sigui una oclusiva anterior sorda³¹ que no té cap relació amb el mot base. Semblantment, a *Toti* de *Jordi* es produeix una simplificació d'estructura sil·làbica, pròpia també del llenguatge infantil; però la dental sorda no és reflex d'una tria entre les oclusives sordes menys marcades, sinó que és la mateixa consonant de la segona síl·laba sense el tret [+ sonor].³² Un altre cas similar és *onclo* (oncle) > *conco* > *coco*, en què la consonant velar sorda de la segona síl·laba omple la posició d'obertura inicial, seguint la condició d'estructura sil·làbica; la simplificació posterior de la rima és paral·lela a *Quico* i *Toti*, per exemple, i esperable en un procés estructural com aquest en què el resultat s'ha d'ajustar a les condicions del troqueu simple.

Un altre cas de simplificació per a adequar-se al patró C'V.CV és: *àvia* > *iaia* o *baba*. La primera forma és acceptada en el llenguatge adult, mentre que la segona se circumscriu al llenguatge estrictament infantil, atesa la tria de la consonant reduplicada i la semblança del resultat a tota una sèrie de mots produïts durant l'època reduplicativa de l'aprenentatge lingüístic.

El paral·lelisme de *iaia* i *iaio* amb els truncats *Coia*, *Laia*, etc. és evident. De fet, *baba* i *babo* són el resultat del mateix procés: a partir de la forma femenina, se simplifica l'estructura del mot original i s'omplen les posicions C amb la consonant disponible —semivocal, en aquest cas. Les formes de masculí parteixen de les femenines canviant la vocal inflectiva, un cop ja s'ha produït el procés.

Els termes *nona*, *nones*, *noni* i *nono* (val.) provenen del substantiu femení *son*, el qual, en una primera fase de reduplicació fonològica, ha fet *non*, d'estructura mètricament indefinida. La vocal afegida s'interpreta

---

³¹ Les consonants sordes s'aprenen abans que els sonores i les anteriors abans que les posteriors (Macken, 1980).

³² L'aprenentatge del contrast sord/sonor és asimètric en la distribució dels fonemes oclusius. L'oposició [p/b] s'aprèn aviat, però es tarda més a pronunciar mots començats en [d] o [g] (Macken, 1980).

com a inflexió de gènere i omple la posició nuclear de la síl·laba àtona. D'altra banda, el plural *nones* sembla una forma lexicalitzada, resultat d'una tendència a usar el plural de certs mots hipocorísticament: *caques*, per exemple.

Queden encara tres mots, *caca*, *papa* i *mama*, d'una semblança evident, que s'ajusten perfectament al patró C´V.CV. El procés de reconstrucció de la forma lèxica base, però, és més difícil de reconèixer. De fet, *papa* i *mama*³³ són termes tan universals que podrien justificar-se dient simplement que la síl·laba oberta constitueix el patró del parlar infantil i és l'estructura més universal.³⁴ Però la semblança d'aquests mots amb una part del radical del verb *cagar* i dels substantius *mare* i *pare* i l'estructura perfecta de mot mínim que mostren exigeix un intent d'explicació. En tots tres casos s'han pres els elements de la síl·laba tònica del mot base que s'ajusten a la síl·laba tònica del patró C´V.CV, la mateixa consonant omple la segona posició C i s'afegeix la vocal inflectiva. No podem dir que *mare* i *pare* projecten també la vocal àtona final, com passa en la majoria de casos de reduplicació fonològica, perquè en català nord-occidental distingeixen clarament entre [máre], [páre] i [máme] [pápe]; sí, però, que influeixen perquè no bloquegen la forma *papa* per al masculí.

Sense base lèxica

Molts dels termes inventats, bàsicament substantius, ho han estat per reduplicació fonològica i s'ajusten a una estructura C´V.CV o CVC, és a dir, a l'estructura del mot mínim català. Aquests mots han estat creats a partir d'un patró regulat dins la gramàtica, que coincideix amb tots els altres processos de derivació prosòdica: *cuca*, *fofo*, *lelo*, *mam*, *nena*, *nyonya*, *papu*, *pupa*, *quec*, *tat*, *txitxa*, *xuixo*.

---

³³ Aquests termes són hipocorístics però no infantils, almenys a bona part del cat. nord-occidental i zones de transició, i s'utilitzen habitualment fora de l'àmbit familiar en el llenguatge col·loquial adult (dECor.).

³⁴ Sembla que és general la tria de la nasalitat [m] per a indicar matern i de l'oralitat [p] per a patern (Jakobson, 1960).

A la vista d'aquests exemples (Annex II), és evident que no es poden justificar ni reduir a un fenomen de la parla infantil. D'una banda, els termes infantils no són majoritaris i, en qualsevol cas, han estat acceptats pels adults en la relació afectiva i generalitzats en diferent mesura a tot el domini lingüístic. De l'altra, tot i que aquest fenomen es produeix universalment en una fase de l'aprenentatge lingüístic i tendeix a evitar-se en la llengua adulta, no podem reduir-lo al parlar infantil perquè no podríem justificar els altres termes ni els sons que els componen. Efectivament, la majoria d'aquests mots tenen una melodia consonàntica que abraça els sons l'habilitat de pronúncia dels quals s'adquireix més tardanament i amb més dificultat: *fofo*, *nyanyo*, *dida*, *lelo*, *xauxa*, *txitxa* (Locke, 1983).

La inexistència de termes d'estructura iàmbica és suficient per a permetre la interpretació com a troqueus dels pocs exemples d'estructura CVC que hi ha. Cal dir, a més, que la tendència a afegir una vocal inflectiva identificadora de gènere és marcada, de manera que *tat* ha fet *tato*, *nin* ha fet *nino*, *quec* ha fet *queco*; però n'han quedat preservats *nen* i *mam*. També ho corrobora el desplaçament d'accent que ha ocorregut en un manlleu d'estructura reduplicada: *lilà* > *lila*.

En tots els casos la desinència àtona s'identifica amb la forma inflectiva de gènere: /-o/ per al masculí i /-a/ per al femení. La forma *papu* que apareix al DGLC es justifica com un mot inventat de la zona del domini lingüístic que redueix les vocals en posició àtona, però des del sistema dialectal aquesta /u/ és idèntica a les /o/ de les altres desinències i s'interpreta igualment com a morfema de gènere masculí.

1.2.5. Mots creats sense base lèxica

Els mots de creació expressiva (dECor.) no necessàriament són reduplicats fonològics. De fet, ja no hi hem considerat ni les onomatopeies amb un grup consonàntic a l'obertura —*cloc*, *crac*—, perquè hem identificat reduplicació amb estructura simple C´V.CV i

CVC, ni altres com *bum*, *pim*, *nyam*, malgrat la identitat total o parcial dels trets de les consonants inicial i final d'alguns d'aquests mots.

Llevat de les onomatopeies en el sentit més estricte, que tenen una estructura bàsica monosil·làbica —C(C)VC—, l'estructura majoritària dels mots inventats és C'V.CV i també CVC, amb exemples amb grups consonàntics a l'obertura i algun amb la síl·laba tònica travada; excepcionalment podem trobar també algun cas d'estructura iàmbica: *baf*, *mixo*, *lloca*, *quisso*, *pàfia*, *mec*, *nyicris*, *xot*, *patac*, etc. Tenint en compte que ni la posició d'obertura sil·làbica ni la seva complexitat no és significativa per al patró mètric, tal com hem dit al començament, que l'estructura definida majoritària és trocaica i que interpretem com a troqueus simples els mots CVC, podem dir també que el troqueu simple és l'estructura que actua de patró en la invenció de mots en català.

Hem observat també que la reduplicació, com el truncament, exigeix tenir plena la posició d'obertura a començament de mot i hem relacionat aquest fet amb el caràcter universal no marcat de l'estructura sil·làbica CV i el seu reflex en el patró del parlar infantil. Aquesta exigència es manté també en els mots inventats, però no és tan efectiva en el cas de les interjeccions: *apa*, *alça*, *arri*, *elis*, *hola*. Altres interjeccions, que ja no hem pres en consideració, *eh!*, *ba!*, *xo!*, ni tan sols s'ajusten a l'estructura mínima del mot català i s'assemblen més, malgrat la vocal, a expressions com *xxxx!* o onomatopeies com *zzzz*.

Entre el grup de mots que es poden usar com a expressions independents, els casos d'estructura CVC no són excessivament abundants: *jas* (val.) o *nyas* (= té), *rai* (d'origen incert i probablement de creació expressiva, segons dECor.) i *xec* o *xeic*, amb africació inicial (procedents del valencià *xe*). La resta de mots i expressions lexicalitzades que poden usar-se aïlladament segueixen, sembla, la condició de bisil·labicitat: *caram*, *atxim*, *juli*, *llestos*, *apa*. També podem identificar algunes expressions compostes: *renoi* < *re+noi*, *manoi* < *ma+noi* (de *mira noi*, dECor.)

Les formes imperatives més o menys lexicalitzades se sotmeten a les condicions de minimitat d'una manera sistemàtica: *dali*, *alça*, *vaja*,

vinga, som-hi, fot-li. Cal ressaltar també que les formes imperatives de 2ps dels verbs *anar, fer, venir*, no prenen les corresponents de la 3psPI com caldria esperar, perquè aquestes formes no s'ajusten a les condicions del mot mínim de la llengua: *va/vés, fa/fes, ve/vine*. Mereix una atenció especial la forma valenciana *mone* (= anem-nos-en), amb desplaçament d'accent, truncament i simplificació fins a ajustar-se al patró C'V.CV del mot mínim català.

anem-nos-en [anémozen] > mone [móne]

L'estructura patrònica dels verbs inventats és més difícil d'establir perquè s'imposen les regles de flexió verbal. Sembla que els substantius inventats que ja tenen dues síl·labes formen el verb corresponent afegint directament la terminació inflectiva: *parrup* > *parrupar*, *miol* > *miolar*, *xerric* > *xerricar*; mentre que els verbs que s'han creat directament tenen el substantiu deverbal corresponent monosil·làbic: *bufar* > *buf*, *bramar* > *bram*, *pixar* > *pix*. Tot i la dificultat de demostrar-ne històricament l'ordre d'aparició, és a dir, si ha estat primer el mot que constitueix el radical o el verb, si ens atenim a les condicions estructurals de la derivació prosòdica, els infinitius amb més de dues síl·labes tenen el deverbal corresponent format exactament pel radical, és a dir, dues síl·labes; mentre que només alguns infinitius bisil·làbics tenen un deverbal monosil·làbic que s'identifica amb el radical. Esperaríem, però, que els deverbals de la primera conjugació mantinguessin la vocal temàtica com a desinència del substantiu —i fessin *bufa, brama, pixa*— i li assignessin la marca de gènere, com en *xafar* > *xafa* (f.).

La relació entre la selecció dels sons dels mots inventats i el referent extralingüístic és difícil d'establir. En català, sembla que es pot deduir una certa relació, per exemple, entre el diminutiu i la vocal /i/, o en les onomatopeies, entre les oclusives i fricatives (*paf, clac*, però, *piu*), i els sorolls més forts, entre [f, z] i els sorolls més lleus (*zum, xiu*), i entre la nasal palatal i els que produeixen molèstia (*nyic*) (Mascaró, 1986). De tota manera, ja sabem que "la estrecha relación entre la selección de los sonidos de la lengua y el carácter arbitrario e inmotivado del signo lingüístico (...) resulta confirmada por el hecho de que las

exclamaciones y las formaciones onomatopeicas no tienen en cuenta prácticamente esta selección. Parece además que las exclamaciones utilizan con predilección los sonidos que han quedado sin empleo en una lengua dada."³⁵

En general, la tria de sons en la creació de mots, amb reduplicació o sense, s'ajusta més a principis lingüístics universals que no pas a fets del món extralingüístic o a adaptacions a la fonètica infantil. Així, les vocals més emprades en posició tònica són les més universals: /a/, /i/, /u/. Entre les consonants, trobem tot el ventall de possibilitats, amb força exemples de palatals i fricatives, que són especialment difícils per a la parla infantil, fins i tot en termes hipocorístics: *nyam*, *xurra*, *baf*, *mixo*, *nyap*, *llufa*, *nyicris*, *quisso*, *xafar*, *pàfia*, etc.

---

³⁵ R. Jakobson (1968) Versió castellana, *Lenguaje infantil y afasia* (p.37-38).

2. TEORIA PROSÒDICA

Certs processos morfològics tenen en compte les característiques de la base, és a dir, la seva aplicació depèn de propietats estructurals. Hi ha processos que tenen en compte unes característiques que no poden ser reconegudes ni per característiques fonològiques ni per propietats morfològiques. La teoria prosòdica proporciona l'aparat teòric capaç d'explicar aquest tipus de fenòmens. El *truncament* i la *reduplicació* en català són uns processos que es caracteritzen perquè actuen sobre un àmbit del mot base que només pot ser delimitat en el nivell prosòdic de la gramàtica, és per això que els anomenem processos de derivació prosòdica.

Les categories F (peu), σ (síl·laba) i μ (mora) permeten descriure adequadament aquests processos perquè poden delimitar l'àmbit sobre el qual actuen. La teoria prosòdica, que utilitza les mateixes categories que la teoria mètrica i amb la qual manté una relació estreta pels paral·lelismes entre processos d'assignació d'accent i processos més típicament prosòdics, ha estat elaborada i aplicada per diversos lingüistes, entre els quals destaquem, perquè els hem pres com a base, J. McCarthy i A. Prince (1986, 1990) i B. Hayes (1991).

El peu (F) és l'agrupament binari dels elements, la síl·laba o la mora, i es caracteritza pel fet de tenir un dels elements més prominent que l'altre. Prenent la terminologia tradicional, els dos peus binaris universalment acceptats són el *troqueu*, amb el cap a l'esquerra, i el *iambe*, amb el cap a la dreta.

La síl·laba (σ) s'estructura en dos elements: l'*obertura* i la *rima*. En teoria prosòdica, l'element pertinent per al desencadenament dels processos prosòdics és la rima; això vol dir que els fenòmens condicionats per l'obertura sil·làbica no es poden explicar per aquesta teoria. Les condicions sobre l'obertura responen a principis generals de sil·labificació de la llengua.

La mora (μ) és la categoria que defineix la rima sil·làbica. Una síl·laba conté normalment una o dues mores. Una síl·laba travada o amb una vocal llarga (en llengües amb quantitat vocàlica) és una síl·laba pesant o bimoraica ($\sigma_{\mu\mu}$). Una síl·laba oberta o amb una vocal breu és una síl·laba lleugera o monomoraica (σ_{μ}).

Des d'un punt de vista prosòdic, la posició d'obertura és irrellevant mentre que la posició moraica és obligatòria i especificada. La justificació d'aquesta assumpció prové del fet que no existeixen patrons de processos prosòdics en què es fixi el nombre de consonants a l'obertura i es permeti un nombre variable de posicions a la coda. Sí, en canvi, que existeix el cas contrari (McCarthy i Prince, 1986).

Aquestes categories o unitats prosòdiques són ordenades jeràrquicament, en el sentit que cada unitat és constituïda per una seqüència d'unitats del nivell immediatament inferior, i estan encapçalades pel *mot prosòdic* (PW = Prosodic Word), que és la categoria que pot constituir un element lèxic aïllat. Com que cada mot prosòdic ha de contenir com a mínim un peu, s'entén que el mot prosòdic més petit és exactament un peu i s'anomena *mot mínim* (MW = Minimal Word).

PW (mot prosòdic)

|

F (peu)

|

σ (síl·laba)

|

μ (mora)

Exemple: *cortina*

El mot mínim

A partir de l'estructura prosòdica es defineix la minimitat, és a dir, la correspondència entre el domini de certs processos i el mot mínim. La condició de minimitat pot aparèixer en diversos fenòmens de la llengua. Una de les manifestacions de minimitat prosòdica és la identitat entre el mot més petit d'una llengua i un peu mètric, aquell que constitueix el patró en aquesta llengua; en altres paraules, no existeixen mots menors al peu que aquesta llengua té establert. Moltes llengües apliquen aquesta condició a totes les unitats del lèxic. Les llengües que imposen restriccions sobre la llargada mínima de les paraules permeten desviacions en el vocabulari que de vegades s'anomena no lèxic (p.e. clítics, certs mots de relació, algunes interjeccions, etc.), que acostuma a ser monosil·làbic. En català, per exemple, aquests elements tendeixen a comportar-se com a clítics, fet que es pot entendre com una manifestació de la minimitat. El comportament diferenciat entre classes lèxiques i clítics justifica la condició de mot mínim en termes de jerarquia prosòdica.

El mot mínim català se sotmet a la condició de bimoraïtat, és a dir, la paraula més curta ha de tenir dues mores, representades en una síl·laba travada o dues síl·labes lliures. S'entén que una síl·laba és travada quan la coda sil·làbica s'omple amb una semivocal o una consonant. Així, les posicions de nucli i coda de la rima sil·làbica es representen en teoria prosòdica amb mores. Per tant, l'estructura prosòdica del mot mínim català es pot manifestar de la manera següent:

Mot mínim català: 1T μ
 Configuració: $\sigma_{\mu\mu}$ = CVS o CVC
 $\sigma_{\mu} \sigma_{\mu}$ = CV.CV

Hi ha moltes llengües que no tenen mots monomoraics. En anglès, per exemple, els monosíl·labs tenen sempre una síl·laba llarga o travada, és a dir, una síl·laba bimoraica. En japonès, la condició de minimitat bimoraica només no es compleix en unitats lèxiques no derivades (Itô, 1991). En català, sembla que la condició de minimitat bimoraica es compleix en pràcticament totes les unitats lèxiques. En els comptadíssims casos en què no es compleix (te, fe i re), tampoc no s'hi poden aplicar els mecanismes habituals de derivació: *te* > *teet, *fe* > *feós. Les formes apocopades *fra* i *ca* funcionen com a clítics i *mè* és un abreujament eufemístic dràstic —s'ha arribat a abreujar fins al nom de la primera lletra—, però manté dos segments fonològics de la base, que pertanyen a la síl·laba tònica, que són els mínims referents en qualsevol procés d'escurçament i d'hipocorització en català.

Els casos d'estructura CV superficial amb una consonant subjacent a la coda, és a dir, CV(C) són retringits en nombre però molt freqüents. Cal tenir en compte que l'elisió de /r/ final no s'ha generalitzat als monosíl·labs a la major part del domini lingüístic i que, amb tot, l'eliminació de la forma subjacent de /n/ i /r/ no s'ha fet efectiva, ja que reapareix sistemàticament en totes les formes derivades. Considerem, doncs, aquests mots constituïts d'una síl·laba pesant i veiem en aquesta forma subjacent el compliment de la condició del mot mínim.

pi → pineda
 bo → boníssim
 ca → canòdrom
 pa → panarra
 vi → vins
 so → sonor
 tro → tronada
 gra → graner
 ple → plena

Tot i que, com hem dit, el nombre de posicions a l'obertura és prosòdicament irrellevant, el mot mínim monosil·làbic s'ha de sotmetre a les condicions generals d'estructura sil·làbica de la llengua: l'obertura pot ser buida o plena i, en aquest darrer cas, amb una posició o dues.

Des del punt de vista de la gramàtica universal, els paràmetres de marcatge d'estructura sil·làbica fan referència tant a l'obertura com a la coda. Així, les síl·labes sense obertura són més marcades que amb obertura, les síl·labes tancades més que les obertes, les obertures i codes complexes més que no pas les simples. En català, no és possible una estructura independent, una unitat lèxica monosil·làbica, en què la segona mora sigui ocupada per una consonant subjacent —marcada entre parèntesis— i no sigui plena la posició d'obertura. Veiem, doncs, que les condicions moraiques són imprescindibles per a la bona configuració de les unitats lèxiques, però no són les úniques.

La configuració estructural dels monosíl·labs és el següent:³⁶ (* indica una estructura impossible; - indica una estructura molt marcada, perquè ha produït mots que no arriben a l'1 % de les possibilitats de combinació, i + és l'estructura més productiva, perquè s'acosta al 30 % de les seves possibilitats. Els mots amb la consonant moraica subjacent, que són els menys nombrosos, han produït un percentatge que gira al voltant del 7 %).

CV(C), sa, do	CCV(C) gla, bri			*CV	*CCV
* V	* V(C)	VC all	VS ou	VCC arc	* VSC
+ CVC cep	CVS noi		CVCC born, calç	- CVSC laic	

³⁶ Per als percentatges, parteixo dels casos possibles (7 vocals x consonants possibles a la coda x consonants possibles a l'obertura, etc.) i dels casos reals extrets de les entrades lèxiques nominals no derivades del DGLC. Deixem de banda casos excepcionals de mots amb tres consonants a la coda, com *text* [téktst] i l'existència d'estructures marcades com a impossibles, com *heus*, que es comporta com un clític i no com una unitat lèxica.

CCVC	CCVS	CCVCC	- CCVSC
blat, crit	preu	fresc	glauc

Encara que les condicions sobre l'estructura de l'obertura sil·làbica no siguin rellevants per a la teoria moraica, sembla que hi ha una relació de compensació entre el nombre d'elements a l'obertura i a la rima. Aquesta relació entre l'estructura moraica i la sil·làbica es troba també en altres llengües en què les plantilles prosòdiques o patrons d'alguns processos morfològics, com la reduplicació, eliminen les opcions marcades d'estructura sil·làbica quan s'imposa alguna condició sobre el pes moraic (Steriade, 1988). En català, els mots mínims monosíl·labs derivats prenen l'opció menys marcada i més productiva tant a l'obertura com a la coda: CVC.

La condició de bimoraicitat, però, no és suficient per a determinar l'estructura del mot mínim català. Caldrà confrontar la posició de l'accent en mots bisíl·labs per a poder proposar una primera hipòtesi. Examinarem aquesta qüestió seguidament.

Seguint els agrupaments binaris universalment acceptats, distingim tres tipus de peus (Hayes, 1991): El *troqueu sil·làbic*, amb l'element prominent a l'esquerra, és un peu màximament bisil·làbic que no té en compte el pes de les síl·labes, és a dir, és indiferent a l'estructura moraica d'aquestes síl·labes. El *troqueu moraic*, també amb el cap a l'esquerra, és un peu màximament bimoraic, l'estructura del qual es pot presentar en dues síl·labes lleugeres (L = light) o en una síl·laba pesant (H = heavy). El *iambe* és l'únic peu amb el cap a la dreta i una representació canònica de dues síl·labes amb la primera necessàriament lleugera; una síl·laba pesant o dues de lleugeres són també representacions possibles d'aquest peu.

TROQUEU SIL·LÀBIC	TROQUEU MORAIC		IAMBE
F	F	F	F
/ \		/ \	/ \
σ σ	σ	σ σ	σ σ
	/ \		
	μ μ	μ μ	μ

Des del punt de vista sil·làbic, l'estructura que pot analitzar-se com a troqueu moraic és (L L) o (H) i l'estructura que pot analitzar-se com a iambe és (L H), (L L) o (H). Com que els peus mètrics són binaris, una estructura (L) o monomoraica no pot analitzar-se mètricament i constitueix un element que s'anomena degenerat. Aquests constituents mètrics degenerats apareixen sovint en llengües que mostren el fenomen de la minimitat i no és possible deixar-los de banda; per a certes unitats significatives, és l'únic element addicional que es pot afegir al peu (Kenstowicz, 1991).

Arribats en aquest punt, podem decidir quin peu s'ajusta al mot mínim català. Una síl·laba pesant, és a dir, dues mores, no defineix, com hem vist, cap peu concret: es pot analitzar com a troqueu o iambe de la mateixa manera; haurem de recórrer, doncs, a la posició de l'accent dels mots bisil·làbics d'estructura més simple.

Prenent en consideració l'estructura CV.CV que presenten superficialment els mots bisil·làbics del DGLC, el català té aproximadament el doble d'exemples que s'ajusten a un troqueu (en aquest cas moraic) dels que s'ajusten a un iambe.³⁷ Malgrat no haver fet la comparació de l'estructura C'VC.CV amb l'estructura CV.C'VC, les dades semblen prou significatives per a formular la hipòtesi segons la qual el troqueu moraic és el patró del mot mínim català. Aquesta hipòtesi serà corroborada pels processos de truncament i de reduplicació i també pel sistema de creació de mots sense base lèxica.

---

³⁷ He extrapolat el percentatge a partir dels substantius que comencen per les lletres be i ce.

2.1. Circumscripció prosòdica

Per tal de poder explicar diversos fenòmens de transferència fonològica (truncament, reduplicació, infixació, etc.) McCarthy i Prince (1986, 1990) han proposat un mecanisme de delimitació d'un domini dins el mot, el que anomenen circumscripció prosòdica. La idea és que les representacions fonològiques de les peces lèxiques es poden separar en dues parts, una de les quals és la que rep l'aplicació de les regles fonològiques i morfològiques que caracteritzen aquests processos.

El mecanisme de delimitació de la circumscripció prosòdica utilitza les mateixes categories que la teoria mètrica: el mateix inventari de peus, l'oposició síl·laba pesant i síl·laba lleugera i el paràmetre de sentit,³⁸ és a dir, d'esquerra a dreta i de dreta a esquerra. D'aquest paràmetre es dedueix en quin dels dos límits del mot, l'esquerre o el dret, es comença l'anàlisi. Aquestes categories delimiten sobre la peça lèxica un constituent prosòdic que defineix la circumscripció prosòdica. McCarthy i Prince proposen que la circumscripció prosòdica positiva aïlla el mot mínim d'una llengua. La circumscripció prosòdica negativa es refereix al residu, és a dir, la part del mot que queda un cop separada la circumscripció.

A tall d'il·lustració, si prenem el troqueu síl·làbic com a peu i el sentit esquerra-dreta, per exemple, sobre un mot hipotètic *pambatac*, la circumscripció prosòdica és *pamba* i el residu *tac*; si prenem el troqueu moraic i el mateix paràmetre de sentit, la circumscripció prosòdica és *pam* i el residu *batac*; si prenem un iambe i el sentit dreta-esquerra, la circumscripció prosòdica és *batac* i el residu *pam*.

El procés de delimitació de la circumscripció prosòdica no utilitza un peu mètric qualsevol, sinó que recorre a un peu definit en un altre nivell de la gramàtica, el nivell mètric. Aquest fet permet acceptar que una

---

³⁸ La terminologia tradicional utilitza el terme *paràmetre de direccionalitat*. El terme *paràmetre de sentit* s'ajusta més pròpiament al significat que li correspon.

mateixa estructura pot explicar diversos fenòmens que tenen els elements constitutius del peu: un element fort i un element feble. "Assuming that the metrical foot diagnoses the same structure as that required in the analysis of stress, we understand why minimality requires two positions: it reflects the metrical foot as the composition of a strong element with a weak one".³⁹

McCarthy i Prince afirmen que la circumscripció prosòdica establerta pel peu mètric aïlla el mot mínim de la llengua (MW) que pertany a la categoria prosòdica més alta dins la jerarquia, el mot prosòdic (PW). Però com que aquest mot mínim és un sol peu, és difícil d'avaluar aquesta afirmació i saber quina categoria —el peu o el mot prosòdic— aïlla la circumscripció prosòdica. Acceptarem que és el mot prosòdic perquè el mot mínim és un mot independent.

En català, el procés de delimitació de la circumscripció prosòdica utilitza els paràmetres següents, que haurien de ser els mateixos que els que assignen l'accent de mot:⁴⁰

Peu: troqueu moraic F (μ μ)

Sentit: de dreta a esquerra

Tenint en compte que aquest procediment es fixa en la síl·laba tònica, s'entén que els mecanismes d'assignació d'accent actuen abans que els de la delimitació prosòdica. En català, la circumscripció prosòdica s'aplica a un nivell de la derivació en què no solament ja estigui assignada la posició de l'accent, sinó també la divisió sil·làbica, ja que, d'una banda, l'estructuració del mot en síl·labes estableix uns límits prosòdicament pertinents i, de l'altra, no és possible delimitar la circumscripció prosòdica dividint els constituents d'una síl·laba. En àrab, en canvi, la circumscripció prosòdica (McCarthy i Prince, 1990) s'ha d'aplicar a un nivell molt baix de la derivació, abans de l'estructuració en

---

³⁹ Veg. M. Kenstowicz (1991) *Metrical Constituency*, p.11.

⁴⁰ No ha estat proposat cap sistema d'assignació d'accent en català basat en la teoria mètrica més recent; però si hom està d'acord amb l'argumentació prosòdica proposada, aquesta assignació s'hauria de basar en el troqueu moraic.

síl·labes, perquè el troqueu moraic que marca la circumscripció des del límit esquerre del mot, és a dir, el mot mínim de l'àrab, aïlla dues mores i no dues síl·labes.

La circumscripció prosòdica no només aïlla el mot mínim de la llengua sinó que també delimita un àmbit sobre el qual poden actuar diversos processos lingüístics. En aquest sentit la circumscripció prosòdica és un constituent de la base que no coincideix amb els límits de cap constituent morfològic perquè ha estat delimitat per una categoria prosòdica: un peu mètric.

Els mots truncats com a mots mínims

Hem proposat ja la hipòtesi que el troqueu moraic ($F\mu\mu$) constitueix el patró del mot mínim català, perquè les unitats lèxiques més petites s'hi ajustaven. Seguint el model de Hayes en el qual una síl·laba pesant és una estructura trocaica o iàmbica segons la tendència majoritària de la llengua, hem acceptat que els monosíl·labs lèxics són troqueus moraics perquè les unitats lèxiques nominals bisil·làbiques de radical simple amb accent paroxíton (troqueus) són més nombrosos que els oxítons (iambes). A continuació examinarem la incidència del fenomen del mot mínim sobre el procés de truncament.

Com que la circumscripció prosòdica delimita l'àmbit sobre el qual actua un determinat procés, l'interès que té l'establiment i les condicions del marcatge de la circumscripció en aquest treball està relacionat amb els mots que han produït hipocorístics truncats. Això no vol dir que s'hagin de confondre en cap moment el procés de delimitació de la circumscripció i el procés de truncament. Com veurem més endavant, la delimitació de la circumscripció prosòdica és necessària per al procés de truncament en català, no perquè circumscrigui exclusivament l'àmbit d'aplicació del procés de truncament, sinó perquè imposa condicions sobre el material que ha d'incloure necessàriament el truncat. En altres paraules, la delimitació de la circumscripció prosòdica és necessària perquè els mots truncats han de contenir tot el material delimitat.

Deixant de banda els casos en què el truncament no s'ha produït i el fet que ja no sigui productiu, la circumscripció prosòdica delimita una part del mot base que sovint és idèntica a un mot truncat. Com que, per definició, el peu que delimita la circumscripció prosòdica és el mot mínim de la llengua, tots aquests mots truncats són necessàriament mots mínims catalans.

La idea bàsica de la teoria de la circumscripció és que "a morphological operation can apply to a prosodically delimited constituent within a morphological base rather than to a morphologically delimited base as a whole".⁴¹ En aquest cas el truncament s'aplica a un constituent del mot base delimitat prosòdicament per un peu mètric. Com que el procés en català és posterior al de l'estructuració síl·làbica i al de l'assignació d'accent, els paràmetres de peu i de sentit s'han de fixar en la síl·laba tònica i en el fet que l'accent només pot aparèixer en una de les tres síl·labes des del límit dret del mot. Com que no tenim constància que s'hagin produït hipocorístics truncats a partir de mots esdrúixols —*Candi* és un truncat a la castellana— mostrarem les possibilitats que ofereixen els mots aguts i plans.

Paràmetre de peu: troqueu moraic: $(_F \mu \mu) = (_F \bullet \cdot)$

Paràmetre de sentit: dreta-esquerra: $\#\# E \leftarrow D \#\#$

Circumscripció prosòdica: A partir del límit dret del mot, construiu un troqueu moraic sobre la síl·laba tònica en què la mora que representa l'element prominent del peu correspon al nucli d'aquesta síl·laba.

Les bases següents, entre altres, mostren clarament que la circumscripció prosòdica delimitada per un troqueu moraic aïlla el mot mínim, tal com s'afirma en la teoria, i donen lloc a mots reals de la llengua, els hipocorístics truncats.

---

⁴¹ Vegeu Lombardi i McCarthy (1991: 38).

$$T_{\mu} = (F(\sigma\mu) (\sigma\mu))$$

Agustina > Tina [tí.nə]
 Genoveva > Veva [bé.βə]
 Magdalena > Lena [lé.nə]
 Enriqueta > Queta [ké.tə]
 Carolina > Lina [lí.nə]
 Antoni > Toni [tó.ni]
 Alfonsito > Sito [sí.tu]
 Alfredo > Fredo [fré.ðu]
 Annita > Nita [ní.tə]
 Camila > Mila [mí.lə]
 Celestino > Tino [tí.nu]
 Claudina > Dina [dí.nə]
 Elionora > Nora [nó.rə]
 Florentina > Tina [tí.nə]
 Gaetano > Tano [tá.nu]
 Gregori > Gori [gó.ri]
 Ignasi > Nasi [ná.zi]
 Josefina > Fina [fí.nə]
 Rossita > Sita [sí.tə]
 Teodora > Dora [dó.rə]
 caramelo > melo [mé.lu]
 hermano > mano [má.nu]
 petita > tita [tí.tə]
 bonica > Nica [ní.kə]

$$T_{\mu} = (F(\sigma\mu\mu))$$

Joaquim > Quim [kím]
 Elisabet > Bet [bét]
 Miquel > Quel [kél]
 Segimon > Mon [món]
 Ambrós > Bros [brós]
 Anton > Ton [tón]
 Estanislau > Lau [láw]
 Isabel > Bel [bé]
 Jaumet > Met [mét]
 Meritxell > Txell [tʃél]
 Montserrat > Rat [rát]
 Nadal > Dal [dál]
 Remei > Mei [méj]

Els casos exemplificats mostren com l'element prominent de l'agrupació binària és el de l'esquerra perquè es tracta d'un troqueu. Aquest element ha de correspondre a la primera mora de l'anàlisi prosòdica i aquesta a l'element nuclear de la síl·laba tònica. L'element feble del troqueu correspon a la segona mora que, al seu torn, correspon al nucli de la segona síl·laba en els mots plans o a la coda en els mots monosil·làbics.

F	F	F
/ \	/ \	/ \
μ μ	μ μ	μ μ
Ca.mi.la > [mílla]	her.ma.no > [mánu]	Jo.a.quim > [kím]
(••)	(••)	(••)

Aquests casos en què la circumscripció prosòdica coincideix amb el mot truncat, la rima sil·làbica del mot truncat coincideix exactament amb el troqueu moraic. Aquesta, efectivament, no només és l'estructura més estesa entre els elements lèxics que hem considerat mots mínims al començament, sinó també la de la majoria dels truncats. En altres paraules, els mots derivats per truncament prefereixen una estructura que és la representació canònica del peu que actua de patró.

Ja hem parlat de la irrellevància que per a la teoria prosòdica té la composició de l'obertura i, fins i tot, la seva mateixa realització. El fet que hi hagi molt pocs casos amb un grup consonàntic a l'obertura, com *Ambròs* > *Bros*, es deu a les possibilitats de combinació i al grau d'aparició més que no pas a restriccions del procés de truncament. Però és més significatiu, encara que la teoria prosòdica no ho tingui en compte, que no puguem tenir monosíl·labs truncats sense obertura sil·làbica plena, encara que compleixin les condicions moraiques; així, *Gabriel* o *Daniel* no poden donar *El per molt que tinguem mots com *all*, *or*, *os*, *any*, etc. Sembla que la classe de mots que anomenem hipocorístics truncats no només depenen de la circumscripció prosòdica, sinó que a més se sotmeten a les condicions sil·làbiques de marcatge més universals. És a dir, les síl·labes sense obertura, les més marcades, no són admeses en monosíl·labs derivats prosòdicament.

És molt més significatiu el fet que només existeixi, que jo sàpiga, un sol cas de CVCC —*Francesc* > *Cesc*— amb més estructura moraica que la del peu. Ja he argumentat a la primera part d'aquest treball sobre la coincidència que tots els noms de pila aguts acabats en grup consonàntic —llevat de *Llorenç* i *Vicenç*— hagin estat substituïts popularment pel corresponent castellà acabat en vocal, que, a més, és el que ha produït l'hipocorístic truncat. *Cesc*, doncs, és un mot truncat

recent, derivat en una època en què el procés de truncament no és productiu —simplement és viu— i, per tant, sense els mecanismes de contrastació de bona formació de mots truncats. En qualsevol cas, *Cesc* només es pot analitzar com un troqueu moraic amb una consonant extramoraica: *Ces<c>*.

El que es pot deduir del rebuig històric a truncats del tipus *Cesc* i del seu comportament homogeni és que no poden conservar posicions extramoraïques, és a dir, que manlleven de la base el material d'un peu moraic accentuat que conté com a màxim el material moraic del peu. Així, la plantilla o patró del truncat monosil·làbic és la següent, tenint en compte només que la posició d'obertura ha de ser plena i que la consonant moraica pot ser ocupada per una semivocal:

$$({}_F(\sigma\mu\mu)) = \text{CVC o CVS}$$

Les condicions sobre el material moraic d'aquests hipocorístics truncats ens obliguen a tractar com a extramoraica la consonant final dels mots monosil·làbics de la llengua amb dues consonants a la coda: *bos<c>*, *cal<b>*. Així mateix, l'anàlisi moraica dels mots tipus *pi* [pí], *por* [pó] o *ca* [ká] es fa sobre la forma subjacent, la qual té una representació segmental que s'ajusta perfectament a les condicions moraïques del patró del mot mínim: /pín/, /pór/, /kán/. L'anàlisi prosòdica, doncs, s'haurà de fer sempre sobre la forma subjacent.

F	F
/ \	/ \
μ μ	μ μ
/k a l<b> /	/p i n /

Circumscripció prosòdica i mot mínim

La circumscripció prosòdica delimitada sobre la base pel peu mètric preestablert aïlla el mot mínim, el qual s'identifica des del punt de vista prosòdic amb aquells elements lèxics més curts que hem anomenat també mots mínims de la llengua. Dit d'una altra manera, els elements lèxics del català se sotmeten sempre a la **condició de minimitat**.

Condició de minimitat: L'estructura d'un mot mínim ha de contenir un troqueu moraic i només un.

Els paràmetres utilitzats per a la delimitació de la circumscripció prosòdica són el troqueu moraic i el sentit dreta-esquerra. Això vol dir que el límit dret de la circumscripció prosòdica ha de coincidir amb el límit de mot i el límit esquerre és el que pròpiament marca el troqueu.

En els exemples que hem vist, el límit de mot coincideix amb el límit dret del troqueu, de manera que s'ajusten completament al marc teòric ja que el troqueu moraic delimita una circumscripció prosòdica de la base que és exactament un mot mínim de la llengua. En aquest sentit, el pressupòsit teòric segons el qual la circumscripció aïlla el mot mínim significa que l'aïlla d'una manera exclusiva i s'hi identifica.

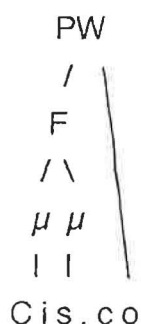
Quan el procés de delimitació de la circumscripció prosòdica es fa sobre mots plans la síl·laba tònica dels quals és travada, és evident que el material de la rima ja omple les posicions moraiques del peu, és a dir, el peu bimoraic és només la síl·laba tònica travada. En aquests casos el troqueu delimita la circumscripció per l'esquerra, però el límit dret, que és el del mot base, no coincideix amb el del peu.

Fran.cis.co > Fran.(_F(cis).co)

Si acceptem que *Cisco* ha de ser també una circumscripció prosòdica perquè és el resultat del procés de delimitació seguint els paràmetres establerts, hem de reinterpretar l'afirmació de McCarthy i Prince sobre el significat d'aquesta circumscripció prosòdica. Tenint en compte les dades que ofereix el català, la circumscripció prosòdica,

delimitada pel troqueu moraic, aïlla el mot mínim de la llengua en el sentit que l'inclou, però no necessàriament s'hi identifica. En altres paraules, la circumscripció prosòdica conté el mot mínim perquè conté el peu que la delimita.

Com que la delimitació establerta amb el paràmetre de sentit, des del límit dret del mot, i el troqueu moraic coincideix amb un hipocorístic truncat, és evident que compleix les condicions de minimitat moraica. El resultat, doncs, s'ha d'analitzar com un mot prosòdic que conté el peu que actua de patró del mot mínim més una síl·laba complementària adjunta fora del peu.

De l'anàlisi prosòdica feta sobre el tipus Cisco, es desprèn que els mots truncats han de contenir la circumscripció prosòdica i que, a pesar de poder tenir més material que el del peu, no poden excedir les dues síl·labes. Anomenarem aquests dos requisits **condició de constituent** i **condició de bisil·labicitat**. La condició de bisil·labicitat s'estén, com la de minimitat, a tots els derivats prosòdics.

Condició de constituent: Un mot truncat ha de contenir la circumscripció prosòdica delimitada sobre la base.

Condició de bisil·labicitat: Els derivats prosòdics tenen com a màxim dues síl·labes

Conseqüències derivades de la circumscripció

Tot i que hem afirmat que la circumscripció prosòdica només és pertinent per als casos de truncament, les prediccions que resulten de l'aplicació del procés a mots aguts sense consonant final subjacent i a mots esdrúixols són prou significatives.

La impossibilitat de tenir hipocorístics truncats de mots com Salomé, Bernabè, Noemí queda ja explicada pel procés de delimitació de la circumscripció prosòdica. Com que en cap cas no es pot justificar una consonant final subjacent, el monosíl·lab accentuat és incapaç d'omplir les posicions moraiques del troqueu que actua de patró. L'element prominent del peu és la síl·laba accentuada, però una sola síl·laba lliure no compleix els requisits sobre la representació canònica del troqueu moraic i, per tant, tampoc no pot complir el principi derivat de la circumscripció: l'isolament del mot mínim.

L L (L)	(L)	L L (L)	(L)
Sa.lo.mé > *Me		No.e.mí > *Mi	

La condició de bisil·labicitat, no pot solucionar les deficiències moraiques de la síl·laba accentuada. Així un hipotètic truncament amb dues síl·labes continua essent impossible.

L L (L)	L (L)	L L (L)	L (L)
Sa.lo.mé > *Lo.mé		No.e.mí > *E.mí	

L'aplicació dels paràmetres de marcatge de peu i de sentit en mots esdrúixols dona una circumscripció prosòdica que s'até als principis que estipula el marc teòric: La circumscripció prosòdica comprèn tot el material a partir del límit dret del mot fins el límit esquerre delimitat pel troqueu bimoraic muntat sobre la síl·laba tònica del mot base.

H (L L L)	L (L L L)
An. gè. li. ca	Pe. nè. lo. pe

Aquesta anàlisi, que compleix els requisits de la circumscripció, prediu uns truncats completament aliens a tota intuïció lingüística. Com

que el mot truncat ha de prendre obligatòriament tot el material de la circumscripció prosòdica des del límit dret del mot, el resultat fóra un mot derivat trisil·làbic que no s'até a la condició de bisil·labicitat.

Angèlica > *Gèlica   Penèlope > *Nèlope

Formen part d'aquest grup els casos de *Cecília* o *Misericòrdia*. Com que l'anàlisi prosòdica es fa sobre la forma esdrúixola subjacent, el procés de truncament s'hauria de bloquejar perquè la circumscripció prosòdica delimita una seqüència de tres síl·labes i, malgrat tot, els procés dóna truncats ben formats. En el pròxim capítol oferim una possible explicació del procés de simplificació que ha sofert aquesta estructura fins a donar una configuració que no només s'ajusta a les condicions prosòdiques establertes sinó que s'identifica amb la representació canònica del troqueu moraic.

Mi.se.ri[còr.di.a] > Co.ia

Ce[cí.li.a] > Ci.la

2.2. Constituents i teoria mètrica

La relació que hi ha entre l'estructura prosòdica i l'estructura mètrica de la llengua s'evidencia en el fet que les diverses manifestacions del fenomen del mot mínim —com el truncament o la reduplicació— es basen en l'estructura mètrica. De fet, "the minimal word reflects the imposition of metrical structure".⁴² Si el mot mínim es defineix amb un peu mètric que se sotmet a les condicions de l'estructura mètrica, hem d'entendre que tant els fenòmens prosòdics com els mètrics s'analitzen a partir d'una posició forta i una de feble.

L'estructura mètrica es representa per l'agrupació binària d'un element fort i un de feble, o un de feble i un de fort; aquestes agrupacions s'anomenen constituents mètrics. Les síl·labes estan organitzades en constituents mètrics, en els quals "the stressed syllable has special status as a 'head' of the construction that 'governs' the adjacent unstressed syllable which acts as its 'dependent'".⁴³ L'agrupació de síl·labes adjacents és, doncs, jeràrquica; aquesta jerarquia es desprèn de la consideració que l'element fort domina l'element feble i forma un constituent mètric que estableix una categoria o unitat d'anàlisi. L'agrupació en constituents mètrics ha de seguir el patró accentual de la llengua.

B. Hayes⁴⁴ va reduir els patrons accentuals universals a la combinació d'un petit nombre de paràmetres. L'alternança accentual es genera amb l'aplicació de dos paràmetres: a) el sentit de l'agrupació binària, de dreta a esquerra o d'esquerra a dreta, i b) la posició del cap o element fort del constituent respecte al flux. Els constituents poden ser, doncs, trocaics o iàmbics segons si tenen el cap a l'esquerra o a la

---

⁴² Veg. Kenstowicz (1990: 76).

⁴³ Veg. Kenstowicz (1991: 63).

⁴⁴ La proposta és de 1981, però fem servir la versió més moderna de la proposta de 1991.

drete i el sentit de l'aplicació d'aquests patrons es fa a partir del límit esquerre o dret segons la llengua objecte d'anàlisi.

Paràmetres d'anàlisi mètrica:

a) Sentit — $E \rightarrow D$, $D \rightarrow E$

b) Peus — Troqueu (• •), lambe (• •)

Com en altres llengües, en català hi ha diversos fenòmens a més de l'accent que aporten evidència empírica a favor d'aquest tipus d'anàlisi. L'anàlisi en constituents mètrics —en troqueus per al català— ens ofereix un marc adequat no solament per a explicar el límit del truncament, com veurem més endavant, sinó també altres fenòmens fonològics que, tot i que queden fora de l'objecte d'aquest estudi, tractarem breument per tal de donar més suport a aquesta anàlisi.

Un d'aquests fenòmens és l'anomenada harmonia progressiva, metafonía o escampament, en alacantí.⁴⁵ Deixant de banda altres fenòmens semblants més localitzats,⁴⁶ l'escampament de la /ɔ/ de la síl·laba tònica sobre la /a/ de la desinència —no es coneix exactament l'abast del fenomen—, consisteix de fet en l'escampament del tret [+arrodonit] en perjudici del tret [+baix]. Com podem veure, l'harmonia vocàlica que es reflecteix en les dades de la columna de la drete se sotmet a una anàlisi mètrica.

terra [téra]

xica [tʃíka]

ona [óna]

casa [káza]

cosa [kózo]

escola [askólo]

cassola [kasólo]

tovallola [tovaλόlo]

dona [dóno]

---

⁴⁵ Per a la distribució geogràfica i particular del fenomen, vegeu J. Colomina (1985: 76); vegeu també Palmada (1991: 101).

⁴⁶ Es donen casos d'escampament de /ɔ/ de *terra*, *merla*, en alguns pobles, aleshores el tret escampat és [-posterior] en perjudici del tret [+baix]. I també d'escampament de /ɔ/ generalitzat a tot el mot [tovaλόlo], però aleshores no és pertinent per a aquesta anàlisi.

L'escampament es produeix sempre en els límits del constituent mètric marcat per un peu trocaic a partir del límit dret del mot, el cap del qual ha de ser la síl·laba tònica. En el troqueu, que és el peu d'anàlisi mètrica del català, el cap o element de l'esquerra governa l'element dependent, que és el de la dreta. Com que l'element fort del constituent domina el feble, hem d'esperar que aquest sigui l'element afectat per l'escampament, que és exactament el que ocorre. En termes prosòdics, el domini on actua l'escampament és exactament la circumscripció prosòdica.

Posició interna versus límit de constituent

En qualsevol dels dos tipus d'agrupament, iàmbic o trocaic, quan la posició accentuada queda afectada per algun procés,⁴⁷ el fet repercuteix necessàriament sobre l'altra posició del seu constituent, dins el seu peu (Hayes, 1991). Un cop establerts els constituents, certes posicions romanen més febles que altres, és a dir, certes posicions són més susceptibles que no pas altres de ser afectades per canvis lingüístics. La posició forta ocupa sempre una posició perifèrica del constituent, mentre que la feble ocupa una posició interna entre els dos elements del peu. Les posicions febles són les que poden patir algun procés de simplificació, d'elisió o d'afebliment. En estructures trocaiques la posició forta és la preaccentuada i la feble, la postaccentuada (Kenstowicz, 1991).

X = posició forta	Troqueu — (X • Y .)
Y = posició feble	Iàmbic — (. Y • X)

L'anàlisi en constituents pot donar una explicació satisfactòria a determinats fenòmens fonològics. Per exemple, en molts llocs dels EUA les oclusives dentals /t/ i /d/ es converteixen en [ɾ] en posició intervocàlica darrera d'accent —que se sol representar per [D] per la

---

⁴⁷ Hi ha llengües en les quals l'elisió d'una vocal comporta un desplaçament de l'accent, que va a parar sistemàticament a l'altra posició de l'agrupament mètric, establert prèviament al procés d'elisió (Kenstowicz, 1991)

seva procedència—, però l'aplicació de la regla s'inhibeix quan la vocal accentuada segueix la consonant:

(• .)	(• .)
write — wrí[D]ing	ride — rí[D]ing
(• .)	(• .)
á[D]om — a[tʰ]ómic	

El peu mètric de l'anglès és trocaic, és a dir, amb el cap a l'esquerra. La posició on es produeix l'afebliment és justament la postaccentuada. Com que la regla s'aplica quan les dues vocals seguides pertanyen al mateix constituent, el límit de l'esquerra forma una barrera que impedeix el procés d'afebliment perquè se situa en la posició forta del constituent.

En el subdialecte que anomenem barceloní, es produeix l'ensordiment de /b/ —i també de /g/— darrera vocal accentuada, precedida de /l/ i límit de morfema (Mascaró, 1978 i 1986b). El fenomen s'estén a paraules derivades en què el context de la regla ha canviat; però, com que el procés derivacional es produeix després de l'aplicació de la regla d'ensordiment, l'explicació del procés es limita al context de la regla d'ensordiment establerta. Tenint en compte les condicions sobre l'estructura fonològica i morfemàtica de l'aplicació del procés d'ensordiment, sembla que la seqüència sobre la qual actua també es pot delimitar mètricament. En tots els casos la vocal tònica és l'element fort del troqueu i la posició feble és la que queda afectada pel procés d'ensordiment. Aquest procés és, de fet, un afebliment perquè la consonant perd el tret [+ sonor] i, per defecte, en converteix en una consonant sorda.

(nó.ble) > no[p]le	di(á.ble) > dia[p]le
es(tá.bla) > esta[p]la	a(má.ble) > ama[p]le
(fé.ble) > fe[p]le	(có.bla) > co[p]la

Els casos de simplificació d'estructura sil·làbica d'un grup d'hipocorístics truncats constitueixen un altre exemple molt sorprenent de la mena de fenòmens que poden ocórrer en la posició feble del constituent mètric.

An-tónio [antónjo] > Tono [tóno]
 Ar-cádio [arkáðju] > Caio [káju]
 Ce-cília [sasílja] > Cila [sílə]
 Eu-làlia [əwlálja] > Laia [lájə]
 Ger-trudis [zərtrúðis] > Tuies [tújəs]
 Gre-gòria [grəxóɾja] > Goia [gója]
 Her-mínia [ərmínja] > Mina [mínə]
 Miseri-còrdia [mizərikórðja] > Coia [kójə], Cori [kóri]
 Teresa [trézə] > Teia [téja]
 Vic-tòria [biktórja] > Toia [tójə]

Com ja hem vist a la primera part d'aquest estudi, una simplificació d'aquesta mena no respon a cap regla d'evolució històrica del català.⁴⁸ La reducció es produeix generalment sobre una obertura complexa i en uns contextos fonològics determinats, que hem considerat com un fenomen universal de palatalització. El cert és que l'anàlisi mètrica delimita l'àmbit d'aparició del fenomen i en senyala la posició exacta.

És evident que aquests exemples no són comparables als possibles casos de simplificació —no sistemàtica— de grups consonàntics en posició d'obertura, com *Gabriel* > *Biel*, *Gertrudis* > *Tuies*, *Beatriu* > *Tiu*, perquè aquest tipus de simplificació respon a principis universals de marcatge d'estructura sil·làbica. Aquesta simplificació en la posició forta del constituent mètric respon a condicions generals sobre els processos de derivació prosòdica, en el sentit que el truncament, la reduplicació i la invenció eviten els grups consonàntics i prefereixen les estructures marcades.

El fet que la simplificació d'estructura o la reducció de segments es produeixi sempre i exclusivament en la posició feble del constituent mètric marcat per un patró trocaic demostra que el troqueu és el patró mètric del català i no el iambe. Si no fos així, caldria esperar que en els

---

⁴⁸ Podríem incloure també el cas de Teresa [tarézə] > Tessa [tésə] i Jordi > Toti [tótɪ] amb reduplicació posterior, ja que, malgrat que no es tracta d'un cas de simplificació o d'elisió d'estructura sil·làbica de la posició feble del constituent, sí que es tracta d'un cas d'afebliment per pèrdua del tret [+ sonor] en aquesta posició feble.

hipocorístics truncats d'estructura aparentment iàmbica s'haguessin produït fenòmens de reducció en la posició feble del peu, que és la pretònica, i en canvi no existeix cap fenomen semblant.

(. Y • X)	(X • Y.)
Salvador > V a. d o r	Gertrudis > T u. i e s
Narciset > C i. s e t	Teresa > T e. i a

Hem de suposar, per tant, que aquestes estructures no són realment iàmbiques, de manera que exemples com *Vador*, *Tomeu*, *Tià*, *Ciset*, *Serrat*, etc. analitzats com a troqueus monosil·làbics amb una síl·laba complementària a l'esquerra mostren per què no s'ha produït cap procés d'afebliment de la consonant interna, ja que ocupa la posició perifèrica forta del constituent.

Adequació a l'anàlisi prosòdica

Els casos de simplificació de coda de la síl·laba tònica —com *Francisca* > *Xisca* > *Xica*— són força escassos, malgrat que es troben a la posició interna del constituent mètric. El fet que, contràriament als exemples de simplificació d'obertura que hem vist, no s'hagi generalitzat una simplificació de l'estructura C'VC.CV d'un gran nombre de truncats ha de tenir una altra explicació, tenint en compte que la llengua els ha acceptat i adaptat en detriment del mot català original.

Armando > Mando	Clotilde > Tilde
Eduardo > Dardo	Elisenda > Zenda
Fernando > Nando	Francisco > Cisco
Domingo > Mingo	Leopoldo > Poldo
Jacinto > Cinto	Osvaldo > Valdo
Raimunda > Munda	Roberto > Berto
Rossendo > Sendo	Vicenta > Centa

Aquest sistema de truncament, que ha estat tan productiu, respon tant a l'anàlisi mètrica com a l'anàlisi prosòdica. L'agrupament en constituents mètrics per a l'assignació d'accent es forma sobre la base de les síl·labes, ja que el nucli sil·làbic és l'única posició susceptible de

rebre accent. L'anàlisi prosòdica no només ha de respectar l'anàlisi mètrica, en la qual ja hem dit que es recolza, sinó que també ha de respectar l'estructura moraica del patró prosòdic.

Des del punt de vista mètric, *Mingo*, *Sendo*, *Cisco*, *Tilde* s'ajusten al troqueu que ja ha assignat l'accent als mots base corresponents. Com que el procés de truncament es fixa en la síl·laba tònica, és evident que és un procés posterior al de l'assignació d'accent, de manera que aquests hipocorístics truncats coincideixen exactament amb els límits del constituent mètric que inclou la síl·laba tònica del mot base.

Però tots aquests mots truncats s'han de sotmetre també a l'anàlisi prosòdica del troqueu moraic, és a dir, a les condicions de bimoraïtat del patró del mot mínim. En aquest nivell d'anàlisi les dues mores del troqueu són ocupades pel nucli i la coda de la síl·laba tònica i la síl·laba àtona s'analitza com una síl·laba complementària que s'adjunta a la categoria mot prosòdic. La síl·laba accentuada constitueix i omple completament el peu, complint així la condició de minimitat, i la síl·laba àtona adjunta, sense formar part del peu moraic, s'até a la condició de bisil·labicitat.

PW
/ |
F |
^ |
μ μ |
I I |
Nan. do

Analitzats els fets d'aquesta manera, es veu clar que l'estructura aparentment complexa s'ajusta a l'anàlisi prosòdica i mètrica. En qualsevol cas, si el patró i les condicions prosòdiques que proposem per a explicar el procés de truncament i de reduplicació són encertades, l'anàlisi i el comportament mètric no poden anar en contra d'aquestes condicions. La justificació del canvi, per reduplicació, d'estructures C'VC.CV a C'V.CV s'ha d'enfocar com un canvi d'una estructura ben

formada des del punt de vista prosòdic a una estructura igualment ben formada, però menys marcada, des del punt de vista sil·làbic.

En general, aquesta mena de processos tenen preferència per les estructures menys marcades. En determinats casos aquesta preferència es torna una condició. Hem vist que els monosíl·labs truncats exigien una consonant a l'obertura: *Frederic* > *Quic*, *Daniel* > *El. Els casos de reduplicació de mots plans exigeixen l'estructura sil·làbica menys marcada, la síl·laba lliure: *Francisco* > *Cisco* > *Quico*.

2.3. Sensibilitat al pes sil·làbic

La divisió entre síl·labes pesants i síl·labes lleugeres és particularment pertinent en aquelles llengües que mantenen una distinció entre vocals llargues i breus. Les llengües que no tenen aquest grau d'oposició vocàlica fan ús sovint de la distinció entre síl·labes travades i lliures que s'interpreten com una manifestació del pes sil·làbic. En llengües sensibles al pes sil·làbic, una síl·laba pesant atrau l'accent, o una altra manifestació de prominència, independentment de la seva posició en la tira segmental. Les llengües insensibles al pes, generalment trocaïques, poden tenir síl·labes pesants en la posició feble o àtona del peu (Kenstowicz, 1991).

Els peus mètrics universalment acceptats com a sensibles al pes sil·làbic són el iambe i el troqueu moraïc (Hayes, 1991), precisament perquè comporten una especificació sobre el pes moraïc, mentre que el troqueu sil·làbic és insensible al pes perquè no conté cap especificació sobre el pes moraïc de les síl·labes.

Si apliquéssim aquest esquema a la forma superficial dels mots truncats catalans, trobaríem exemples que s'ajusten perfectament als tres tipus de peu. Més encara, la condició sobre la impossibilitat de tenir una síl·laba pesant en la posició àtona del peu iàmbic es compleix en tots els hipocorístics aguts bisil·làbics:

Troqueu sil·làbic: $(F(\sigma Nàs)(\sigma tic)), (F(\sigma Tò)(\sigma fol))$

Troqueu moraïc: $(F(\mu Que)(\mu ta)), (F(\mu \mu Ton))$

Iambe: $(F(\mu To)(\sigma meu)), (F(\mu Va)(\sigma dor)), (F(\mu Ti)(\sigma à))$

Una llengua trocaica moraica típica fa caure l'accent en les síl·labes pesants i en les síl·labes lleugeres alternes. El mot mínim és igual al peu estipulat. La mora no només és la unitat d'anàlisi del peu, sinó també del ritme. En un sistema d'aquest tipus són permesos els xocs accentuals entre síl·labes, que queden explicats, seguint la indispensable bona formació d'elements forts i febles en constituents binaris, pel fet que les síl·labes pesants contenen dues mores, la

primera de les quals representa l'element fort i la segona, el feble (Kager, 1992a).

Hi ha moltes llengües, però, que donen mostres de sensibilitat al pes en la distribució sil·làbica subjacent, és a dir, en l'anàlisi moraica de les síl·labes i, en canvi, basen l'assignació i la distribució de l'accent en la síl·laba per a evitar el xoc sil·làbic i poder acceptar síl·labes pesants en posicions no accentuades. Sembla que el català segueix aquest esquema, perquè s'até estrictament a les condicions moraiques en el nivell prosòdic i, potser no tant en el nivell mètric, on la síl·laba és la unitat d'anàlisi rellevant.⁴⁹

El pes sil·làbic és entès en el nivell segmental com una propietat de durada, és a dir, una síl·laba és pesant perquè és llarga. En aquest sentit la teoria moraica és una formalització d'aquesta durada fonològica. El pes sil·làbic es pot entendre també com una prominència o un element perceptualment sobresortint; aquesta prominència es relaciona amb l'accent. El pes sil·làbic es marca moraicament i és rellevant per a la construcció del peu; la prominència es marca amb una graella mètrica i és relaciona amb l'anàlisi de l'accent (Hayes, 1991).

Tot i que no és l'objectiu d'aquest treball analitzar el sistema mètric del català i proposar un sistema d'assignació de l'accent de mot ni d'un teòric accent secundari, la interdependència entre l'anàlisi prosòdica i l'anàlisi mètrica deixa entendre que el català pot ser una llengua d'aquest tipus, és a dir, sensible al pes de la síl·laba en el nivell moraic i insensible o mètricament irrellevant en el nivell de l'accent.

---

⁴⁹ Bàsicament l'accent lèxic en català és molt semblant a l'espanyol i és producte dels efectes residuals del llatí. Pot caure sobre una de les tres darreres síl·labes, però l'accent esdrúixol és impossible si la síl·laba plana és travada (Harris, 1983). No totes les possibilitats són igualment probables: l'accent no marcat cau a la darrera síl·laba si és travada i a la penúltima si l'última és lliure; les altres possibilitats són marcades.

Anàlisi prosòdica i truncament

Hem posat de manifest fins ara la relació estreta que hi ha entre la teoria mètrica i la teoria prosòdica. En llengües com el català que no tenen diferències de quantitat vocàlica, una síl·laba travada funciona com una síl·laba pesant des del punt de vista prosòdic. Des del punt de vista mètric, la síl·laba és l'única unitat d'anàlisi pertinent perquè només el nucli sil·làbic pot rebre l'accent.

La divisió entre llengües sensibles i llengües insensibles al pes sil·làbic no s'ha de prendre en termes absoluts. Quan hom diu que les llengües sensibles al pes de la síl·laba condicionen la posició de l'accent a la quantitat vocàlica no es desprèn que no hi hagi altres menes de manifestacions de sensibilitat al pes sil·làbic, ni que només hi hagi llengües sensibles i llengües insensibles. Sembla que les llengües poden ignorar les distincions sil·làbiques de quantitat o llargada, però mai completament (Kager, 1992b).

Hem demostrat que, en el component prosòdic de la gramàtica del català, el troqueu moraic delimita la circumscripció prosòdica i defineix el mot mínim. Aquesta és una manifestació clara de sensibilitat al pes, ja que el troqueu moraic especifica la seva estructura en dues mores que només poden distribuir-se en una síl·laba travada o en dues de lliures.

Una altra manifestació de sensibilitat al pes sorgeix en analitzar amb el patró trocaic els mots base sobre els quals s'aplica el procés de truncament.⁵⁰ La pertinència d'una anàlisi de constituents prosòdics, és a dir, de troqueus bimoraics, dels elements que queden fora de la circumscripció prosòdica demostra que el català és, prosòdicament, sensible al pes de la síl·laba, ja que les síl·labes travades alteren la seqüencialitat dels constituents perquè formen, elles soles, un peu i deixen sense analitzar síl·labes lliures. Aquest tipus d'anàlisi, d'altra banda, aporta una evidència molt forta a favor del troqueu moraic com a

---

⁵⁰ Deu a M. Kenstowicz la idea de fer una anàlisi mètrica de tota la base.

patró prosòdic del català, ja que determina uns constituents que es comporten com a veritables delimitadors del procés de truncament.

Tenint en compte que la representació canònica d'un troqueu moraïc pot ser una síl·laba pesant (H) o dues síl·labes lleugeres (L L), l'anàlisi prosòdica dels mots base s'il·lustra amb els exemples següents:

(H) L (H)	(L L) (H)	(L L) (L L)	(H) L (L L)
Bal.ta.sar	I.sa.bel	Ge.no.ve.va	En.ri.que.ta

Els constituents prosòdics del residu —recordem que la circumscripció prosòdica més el residu és igual al mot base— s'analitzen amb els paràmetres establerts per a la circumscripció prosòdica, és a dir, el paràmetre de sentit de dreta a esquerra ($D \rightarrow E$) i el paràmetre de peu, un troqueu moraïc ($T_\mu = (F\mu\mu)$). De fet, només es tracta d'estendre a tot el mot l'anàlisi de constituents trocaics, seguint ordenadament el paràmetre de sentit.

L'operació de marcatge de la circumscripció prosòdica aïlla el mot mínim de la llengua, però el procés de truncament és essencialment un mecanisme de projecció dels elements de la base a una plantilla prosòdica (McCarthy i Prince, 1990). En català els elements de la tira segmental del mot base que es projecten a la plantilla prosòdica no coincideixen sempre amb els delimitats per la circumscripció prosòdica, tot i que l'han d'incloure. L'anàlisi en troqueus moraics de tota la base determina uns constituents inviolables i uns límits prosòdics significatius per al procés de truncament.

En els exemples següents, el mot prosòdic truncat només conté el constituent delimitat en la circumscripció prosòdica i queda una síl·laba lliure sense analitzar perquè no pot constituir un peu:

<i>Mi(quel),</i>	<i>Ra(mon),</i>	<i>Na(dal),</i>
<i>Re(mej),</i>	<i>Gre(gori),</i>	<i>He(lena),</i>
<i>Ru(fino),</i>	<i>O(nofre),</i>	<i>I(sidro),</i>
<i>Clo(tilde),</i>	<i>Vi(centa),</i>	<i>Ja(cinto).</i>

És evident que l'anàlisi de constituents prosòdics no és pertinent en aquests casos perquè només contenen un peu, que és el que delimita la circumscripció prosòdica. El truncament s'ha de produir forçosament per aquest límit ja que no se'n pot marcar cap altre i l'hipocorístic truncat ha de ser necessàriament un mot més curt que el mot base. D'aquesta evidència es desprèn el **principi de diferenciació**.

Principi de diferenciació: El material fonològic d'un mot truncat ha d'estar pròpiament inclòs en la base.

Són ja més significatius casos com els següents, en els quals la base està constituïda per més d'un peu, concretament dos troqueus bisil·làbics, el que delimita la circumscripció prosòdica i un altre a la seva esquerra:

(cara)(melo)	(Jose)(fina)	(Caro)(lina)
(Gaie)(tano)	(Geno)(veva)	(Filo)(mena),
(Desi)(deri)	(Teo)(dora)	(Guille)(mina)

L'anàlisi prosòdica delimita uns constituents que impedeixen escurçar el mot base per un altre límit que el marcat per la circumscripció prosòdica. En altres mots, l'anàlisi de constituents prosòdics prediu la impossibilitat de tenir un mot truncat amb un element addicional que forma part d'un constituent prosòdic. Qualsevol intent de manllevar una síl·laba lleugera d'un constituent format resulta completament agramatical i aliè al sistema.

(L L) (L L)	(L L)	L) (L L)
Ge.no.ve.va → Ve.va		*No.ve.va

Però la impossibilitat de tenir *Noveva o *Llemina, per exemple, no només es prediu amb l'anàlisi prosòdica. En mots com *Enriqueta* o *Marcelino* tenim *Queta* i *Lino* —i no *Riqueta i *Celino—, malgrat que l'anàlisi de constituents deixa lliure una síl·laba lleugera.

(H) L (L L)	(L L)	L (L L)
Mar.ce.li.no → Li.no		*Ce.li.no

La agramaticalitat de *Celino no es desprèn, doncs, de l'anàlisi prosòdica, sinó de la **condició de bisil·labicitat**. Aquesta condició té relació amb el fet que la bisil·labicitat és l'expandiment màxim de les dues mores del troqueu moraic.

L'anàlisi prosòdica es torna més significativa en els casos en què l'estructura de la circumscripció prosòdica delimitada pel troqueu moraic és una síl·laba pesant. En aquest cas, la possible adjunció d'una síl·laba lleugera a l'esquerra del troqueu monosil·làbic s'atendria a la condició de bisil·labicitat. Però el fet és que quan la circumscripció limita amb un constituent, el truncament només es pot produir per aquest límit. El manlleu d'una síl·laba adjacent condueix indefectiblement a la agramaticalitat. Així, els únics hipocorístics truncats possibles de *Segimon*, *Nicolau*, *Beatriu*, *Isabel*, *Meritxell*, *Joaquim*, *Elisabet*, etc., són *Mon*, *Lau*, *Tiu*, *Bel*, *Txell*, *Quim*, i *Bet*.

(L L) (H)	(H)	L) (H)
Se.gi.mon	→ Mon	*Gi.mon
L (L L) (H)	(H)	L) (H)
E.li.sa.bet	→ Bet	*Za.bet

Semblaria, doncs, que mai no es pot afegir material a l'esquerra del peu que determina la circumscripció prosòdica. Això no és així. Quan l'anàlisi de constituents deixa lliure una síl·laba i la circumscripció prosòdica conté només una síl·laba, el truncament es produeix opcionalment en el límit esquerre de la circumscripció o en el límit dret del constituent. És evident que això només és possible quan una síl·laba travada atrau el peu i modifica l'anàlisi prosòdica seqüencial, en el sentit que les síl·labes travades determinen un constituent prèviament a l'anàlisi de les síl·labes lleugeres. Aquestes condicions prosòdiques expliquen per què podem tenir solucions dobles com *Rat* i *Serrata* a partir de *Montserrat*, *Meu* i *Tomeu* a partir de *Bartomeu* o *Xar* —amb palatalització hipocorística inicial— i *Tasar* a partir de *Baltasar* i, en canvi, no podem tenir, per exemple, *Quim* i *Aquim a partir de *Joaquim*, ni *Mon* i *Gimon a partir de *Segimon*.

(H) L (H)   L (H)   (H)
 Bar.to.meu → To.meu   Meu

Han estat ja comentats en la primera part d'aquest treball els motius que fan acceptar més o menys una de les dues opcions. En qualsevol cas, els dos resultats possibles ho són des del punt de vista gramatical i són igualment acceptables. D'aquesta acceptabilitat es desprèn la **condició de configuració prosòdica** que descriu les condicions estructurals en què un mot truncat pot tenir una síl·laba adjunta a l'esquerra del peu.

Condició de configuració prosòdica: Un mot truncat pot tenir una síl·laba oberta adjunta a l'esquerra del peu si, i només si, aquesta síl·laba ha quedat lliure de l'anàlisi de constituents prosòdics.

Per tal de fer més evidents les condicions estructurals que fan possible *Tomeu*, amb una síl·laba addicional a l'esquerra del peu, al costat de la impossibilitat d'una solució semblant per a bases com *Genoveva*, *Marcelino* o *Segimon*, contrastarem en el quadre següent l'estructura d'aquests mots:

a)	F	F	b)	F	F
	/ \	/ \		/ \	/ \
	μ μ	μ μ		μ μ	μ μ
	Ge*[no [v e.v a]			Ma r [c e [l i.n o]	
	σ *[σ [σ σ]			σ *[σ [σ σ]	
c)	F	F	d)	F	F
	/ \	/ \		/ \	/ \
	μ μ	μ μ		μ μ	μ μ
	Se*[gi [m o n]			Ba r [t o [m e u]	
	σ [σ [σ]			σ [σ [σ]	

En tots els casos es compleix la condició de minimitat, és a dir, els límits proposats pel truncament delimiten una estructura que conté un sol troqueu moraic. La representació de a) viola la condició de

configuració prosòdica, perquè pren material d'un altre constituent prosòdic fora de la circumscripció, i la condició de bisil·labicitat, com indiquen els asteriscos de truncament de l'esquerra. Per tant, només és possible el tall de la dreta. L'anàlisi de constituents de b) permetria agafar la síl·laba no metrificada, però violaria la condició de bisil·labicitat. A c) el truncament per *Gimon* s'atendria a la condició de bisil·labicitat, però viola la de constituent prosòdic. Només en d) es compleixen totes dues condicions.

L'evidència empírica que aporta aquest tipus d'anàlisi demostra que el català és sensible al pes sil·làbic en el nivell prosòdic de la gramàtica i corrobora la nostra hipòtesi sobre el patró prosòdic del català: el troqueu moraic.

La disponibilitat prosòdica d'una síl·laba lleugera en el procés de truncament soluciona el problema de la mala configuració de la circumscripció prosòdica, quan aquesta no s'até a les condicions estructurals de marcatge de la síl·laba. Els mots derivats per truncament han de seguir els principis sobre marcatge sil·làbic a més de complir amb els requisits moraics del patró prosòdic.

Quan la circumscripció prosòdica té una estructura sil·làbica que no s'ajusta a una configuració possible de mot independent o s'ajusta a una configuració poc productiva de la llengua, la condició de bisil·labicitat és l'opció menys marcada que resol el problema de la impossibilitat de tenir independentment una estructura *'V(C) —els parèntesis indiquen una consonant subjacent— o una estructura com C'V(C), freqüent però marcada perquè és poc productiva. Així, *Alcover*, *Sebastià*, *Salvador*, *Concepció*, *Melcior* o *Marcel·lí* —interpretem una sola consonant lateral a la forma subjacent— disposen de la síl·laba adjacent per a formar un hipocorístic truncat que s'ajusta a la condició de minimitat, és a dir, del troqueu moraic —perquè l'anàlisi de constituents es fa sobre la forma subjacent—, a la condició de bisil·labicitat i a la condició de constituent prosòdic.

L (H) L (H)	(H)	L (H)
Se.bas.ti.à(n)	→ *A(n)	Ti.à(n)
(H) L (H)	(H)	L (H)
Sal.va.dó(r)	→ ??Do(r)	Va.do(r)

Cal distingir, però entre una configuració impossible en un mot independent de la llengua (*V(C)), de la que és gramaticalment possible (CV(C)) —perquè tenim *pa*, *vi*, *por*, etc. Les condicions generals sobre l'estructura sil·làbica dels mots derivats per processos prosòdics rebutgen la primera configuració i interpreten com a marcada la segona. Aquest fet fa preferible la bisil·labicitat —*Xar*, de *Baltasar* és un truncat atestat—, però només obliga a prendre la síl·laba disponible en el cas dels monosíl·labs sense obertura. Els derivats prosòdics imposen, doncs, la **condició d'estructura sil·làbica** sobre els monosíl·labs amb la posició d'obertura buida, que constitueixen un peu.

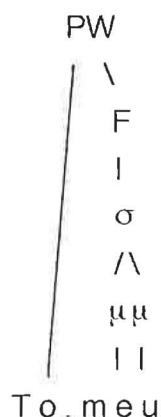
Condició d'estructura sil·làbica: Un derivat prosòdic monosil·làbic ha de tenir ocupada la posició d'obertura sil·làbica.

Alguns casos en què no es pot recórrer a cap síl·laba disponible, per exemple, *Valentí*, *Agustí*, *Serafí*, s'opta per una estructura bisil·làbica, i es fa aparèixer la consonant subjacent i la vocal inflectiva. El resultat és un hipocorístic que s'ajusta a la configuració canònica del troqueu moraic.

L (H) (H)	(H)	(L L)
Va.len.tí(n)	??Ti(n)	Ti.no

El que sorprèn més del resultat de l'anàlisi prosòdica a partir d'un patró trocaic és que l'estructura CV.CVC s'assembli més a un iambe que no pas a un troqueu. El troqueu moraic delimita la circumscripció prosòdica en una configuració monosil·làbica. La condició de bisil·labicitat permet l'adjunció d'una síl·laba lleugera —una síl·laba travada constituïria un altre peu i violaria la condició de minimitat.

Aquesta síl·laba està governada directament per la categoria de mot prosòdic perquè les posicions moraiques del troqueu ja estan ocupades. Podem analitzar *Tomeu* com un troqueu amb una síl·laba adjunta perquè el procés de truncament ha seguit totes les condicions derivades del patró prosòdic: la de minimitat, la de bisil·labicitat, la de constituent i la de configuració prosòdica.

Tot i tenir una aparença iàmbica, la interpretació trocaica dels mot truncats amb una estructura CV.C'VC és l'única possible, perquè és el resultat de la delimitació estricta en constituents bimoraics. La interpretació iàmbica d'aquesta configuració fóra possible si la llengua permetés una anàlisi semblant en algun moment del procés i oferís algun mot derivat amb una altra configuració iàmbica: l'estructura CV.C'V. Aquesta mena de dades no existeixen.

Violació de constituent

La llengua, malgrat una configuració estructural del mot base no idònia, no ha renunciat fàcilment a la formació d'hipocorístics truncats. L'anàlisi sistemàtica a què es poden sotmetre tots els exemples que he pogut recollir mostren la productivitat que tenia aquest procediment en una època que no sembla gaire llunyana. Alguns d'aquests exemples aparenten ser cecs a l'anàlisi prosòdica, que hauria impedit la formació d'un hipocorístic truncat, i, malgrat tot, han produït un mot truncat. Els casos de violació de constituent prosòdic són els següents: *Damià* >

*Mià, Eufemià > Mià, Encarnació > Ció, Daniel > Niel, Gabriel > Biel i Honorat > Norat*⁵¹(mall.).

(H) (H) (L L) (H)   (H)   L) (H)
En.car.na.ci.ó(n) → *O(n)   Ci.ó(n)

(L L) (H)   (H)   L) (H)
Da.ni .el → *El   Ni .el

Tots aquests casos tenen en comú que la circumscripció prosòdica ha aïllat un mot mínim monosil·làbic l'estructura del qual no té plena la posició d'obertura. La configuració que pot projectar a la plantilla-objectiu no compleix la condició d'estructura sil·làbica, és a dir, la condició que exigeix que l'obertura d'un derivat prosòdic monosíl·lab sigui plena. L'estructura VC, lingüísticament possible i correcta des del punt de vista moraic, no és admesa en un procés de derivació perquè no s'até als principis universals de marcatge sobre l'obertura sil·làbica. D'altra banda, no existeixen en català monosíl·labs amb una estructura V(C) amb la consonant moraica subjacent.

A la vista de les dades, podem dir que la condició d'obertura sil·làbica és prioritària a l'anàlisi de constituents prosòdics, llevat de la que delimita la circumscripció amb tots els requeriments sobre la seva estructura moraica, sense els quals no es pot produir cap procés de truncament. Aquesta prioritització es desprèn de la necessitat que cap procés no pot conduir a una configuració inexistent dins el sistema.

Com que hem partit de la forma subjacent per tal de demostrar el compliment sistemàtic de la condició sobre les posicions moraiques del troqueu que actua de patró, s'ha de mantenir sempre aquesta proposta de partida sobre l'estructura i la divisió sil·làbica de tot el mot. Així, hem pressuposat que la divisió sil·làbica subjacent de mots com *Sebastià* és

---

⁵¹ Aquest truncat contrasta amb Quic, de Federic, ja que tant Honorat com Federic estan sotmesos a la mateixa anàlisi prosòdica i a la mateixa configuració fonològica. El problema de la falta d'obertura del monosíl·lab per imperatius fonològics condueix a dues solucions diferents: en un cas l'obertura se substitueix per la consonant disponible dins la circumscripció i en l'altra es manlleua la síl·laba adjacent malgrat el límit del constituent prosòdic.

la de l'estadi previ al procés de formació de diftong que s'ha produït en contextos sil·labics adjacents de /l/ + V.⁵² Tot i que la pronúncia més generalitzada actualment sembla ser [səβəst.já], hem partir de la forma subjacent /sə.βəs.ti.án/.

En qualsevol cas, la forma subjacent amb hiatus sembla la més encertada, ja que dóna una explicació prosòdica sòlida dels monosíl·labs amb una síl·laba complementària. Si intentem partir d'una forma subjacent amb diftong, podem explicar amb la mateixa anàlisi els casos com *Sebastià* i els que han quedat pendents com *Daniel* o *Damià*, però deixem sense justificar per què s'accepten casos d'obertura complexa, contràriament a la tendència que hem vist fins ara, és a dir, per què no s'aplica aquí el principi de marcatge sil·làbic sobre els mots derivats prosòdics.

L (H) (H)	?(H)	L (H)	?(H)
Se.bas.tià(n)	→ Tià(n)	Da.niel	→ Niel

Però encara és més difícil d'explicar com una forma subjacent monosil·làbica passa a ser bisil·làbica en la forma fonològica superficial, ja que la pronúncia d'aquests mots és amb hiatus: [tiá], [niél], [miá]. És impossible que la llengua propiciï un procés en el mateix context en què ha propiciat el procés contrari. És molt més simple ordenar els processos i aplicar primer el que comporta menys canvis —d'altra banda, la forma no diftongada es conserva en determinats dialectes i en alguns mots—, que no pas haver de justificar un procés contrari a la tendència de la llengua, partint d'una forma monosil·làbica truncada que no és ni ha estat coneguda enlloc del domini lingüístic.

Des del punt de vista prosòdic, pressuposar subjacentment una forma amb diftong, que ja és el resultat d'un procés i que s'ha de tornar a disil·labificar, és completament contraintuïtiu. Si invertir el sentit del

---

⁵² Les al·lusions al fenomen són molt nombroses, per exemple, P. Fabra (1897, 1912, 1917) i J. Rafel (1982). Malgrat tot, el pas del hiatus a la forma diftongada no ha estat igualment sistemàtic a tot el domini lingüístic i, en qualsevol cas, sembla que la resistència a la diftongació té una relació directa amb la llargada del mot i un possible accent secundari. En qualsevol cas, tots aquests truncats són bisil·làbics.

procés de diftongació del català, apel·lant una pronunciació genuïna, és anar en contra de la tendència natural de la llengua (Oliva, 1977), és tècnicament més barroer utilitzar aquest argument per a justificar les dades ineludibles. És clar, doncs, que podem passar d'una forma bisil·làbica a una de monosil·làbica, perquè la llengua té aquesta tendència, però mai d'una forma monosil·làbica a una de bisil·làbica.

Encara queda un altre argument fort per a rebutjar la forma diftongada d'aquests mots com a forma subjacent. L'anàlisi prosòdica d'*Encarnació* i d'*Eufemià* deixa lliure una síl·laba. Els constituents prosòdics prediuen, com hem vist, la bona formació de dues possibilitats a *Montserrat* > *Rat* i *Serrat*, o a *Bartomeu* > *Meu* i *Tomeu*, i n'exclouen una en *Elisabet* > *Bet* i *Zabet, o en *Segimon* > *Mon* i *Gimon. Però en *Encarnació* i *Eufemià* predirien *Nació i *Femià (al costat de *Ció* i *Mià*), que sonen completament agramaticals.

(H) (H) L (H)	(H)	L (H)
En .car .na .ció(n)	→ Cio(n)	*Na.ció(n)

(H) L (H)	(H)	L (H)
Eu .fe .mià(n)	→ Mia(n)	*Fe.mià(n)

2.4. Minimitat en els mots truncats

Hem vist fins ara que la delimitació de la circumscripció prosòdica és necessària perquè determina l'abast obligatori dels mots truncats, però és insuficient per a explicar-ne la totalitat d'exemples que s'han produït en català. Seguint els principis de la teoria prosòdica (McCarthy i Prince, 1986, 1990), la circumscripció serveix per a delimitar l'abast d'un procés morfològic i, a més, aïlla el mot mínim de la llengua. Aquest mot mínim és el mot prosòdic més petit, és a dir, el que coincideix amb els límits d'un peu mètric, que és el patró prosòdic d'aquesta llengua.

El patró prosòdic del català és un troqueu bimoraic, és a dir, una estructura binària amb prominència a l'esquerra, els elements rellevants de la qual són les mores. La representació canònica del peu en aquest cas són dues síl·labes lliures o una de travada, perquè les condicions moraiques es reflecteixen en l'estructura rimàtica de la síl·laba. Les unitats lèxiques més petites de la llengua compleixen aquesta condició, tant les històriques com les derivades per processos morfològics. Les propietats del mot mínim són les pròpies d'un troqueu moraic, és a dir, un mot mínim és un troqueu moraic i només pot ser això.

Mot mínim (MW) = 1 T_{μ} = ($\sigma_{\mu}\sigma_{\mu}$), o bé ($\sigma_{\mu\mu}$)

$\sigma_{\mu}.\sigma_{\mu}$: casa = (F_{μ} ca) ($_{\mu}$ sa)

$\sigma_{\mu\mu}$: Pep = ($F_{\mu\mu}$ pep)

Hem remarcat també que el procés de delimitació de la circumscripció prosòdica no es pot confondre amb el procés de truncament. En processos com la formació dels plurals fractes en àrab (McCarthy i Prince, 1990) queda clara aquesta distinció perquè la plantilla que delimita l'àmbit sobre el qual actua el procés és un troqueu moraic, mentre que la plantilla a la qual es projecten els segments de la circumscripció prosòdica és iàmbica.

Les plantilles de projecció del procés de truncament actuen com un objectiu al qual es projecten els elements de la base que, en principi, han de ser els delimitats per la circumscripció prosòdica. Ja hem demostrat que la circumscripció no sempre és suficient per a marcar el

límit del truncament, però sí que ho és l'anàlisi de constituents prosòdics de tota la base amb els mateixos paràmetres establerts: el troqueu moraic i el límit dret del mot.

L'anàlisi feta fins ara mostra que el mecanisme de marcatge del límit del truncament se sotmet a unes restriccions prosòdiques molt fortes que són sempre manifestacions de minimitat, ja que el troqueu moraic actua de patró no només en la delimitació de la circumscripció prosòdica sinó també en l'anàlisi de constituents prosòdics a tot el mot.

D'altra banda, les plantilles a les quals es projecta el material de la base poden ser descrites amb el mateix patró. Si podem demostrar que les condicions de configuració d'aquestes plantilles són el reflex de les restriccions imposades pel troqueu moraic, haurem aportat més evidència encara a favor de l'existència del troqueu moraic com a patró prosòdic del català.

L'enfocament prosòdic del truncament en el marc de la morfologia de plantilles (McCarthy i Prince, 1986, 1990) és capaç d'explicar el fenomen de la minimitat en català, és a dir, l'estructura dels mots mínims de la llengua i les condicions de bona formació de mots de derivació prosòdica.

2.4.1. Propietats del mot truncat

Partint de les dades recollides sobre els hipocorístics truncats, mostrarem l'*input* i l'*output* de les estructures sil·làbiques que entren en joc en el procés de truncament.

L'anàlisi prosòdica pot explicar els fenòmens i les restriccions que incideixen en la rima sil·làbica i és indiferent a les condicions sobre l'obertura, que pertanyen, com hem dit, a un altre nivell de la llengua, el de l'estructura segmental de les síl·labes. Com que les característiques rellevants per al procés de truncament se centren en l'estructura moraica de les síl·labes del mot, donem l'*input* de les estructures que

poden ser truncades interpretades en mores, amb l'anàlisi de constituents prosòdics i la circumscripció prosòdica entre claudàtors.

Input del truncament

- a) ..._F) [(_F σ_{μμ})] ## — Segimon, Elisabet, Nicolau, Valentí
- b) ..._F) σ_μ [(_F σ_{μμ})] ## — Bartomeu, Concepció, Salvador
- c) σ_μ [(_F σ_{μμ})] ## — Miquel, Remei, Ramon, Josep
- d) ..._F) [(_F σ_μ σ_μ)] ## — Genoveva, Ignasi, Celestino, Teodora
- e) ..._F) σ_μ [(_F σ_μ σ_μ)] ## — Enriqueta, Magdalena, Margarita
- f) σ_μ [(_F σ_μ σ_μ)] ## — Camila, Gregori, Jeroni, Helena
- g) ... [(_F σ_{μμ}) σ_μ] ## — Francisco, Clotilde, Rossendo

Partint d'aquestes bases, les plantilles de truncament a les quals es projecten tenen una estructura moraica tal com es relaciona a continuació com a *output* del truncament. La lletra corresponent de l'*input* mostra l'estructura de procedència. La relació entre l'estructura de l'*input* i de l'*output* demostra que el truncament és un procés controlat per l'estructura prosòdica de la base i això justifica l'anàlisi feta fins ara.

Output del truncament

- a') ## σ_{μμ} ## — Mon, Mei, Bet, Quel, Lau [input: a), c) i b)]
- b') ## σ_μ σ_{μμ} ## — Tomeu, Ció, Vador [input: b)]
- c') ## σ_μ σ_μ ## — Veva, Queta, Mila, Noni [input: d), e), f) i a)]
- d') ## σ_{μμ} σ_μ ## — Cisco, Tilde, Sendo [input: g)]

A continuació repassarem alguns dels casos de relació *input-output* que semblen problemàtics per a l'anàlisi prosòdica i al final exposarem de forma més global i sistemàtica els mecanismes i les condicions de derivació prosòdica.

Ja hem parlat de les condicions estructurals dels truncats monosil·làbics i les hem interpretat com a condicions generals de la llengua dependents de principis universals de marcatge sil·làbic. És per això que l'input b) té l'output b'); però també pot tenir a') si se sotmet a aquestes condicions. Quan l'*input* és un monosíl·lab sense obertura o l'estructura moraica no es manifesta totalment al nivell superficial, l'opció bisil·làbica és obligatòria en el primer cas i preferent en el segon.

Concepció /kunsəpsión/ > *O [ó], Ció [sió]
 Salvador /saɫβəðó/ > ?Dor [dó], Vador [bəðó]

El cas exemplificat en *Valentí* és també una manifestació de la preferència per la bisil·labicitat. El troqueu delimita la circumscripció prosòdica en la forma subjacent /tín/. Com que la forma superficial [tí] condiona la bisil·labicitat i no es pot prendre cap síl·laba del mot base perquè ho impedeix l'anàlisi de constituents prosòdics, la plantilla trocaica bisil·làbica —que és l'estructura identificadora del troqueu moraic— força a projectar tots els elements de la circumscripció i afegir la vocal desinencial identificadora del gènere.

Valentí /baləntín/ > ?Ti [tí], Tino [tínu]

Podríem preguntar-nos per què una solució semblant no ha estat possible en mots com *Damià* o *Encarnació*, en què s'ha violat un constituent prosòdic abans de renunciar a la formació de l'hipocorístic. La plantilla bisil·làbica hauria possibilitat unes formes *Ano i *Ona, que haurien complert les condicions moraiques, però la distància entre la forma fonològica de la base i la del truncat és tan gran que en fa impossible la identificació. El rebuig d'una solució semblant es desprèn de la condició sobre la identitat dels segments fonològics entre la base i el truncat. Els hipotètics truncats *Ano i *Ona només s'identifiquen amb la vocal tònica de la base. Proposem, doncs, que un mot truncat ha de tenir com a mínim dos segments fonològics idèntics a la forma superficial de la base, per tal de mantenir la relació formal entre els dos mots. Aquesta condició es compleix també en altres fenòmens de derivació prosòdica i l'anomenarem **condició d'identitat**.

Condició d'identitat: Un derivat prosòdic ha de tenir com a mínim dos segments fonològics idèntics a la base

La plantilla CV

La plantilla CV constitueix l'estructura sil·làbica a la qual s'ha ajustar un derivat prosòdic. En català, la forma menys marcada de la plantilla CV és l'estructura C'V.CV, pel fet que aquesta estructura sil·làbica s'identifica explícitament amb el troqueu moraic, que és l'objectiu al qual han de tendir els mots derivats per processos prosòdics, si la hipòtesi sobre el troqueu moraic com a patró prosòdic és encertada.

El pas del mot agut *Valentí* al derivat pla *Tino* demostra que les condicions de minimitat prosòdica no solament actuen com a restriccions en l'anàlisi del mot base, sinó que la plantilla de projecció se sotmet també a les restriccions imposades pel patró trocaic i tendeix a adoptar, fins i tot quan no és necessari, l'estructura canònica moraica bisil·làbica.

Efectivament, *Tino* no és l'únic cas de tria de plantilla trocaica bisil·làbica a partir d'un mot agut, *Quelo*, *Nelo*, *Beta*, *Ximo*, responen també a aquest model. De fet, no és important que hi hagi pocs o molts exemples d'aquest pas, sinó que no sigui possible el pas contrari. El fet realment significatiu és que no existeix cap cas de forma plana, delimitada per la circumscripció prosòdica, que es projecti a una plantilla iàmbica, ni tan sols monosil·làbica.

Les condicions sobre l'estructura no moraica dels troqueus bisil·làbics es limiten a la consonant inicial de mot i es desprenen de les restriccions generals de la llengua sobre l'aparició de sons consonàntics en posició inicial absoluta.

La circumscripció prosòdica marca el límit del truncament quan la plantilla del patró trocaic és bisil·làbica. El conflicte sorgeix quan la consonant /r/ ocupa la posició inicial de la circumscripció, perquè el català no permet l'aparició de la bategant en posició inicial absoluta. Malgrat tot, la llengua ha trobat solucions diverses per a aquests casos: *Margarita* > *Mita* o *Ita*, *Caterina* > *Nina*, *Jeroni* > *Noni*, *Maria* > *Mia* o *Ia*,

Teresa > *Tessa*, *Federico* > *Quico*.⁵² El cert, però, és que quan hi ha dificultats per a trobar una consonant adequada en el mot base el procés es bloqueja. Així, en *Aurora*, *Carola*, *Esperança*, *Florenci*, *Aurèlia* *Llorença* o *Irene* és difícil fins i tot proposar una solució que soni mínimament adequada.

La impossibilitat de casos com *Margarita* > *Rita [rítə] o *Jeroni* > *Roni* [róni] planteja un problema interessant. Es compleixen totes les condicions prosòdiques de la derivació; per tant, cal atribuir el bloqueig del procés al fet que [rítə] i [róni] són impossibles.

Si intentem incorporar aquesta observació a l'anàlisi prosòdica ens veiem obligats a acceptar que el truncament es fa sobre la forma superficial, ateses les anàlisis generalment acceptades de l'alternança *r/r* (Wheeler, 1979 i Mascaró, 1978). Aquestes parteixen de /r/ i /r/, respectivament, per a la [r] i la [r] intervocàliques, i de /r/ per als altres casos, en els quals es manté (*preu*) o passa a [r] (*riu*, *enrera*, *parc*). Si apliquem el procés de truncament sobre la forma subjacent de *Margarita*, tal com hem suposat fins ara, tindríem /rítə/, que no viola cap condició de bona formació segmental, que donaria finalment [rítə]. Si, en canvi, apliquem el procés sobre la forma superficial —o sobre una representació a la qual ja s'hagi aplicat la regla (*r* → *r* / ##_)— aleshores obtenim [rítə] i podem explicar de forma natural que la derivació es bloquegi, perquè hem creat un context (##_) en el qual ja no es pot aplicar una regla obligatòria.

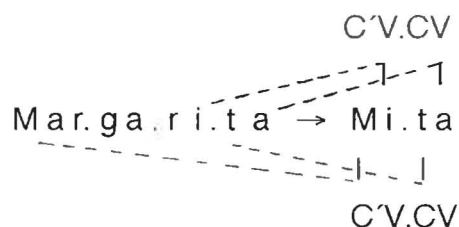
Si acceptem la solució més fàcil i diem que el truncament té accés tant a la forma subjacent com a la superficial, afeblim considerablement la teoria de forma indesitjable. Si ens mantenim en la primera proposta, queden justificats tots els casos de consonant final subjacent com *Tià(n)*, que necessiten tenir accés a la /n/ final, però ens veiem obligats a suposar que la informació que afecta la *r* en la representació subjacent dels casos com *Margarita* és suficient per a deduir-ne el bloqueig del truncament.

---

⁵² Encara que no n'he trobat testimoni, fàcilment podríem acceptar *Nino* de *Victorino* o *Ceferino*, *Nina* o *Mina* de *Marina* i *Mià* de *Marià*.

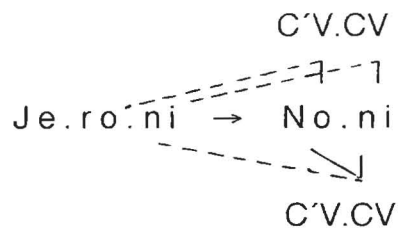
Només ens queda la possibilitat de seguir una anàlisi diferent de la distribució de les erres.⁵³ La possibilitat de derivar aquesta distribució de la prohibició de tenir *r* en posició inicial absoluta de síl·laba, és a dir, $*[_{\sigma}r]$, provocaria la sil·labificació lèxica de la /*r*/ amb la vocal anterior $((_{\sigma}\hat{a}r)_{(\sigma)i})$ i en posició inicial o postconsonàntica provocaria la inserció d'una C: $(r(_{\sigma}íw) \rightarrow (_{\sigma}Críw) \rightarrow /r r íw/ \rightarrow [r íw]$. Si aquest tractament es revelés empíricament adequat, podríem mantenir la nostra proposta, explicaríem el bloqueig de *Margarita* > **Rita* i casos anàlegs i també explicaríem la forma *Ita*. Tot i que aquesta explicació depèn de la justificació de l'anàlisi de la distribució *r/r* esbossada, no deixa de ser significatiu que l'anàlisi clàssica d'aquesta distribució ha d'enumerar de forma *ad hoc* tota una sèrie de contextos particulars: inicial de mot o morfema, inicial de síl·laba precedit de consonant, final de síl·laba.

Seguint els principis dels mots derivats prosòdics sobre la preferència d'estructures no marcades, els casos de truncament a partir de mots com *Jeroni* o *Margarita* omplen la posició inicial amb la consonant disponible que, al seu torn, també se sotmet als principis universals de marcatge. Així, en uns casos es projecta la consonant menys marcada del "residu" exclòs per la circumscripció i en altres la mateixa consonant inclosa en la circumscripció. Aquest procés no comporta cap creuament de projeccions perquè els segments de la melodia vocàlica i els de la melodia consonàntica es projecten separatament com proposa la teoria autosegmental (Goldsmith, 1990).

⁵³ Aquesta possibilitat ha estat suggerida, de forma independent, per J. Mascaró.

Extramoraicitat

Hem vist que entre l'*input* i l'*output* del truncament s'estableix una relació estructural molt estreta, és a dir, les plantilles de delimitació i les de projecció estan subjectes bàsicament a la configuració de la síl·laba accentuada. Com que no hi ha en català desplaçament d'accent, la plantilla de projecció respecta —només alguns mots aguts poden produir un truncat pla— el ritme sil·làbic delimitat en la circumscripció prosòdica. Així, *Raimunda*, *Leopoldo*, *Annita*, *Teodora*, *Rosendo*, etc. conserven en els truncats corresponents el ritme trocaic manifestat en la base amb les dues síl·labes finals: *Munda*, *Poldo*, *Nita*, *Dora*, *Sendo*.

Els paràmetres de sentit i de patró imposen sobre la circumscripció prosòdica la condició que tot el material fonològic inclòs ha de ser analitzat, ja sigui com a elements moraics del troqueu o com a material adjunt. Aquest material adjunt ha de ser com a màxim una síl·laba lliure perquè altrament constituiria una altre peu i contravindria el principi mateix de marcatge de la circumscripció.

La plantilla o estructura CV que resulta de la delimitació de la circumscripció dels mots plans és sempre igual, des del punt de vista sil·làbic, a la plantilla de projecció del truncament. Com que els truncats han d'incloure tot el material de la circumscripció i la plantilla de projecció ha de respectar les condicions de minimitat imposades pel procés —un troqueu moraic i només un—, caldrà justificar una anàlisi per al material fonològic addicional d'alguns truncats, sense contravenir cap de les condicions de minimitat establertes.

Entre tots els casos de truncament, només tres exemples demanen una justificació de material segmental extraprosòdic: *Pòlit*, *Tòfol* i *Nàstic*.

Tot i que podrien ser tractats com a casos marginals, intentarem aportar una explicació en el marc de la teoria prosòdica.

Tenint en compte que la plantilla de la circumscripció prosòdica s'ha de sotmetre a les condicions de minimitat establertes, la consonant final ha de ser extramoraica. Un element és extramoraic o extrasil·làbic quan és invisible a l'anàlisi prosòdica. És fàcil de veure en aquesta definició un paral·lelisme amb l'extrametricitat (Hayes, 1991), en el sentit que un element que és extramoraic en l'anàlisi prosòdica, previsiblement és també extramètric en l'anàlisi mètrica.

Tot i que no han estat establertes les condicions sobre les regles que assignen l'accent en català i, per tant, tampoc les que assignen l'extrametricitat, no resulta forasenyat pensar que la consonant final d'un constituent bisil·làbic trocaic ha de ser marcat com a extramètric, si sembla que el pes sil·làbic —una síl·laba travada— condiciona la posició de l'accent sobre la darrera síl·laba del mot.

Ja hem argumentat sobre la relació entre l'anàlisi mètrica i la teoria prosòdica i, en aquest sentit, el paral·lelisme entre l'assignació d'extramoraicitat, que es justifica perfectament en l'anàlisi prosòdica, i l'assignació d'extrametricitat, no només és una manifestació més d'aquesta relació sinó que dóna més força a l'argumentació prosòdica.

La **condició de perifericitat** (Harris, 1983), establerta en teoria mètrica, és també una condició en la teoria moraica. Adaptant aquesta condició al marc prosòdic, direm que un element pot ser extramoraic només si està situat en un extrem o límit definit del mot.

L'anàlisi prosòdica de mots plans com *Gimnàstic*, *Hipòlit* o *Cristòfol* ha de considerar extramoraica la consonant final, tant als efectes del truncament com als de l'accent —igual que en el cas de *cal<b>*—, perquè compleix amb tots els principis i s'até a totes les conseqüències de la delimitació de la circumscripció i de la plantilla de projecció. Efectivament, com que l'element extramoraic és invisible al procés de truncament, es torna a adjuntar en la posició d'extrem després de l'aplicació del procés.

Plantilla de delimitació

Plantilla de projecció

C'VC.CV
Gim.[nàs.ti<∞>]

→

C'VC.CV
Nàs.ti<∞>

C'V.CV
Cris.[tò.fo<↳>]

→

C'V.CV
Tò.fo<↳>

El truncament com un procés d'apocopació

Per les seves mateixes característiques, el truncament és un procés d'apocopació, això vol dir que necessàriament el mot truncat ha de ser més petit que el mot base. Si no es donen les condicions prosòdiques descrites i a més les de llargada, és a dir, que el mot prosòdic base compregui més material fonològic a l'esquerra de la circumscripció delimitada pel troqueu moraic, no es pot aplicar el procés i la hipocorització ha de recórrer a altres sistemes com els diminutius.

En alguns processos prosòdics en què és necessària la circumscripció per a delimitar l'abast dels canvis produïts per un determinat fenomen, el residu es recupera al final del procés (plurals fractes, escampament alacantí, etc.). En aquests casos, la condició de preservació de melodia (McCarthy i Prince, 1990) assegura la recuperació de tot el material melòdic de la base no afectat pel procés que s'adjunta al final de la derivació.

En els sistemes de truncament aquesta condició queda automàticament anul·lada ja que, per definició, el truncament és un procés d'escurçament (Mester, 1990) i ha de sotmetre's al **principi de diferenciació**. L'*output* del truncament no pot recuperar el residu perquè entraria en conflicte amb la pròpia definició.

En aquest marc, quan el mot base té la mateixa configuració que la plantilla de delimitació prosòdica, no es pot obtenir cap mot truncat, ja que la condició segons la qual el mot truncat ha de ser més petit que el mot base entra en conflicte amb la condició segons la qual el mot truncat ha de contenir la circumscripció prosòdica.

Mots com *Jaume, Rosa, Sergi, Tecla, Anna, Claudi, Blai*, etc. tenen una configuració que és idèntica a la de la circumscripció prosòdica delimitada amb els paràmetres de sentit i de peu que hem establert.

La hipocorització d'aquests mots ha de recórrer necessàriament a la sufixació diminutiva. En algun cas, el mot allargat per derivació té les condicions estructurals adequades per a rebre un segon procés d'hipocorització i produir un mot truncat.

L'anàlisi prosòdica de la base es fa independentment del fet que el mot ja sigui derivat per un procés morfològic. Així, *Rossita, Annita, Jaumet, Carlitos, Conxita*, projecten a la plantilla prosòdica els elements de la circumscripció de la base i poden donar els truncats següents: *Sita, Nita, Met, Litos, Xita*.

Hem vist a la primera part d'aquest treball que l'afixació de diminutiu és molt abundant i productiva i que, de vegades, és difícil de determinar si el truncament s'ha produït després del procés d'afixació en el mot base o el diminutiu ha estat afixat al mot truncat.

Sembla que l'afix productiu és /-ét/ —perquè de *Sita*, per exemple, podem fer *Siteta* i no *Sitona— i que qualsevol altre morfema s'ha d'aplicar sempre sobre la base. Però l'anàlisi prosòdica entra en conflicte amb aquestes dades, ja que *Queló* i *Beló*, per exemple, no poden provenir directament de la base *Miqueló* i *Isabeló*, perquè la primera síl·laba del truncat està bloquejada pel constituent prosòdic.

(L L) (H)	L (L L) (H)
Mi.que.ló	I.sa.be.ló

A partir d'aquestes dades, hem d'entendre que l'anàlisi de constituents només es fa una vegada, la primera que la base ofereix les condicions estructurals adequades. Així, *Pepó* és un diminutiu que estructuralment deriva de *Pep* —que es trunca sota les condicions prosòdiques requerides—, però que és possible perquè ja existeix *Josepó*. Els mots truncats diminutius de tres síl·labes només es poden justificar amb l'aplicació alterna dels dos processos d'hipocorització,

que al seu torn ofereixen una configuració susceptible de tornar a ser truncats: *Josepa* > *Pepa* > *Pepona* (existeix *Josepona*) > *Pona*.

Propietats dels truncats

Resumint, doncs, el que hem vist fins ara, podem establir les següents propietats del mot truncat:

- a) Ha de ser més petit que el mot base (principi de diferenciació).
- b) Conté un peu moraic i només un (condició de minimitat).
- c) Comprèn la síl·laba tònica del mot base i el material fonològic del límit dret del mot, és a dir, la circumscripció prosòdica (condició de constituent).
- d) Té com a màxim dues síl·labes (condició de bisil·labicitat).
- e) La posició d'obertura dels monosíl·labs ha de ser plena (condició d'estructura sil·làbica).

2.4.2. Condicions derivades de la circumscripció prosòdica

Els paràmetres de sentit i de peu, que regeixen la delimitació de la circumscripció prosòdica, prediuen unes determinades configuracions sobre la circumscripció que s'especifiquen en els punts següents:

- a) La configuració de la circumscripció prosòdica s'analitza amb un sol troqueu moraic amb l'element prominent sobre el nucli de la síl·laba tònica de la base (paràmetre o patró de peu). Aquest troqueu s'expressa en una de les dues configuracions possibles, la bisil·làbica ($\sigma_{\mu} \sigma_{\mu}$) o la monosil·làbica ($\sigma_{\mu\mu}$): *Geno*(veva), *Joa*(quim).
- b) La circumscripció prosòdica comprèn tot el material fonològic a partir del límit dret del mot (paràmetre de sentit) fins al límit esquerre marcat pel troqueu.

c) De les dues restriccions anteriors es desprèn que només pot haver-hi material adjunt a la dreta del peu, que consisteix en una síl·laba lliure.

Tenint en compte la delimitació de la circumscripció prosòdica i deixant de banda l'anàlisi de constituents de la resta del mot, les prediccions sobre les plantilles dels mots truncats són correctes, llevat dels casos següents:

a) No permet material fonològic adjunt a l'esquerra del peu perquè identifica límit esquerre de la circumscripció i límit esquerre del procés de truncament. Així, *en Montser-rat* > *Rat*, *Serrat, prediu correctament la primera possibilitat, però no la segona.

b) Permet el marcatge dels esdrúixols i prediu, per tant, mots truncats esdrúixols de tres síl·labes: *An(gèlica)* > *Gèlica*.

La predicció sobre els esdrúixols, que no són possibles com a mots truncats, contrasta amb la predicció contundent sobre la impossibilitat de tenir mots truncats a partir d'aguts sense consonant final subjacent. La impossibilitat absoluta d'aplicar-hi els paràmetres de delimitació de la circumscripció són una mostra de les condicions especials a què estan sotmesos aquesta classe de mots i, així mateix, que l'assignació d'accent lèxic està al marge de les regles mètriques generals de la llengua.

Respecte a la condició d'obertura, ja hem dit que la teoria moraica no pot explicar les condicions d'estructura sil·làbica que queden fora de la rima i, per tant, no es pot considerar un error de predicció de la circumscripció.

2.4.3. Condicions sobre les plantilles de projecció

Tenint en compte les propietats del mot truncat, la configuració de les plantilles de projecció que apareixen en el procés de truncament se sotmet a les restriccions següents:

- a) Les plantilles han de contenir un troqueu moraic i només en poden contenir un (condició de minimitat).
- b) La configuració de les plantilles és màximament bisil·làbica (condició de bisil·labicitat).
- c) L'obertura inicial ha de ser obligatòriament plena en els monosíl·labs i preferiblement en els bisíl·labs (condició d'estructura sil·làbica).
- d) La configuració de la plantilla pot tenir material adjunt a la dreta o a l'esquerra del peu, si aquest material apòdic consisteix en una síl·laba lleugera (L) i la configuració del peu és una síl·laba travada: $F(T_\mu) = \sigma_{\mu\mu}$.

Aquestes quatre condicions imposades sobre la configuració de les plantilles de projecció donen compte de la bona formació dels mots truncats. Les condicions a), b) i d) són restriccions imposades pel caràcter mínim dels truncats i la condició c) deriva de la condició d'estructura sil·làbica no marcada sobre els processos de derivació prosòdica.

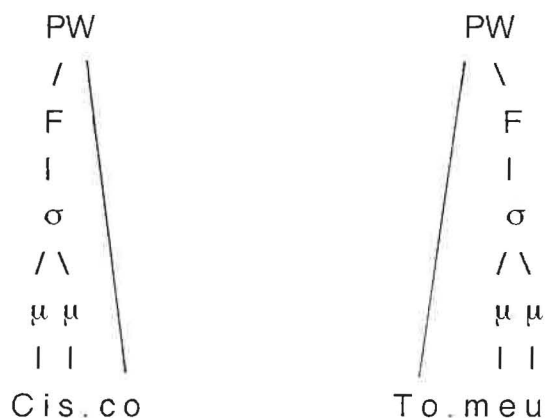
La condició d) fa una interpretació unitària de la síl·laba complementària o apòdica, tant de la que queda a la dreta del peu però inclosa en la circumscripció (Fran.[cis.co]), com de la que queda a l'esquerra de la circumscripció i que ha quedat sense analitzar ([Bar].to.[meu]). La diferència bàsica entre la síl·laba de la dreta i la de l'esquerra del peu és que la primera forma part d'un constituent prosòdic, la circumscripció, mentre que la segona no forma part de cap constituent perquè el paràmetre de sentit salta atret pel pes de la síl·laba travada i la deixa sense analitzar.

Com que els mots truncats han de contenir tot el material de la circumscripció prosòdica, és raonable suposar que les prediccions fetes a partir d'aquest constituent siguin necessàries. I ho són, però insuficients, perquè prediuen estructures truncades impossibles i, en canvi, en prohibeixen de reals. De fet, les condicions b) i d) són suficients per a esmenar aquests errors de predicció de la circumscripció prosòdica.

La condició b) impedeix que la plantilla esdrúixola delimitada en la circumscripció (An[gèlica]) tingui una configuració adequada per a projectar-se a una plantilla trocaica bisil·làbica. Encara que poguéssim considerar extraprosòdica la darrera síl·laba de la circumscripció del mot base An[gèli<ca>], ens veuríem obligats a adjuntar-la al final del procés, com hem fet en *Tòfol*, fet que violaria la condició de bisil·labicitat.

$$\begin{array}{c} C'V.CV \\ \text{An.}[gè.li.<ca>] \rightarrow *G\grave{e}.l\grave{i}.c.a \end{array}$$

La condició d) analitza el material fonològic de la dreta del peu com una síl·laba adjunta, de manera que el mot prosòdic delimitat per la circumscripció s'até a les condicions de minimitat establertes. Però també analitza de la mateixa manera el material fonològic adjunt de l'esquerra del peu —i de la circumscripció— derivat de l'anàlisi de constituents de tot el mot base. En tots dos casos el material adjunt és una síl·laba lleugera (σ_μ) que s'interpreta com un element apòdic, governat per la categoria de mot prosòdic (PW)

Les restriccions sobre la síl·laba complementària, o material apòdic, deriven en el primer cas dels paràmetres de delimitació de la circumscripció prosòdica i en el segon de l'anàlisi de constituents del residu. En tots dos casos es preserven les condicions de minimitat i s'analitzen com un sol troqueu moraic.

Les condicions sobre la síl·laba complementària són idèntiques en ambdós casos. Una síl·laba es pot adjuntar a un troqueu monosil·làbic si, i només si, és una síl·laba lleugera.

Les condicions sobre el context de la síl·laba complementària en el primer cas són diferents de les del segon. Les propietats b) i c) dels mots truncats exigeixen la condició de bisil·labicitat i la de la circumscripció prosòdica. En altres mots, el truncat ha de contenir la circumscripció prosòdica i no pot tenir més de dues síl·labes; si la síl·laba complementària forma part de la circumscripció, aleshores forma part del truncat. Una síl·laba complementària (L) s'adjunta a la dreta del mot prosòdic derivat si forma part de la circumscripció prosòdica.

Les condicions sobre el context de la síl·laba complementària del segon cas depenen, com hem vist, de l'anàlisi prosòdica de tot el mot base. Una síl·laba (L) pot adjuntar-se a l'esquerra d'un mot prosòdic derivat si, i només si, a) la circumscripció prosòdica és igual a un troqueu monosil·làbic ($F = \sigma_{\mu\mu}$), i b) la síl·laba (L) de l'esquerra de la circumscripció ha quedat lliure, sense formar part de cap constituent.

2.5. Minimitat en la reduplicació i en la invenció

Com hem vist a la primera part d'aquest treball, la creació de mots no es fa a l'atzar. La tria dels sons està menys controlada, atès el seu caràcter arbitrari, però els principis universals de marcatge repercuteixen sobre aquesta tria (Greenberg, 1978). Els mecanismes de creació lingüística se sotmeten a un dels patrons prosòdics, universalment establerts, que forma part de la gramàtica particular de cada llengua.

L'anàlisi lingüística consisteix, doncs, a descobrir a partir de les dades quin és aquest patró, quines regles regeixen la bona formació d'aquestes dades i quines estructures són alienes a la gramàtica de la llengua.

Les condicions generals de les plantilles prosòdiques dels mots reduplicats i inventats es redueixen a dues: a) condicions sobre l'estructura moraica o de minimitat i b) condicions d'estructura sil·làbica o d'obertura inicial.

La primera condició es compleix sistemàticament en tot el sistema de creació de mots. La configuració de les plantilles és idèntica a la que hem vist en el procés de truncament. Si hem pogut demostrar que aquella se sotmetia a les condicions de minimitat, haurem d'acceptar que també aquí s'hi sotmet. Les possibilitats que ofereix són, doncs, les següents (la posició C d'obertura i de coda pot ser ocupada per una consonant o una semivocal):

a) (L L) interpretat C'V.CV — pupa, fofo, nyonya, dena, lelo, llufa, quisso, nona, iaia, nyenyo, nina, dali, caca, apa, juli, etc.

b) (H) interpretat C'VC — nyam, quec, mèu, buf, crac, gluc, nyap, mam, nyec, toc, etc

c) L (H) interpretat CV.C'VC — cocou, puput, cuïc, cucut, etc.

d) (H) L interpretat C'VC.CV — conco, xanxa, oixque.

Sense anar més enllà d'una anàlisi superficial, podem comprovar fàcilment que les estructures representades en a) i b) són les veritablement productives, les quals representen precisament la configuració canònica del troqueu moraic.

La segona condició queda fora de la teoria moraica i respon a principis generals d'estructura sil·làbica de les llengües. Hem vist que l'estructura CV és la més universal i la menys marcada i hem comprovat que els mots derivats per truncament segueixen aquest principi i requereixen tenir ocupada la posició d'obertura sil·làbica quan són monosíl·labs i preferiblement quan són bisíl·labs. El sistema de creació de mots se sotmet sempre a la condició d'obertura sil·làbica —qualsevol sistema de reduplicació és impossible sense l'obertura ocupada—, llevat de les expressions usades com a interjecció i algun cas esporàdic com *ets i uts, arri, elis, apa*, i algun altre.

Els reduplicats amb base lèxica s'atenen, com els anteriors, a les condicions de minimitat i d'estructura sil·làbica. La diferència rau en el fet que es tracta d'un procés morfo-fonològic que s'aplica a mots, inventats o no, configurats prèviament al procés. Cal, doncs, donar una explicació de les condicions de transferència del material fonològic de la base a la plantilla de reduplicació.

En la primera part d'aquest treball hem fet un intent de classificació del fenomen de la reduplicació en català i hem distingit, en funció del resultat del procés, entre a) reduplicació morfològica, que consisteix en la repetició d'un mot sencer, per exemple, *nyigo-nyigo*; b) reduplicació prosòdica, que consisteix en la repetició d'una part del mot en forma de prefix, per exemple, *puput*, o en la prefixació d'un element d'estructura preestablerta, el primer segment del qual és una repetició del primer segment del mot base, per exemple, *patapum*, i c) reduplicació fonològica, que consisteix a substituir una de les posicions consonàntiques del mot base per la consonant menys marcada que està disponible, per exemple, *Noni*.

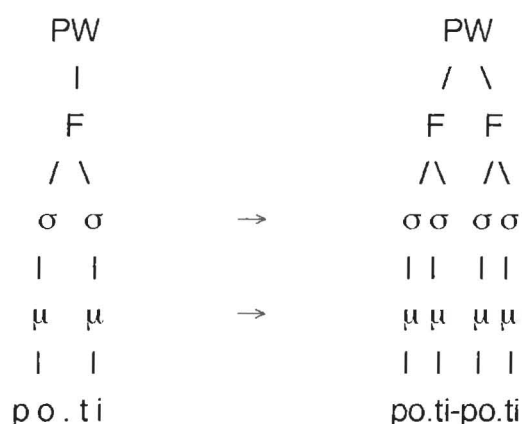
En aquesta classificació són inclosos indistintament mots reduplicats amb base lèxica i mots inventats. Com que l'anàlisi de les condicions

sobre l'estructura de l'*input* i de l'*output* només es pot fer en la reduplicació de base lèxica, ens centrarem en aquestes dades i intentarem aportar una explicació lingüística del seu comportament.

Si tenim en compte les condicions de minimitat que manifesten els mots derivats pel procés de reduplicació, la classificació tripartita que hem fet, basada sobretot en factors morfològics i fonològics, no s'ajusta prou bé a les categories prosòdiques de μ , σ i F. Des d'aquest punt de vista, sembla més adequat classificar els tipus reduplicatius en dos grups, de cara a oferir una anàlisi lingüística que pugui donar compte del fenomen: mots prosòdics de dos peus i mots prosòdics d'un peu.

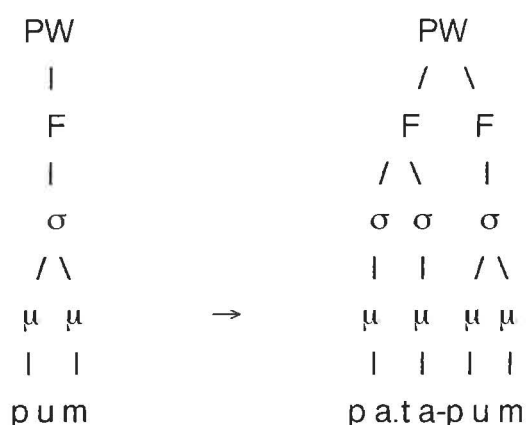
2.5.1. Reduplicats de dos peus

El procés de reduplicació que condueix a la formació d'un compost de dos peus s'exemplifica en el que hem anomenat reduplicació tipus *poti-poti* i reduplicació tipus *patapum*. Podríem dir que es tracta en ambdós casos de la reduplicació del peu, és a dir, del troqueu moraic que és el patró del mot base. En el tipus *pot-poti*, el procés consisteix en la repetició de tota l'estructura sil·làbica del mot base ja que els dos elements del compost tenen la mateixa configuració. El mot prosòdic que resulta té dos peus trocaics amb la mateixa configuració.

En el tipus *patapum*, el procés consisteix en la repetició de l'estructura moraica del troqueu, és a dir, dues mores, sense configuració assignada. Com que l'estructura CV.CV és la forma no

marcada del troqueu moraic, aquesta és la configuració que pren el prefix i el resultat és un mot prosòdic amb dos troqueus moraics de configuració diferent.

Tipus poti-poti

La reduplicació que hem anomenat morfològica consisteix en la formació de mots compostos (Annex V). Majoritàriament, els elements de la composició són un mot, preexistent al procés, amb les característiques prosòdiques del mot mínim, és a dir, amb una síl·laba travada o dues de lliures.⁵⁴ El compost per reduplicació és, doncs, un mot prosòdic que conté dos peus, dos troqueus moraics: *ziga-zaga*, *xino-xano*, *nyigui-nyogui*, *poti-poti*, *nyigo-nyigo*, *gara-gara*, *xup-xup*, *tris-tras*, *pim-pam*, *nyam-nyam*, *tic-tac*, *rau-rau*, *pom-pom*, etc.

No és evident quin sentit pren el procés de reduplicació que hem anomenat morfològica, si no el comparem amb la reduplicació prosòdica. En principi, pot ser que la repetició es produeixi a la dreta o a l'esquerra del mot base. Si entenem que la reduplicació és un procés regit prosòdicament, hem de convenir que la base de la reduplicació morfològica és un element lèxic accentuat, el qual, si no hi ha desplaçament d'accent —com hem vist que ocorre en català— manté les seves característiques i conserva l'accent principal del compost. Com que l'accent d'aquest tipus de compostos és el de l'element de la

⁵⁴ Ja hem vist a la primera part que els exemples escadussers de mots més llargs provenien de nominalitzacions que han adquirit elements idiosincràtics.

Tipus *patapum*

En l'apartat que hem classificat com a reduplicació prosòdica hem inclòs un tipus de mots que han d'analitzar-se en aquest grup pel fet de contenir dos peus trocaics. Els mots del tipus *patapum* són efectivament compostos de dos peus, la característica dels quals és que el primer ha de ser bisil·làbic i el segon, que correspon al mot base, monosil·làbic. Les úniques bases possibles per a aquest tipus de reduplicats són mots com *bum*, *plaf*, *crac*, *cloc*, *pum*, *txaf*, etc.

L'estructura d'aquests mots està controlada per la plantilla de cada peu, fet que els allunya una mica del procés habitual de reduplicació, que consisteix en la projecció d'un tros de la tira segmental de la base o de tota sencera a una plantilla CV que és la que s'adjunta a la base. El que hi ha de comú en tots els casos és que la plantilla de projecció no pot ser una seqüència arbitrària de segments, sinó que es desprèn de les categories prosòdiques μ , σ o F (Kenstowicz, 1993). Efectivament, totes les plantilles de reduplicació s'ajusten a una de les categories i, en aquest cas, a la categoria F.

L'adjunció d'una estructura de peu al mot base, amb segments especificats fonològicament i segments sense especificar, s'interpreta com un prefix. Els segments sense especificar són els que es projecten des de la base i és només en aquest sentit que podem parlar de reduplicació.

Tota l'estructura CV.CV, llevat del primer segment, està especificada fonològicament amb trets no marcats, és a dir, vocal neutra per a les posicions vocàliques i dental per a la posició consonàntica interna. El primer segment no està especificat, però porta florant el node labial, que adopta en el cas que la base no li projecti velaritat. L'estructura CV.CV pren caràcter de prefix quan s'adjunta al monosíl·lab base, el qual projecta al primer segment consonàntic el tret de velaritat, si pot, i el tret de sonoritat que s'escampa a tot el prefix.: *pata-pam*, *bada-bum*, *cata-clic*, *pata-txaf*.

Tot i que algunes de les condicions que hem descrit se sotmeten fàcilment a una anàlisi segmental relativament simple, aquesta no és del tot òbvia i té altres punts de complicació. Per exemple, quan la base comença per un segment nasal, es projecta la nasalitat i aquest fet condiciona la realització de la consonant interna, que és una /r/: *marramèu*, *marranyau*. És per això que deixem aquesta anàlisi per a investigacions posteriors.

Des del punt de vista prosòdic, l'estructura d'aquest prefix de reduplicació és exactament la configuració canònica del troqueu moraic ($\sigma_\mu \sigma_\mu$) i el mot prosòdic que resulta del procés conté exactament dos peus.

2.5.2. Reduplicats d'un peu

En aquest capítol analitzarem els dos tipus de reduplicació que tenen en compte el resultat del procés. En el tipus *puput* es parteix d'un monosíl·lab base que ja conté les dues mores del troqueu; el resultat només pot conduir a un mot prosòdic bisil·làbic que s'ajusta a les condicions de minimitat. En el tipus *mama* la reduplicació comporta sempre un *output* que és una configuració canònica del troqueu moraic.

Tipus puput

El tipus de reduplicació que té més semblances amb els processos reduplicatius estudiats d'altres llengües és el que hem anomenat tipus *puput*. El mecanisme que s'aplica en aquests casos consisteix en la projecció d'un tros de la tira segmental de la base a un afix fonèticament buit, però que té una configuració especificada. Així, en *cocou*, *nonou*, *puput*, *nonon*, *Nanau*, *Tatat*, *bobò*, *pipí*, *tutut*, *quiquic*, *memeu*, *titit*, els

La regla de reducció vocàlica s'aplica a la posició àtona de la síl·laba del mot derivat, malgrat que ha estat projectada des d'una posició tònica, i la pronúncia reflecteix l'aplicació sistemàtica d'aquesta regla [kuków], [tatát].

El mot prosòdic reduplicat s'ajusta a les condicions definides en el nivell prosòdic de la gramàtica: a) la condició de peu, és a dir, un troqueu moraic i només un i b) la condició de bisil·labicitat, és a dir, dues síl·labes com a màxim. El comportament de la reduplicació té en compte la configuració del resultat prefix + base. En altres paraules, la configuració del mot prosòdic està condicionat als principis i restriccions que imposa el mot mínim de la llengua.

Tipus mama

El tipus de reduplicació que queda per analitzar i que hem anomenat reduplicació fonològica no ha estat considerat com un procés sinó més aviat com una manifestació del parlar infantil que ha estat acceptat en alguns hipocorístics del parlar adult (Locke, 1983).

Malgrat tot l'*output* d'aquest tipus de reduplicació no només s'até a les restriccions de minimitat, sinó que sempre mostra una configuració que és la representació canònica del troqueu moraic: C'V.CV o C'VC. En altres paraules, els reduplicats fonològics són sempre mots mínims. L'exigència del principi d'obertura sil·làbica és trivial, atesa la configuració dels mots i les característiques de la reduplicació. D'exemples com *Nani*, *Noni*, *Quico*, *Toti*, *Pep*, *iaia*, *non*, *tates*, *caca*, *mama* podem deduir que, a partir de diferents inputs, l'estructura de l'*output* és sempre la mateixa:

Input		Output
a) C'V.CV	→	C _i 'V.C _i V
b) C'VC	→	C _i 'VC _i
c) C'VC.CV	→	C _i 'V.C _i V
d) C'V.....	→	C _i 'V _j .C _i V _j

a) *Noni* (de Je-roni), *Nina* (de Cate-rina), *Nani* (de Nasi, truncat d'Ignasi), *Nena* (de Lena, truncat de Magdalena), *teta* (de germa-neta), *tates* (de sa-bates), *iaia* (d'àvia).

b) *Pep* (de Jo-sep), *Quic* (de Frede-ric), *Tat* (de Rat, truncat de Montserrat), *Lloll* (de Do-lors), *non* (de son), i també els verbs *ninar* (de dinar) i *momir* (de dormir).

c) *Quico* (de Cisco, truncat de Francisco) i *Toti* (de Jordi).

d) *mama* (de mare), *papa* (de pare) i *caca* (del verb cagar?)

Tenint en compte que només la reduplicació consolidada ha estat presa en consideració i que s'ha deixat de banda els casos més particulars del parlar infantil —tot i que el fenomen és molt general— la quantitat d'exemples que il·lustren aquest fenomen no és gaire extensa. En qualsevol cas, la reduplicació sempre parteix d'un mot que es pot analitzar amb el patró del mot mínim i en cap cas no s'aplica a mots d'estructura iàmbica aparent —com Tomeu— tot i que estan subjectes a les condicions de minimitat trocaica.

En els tres primers apartats, la reduplicació consisteix en la tria de la consonant disponible menys marcada que passa a ocupar la posició que havia quedat lliure o que estava ocupada per una consonant més marcada en el paràmetre de marcatge universal. És per això que no es pot determinar el sentit de la reduplicació, malgrat que en la majoria dels casos es produeix de dreta a esquerra. El cas de *Toti* és paradigmàtic de la influència d'aquest marcatge que hem relacionat també amb l'aprenentatge infantil (Locke, 1983): les oclusives sonores, particularment la /d/ i la /g/, s'aprenen molt més tard que les corresponents sordes, que són les menys marcades. La reduplicació de *iaia* es produeix després de la simplificació per influència de la vocal

palatal que hem observat en els casos com *Tuies* o *Coia*: *àvia* > *aia* > *iaia*.

Caldria encara intentar de donar una explicació sobre el procés de reduplicació que han triat els mots base quan són monosíl·labs. Si l'estructura CVC és una configuració canònica del patró del mot mínim, per quina raó la llengua ha triat un mecanisme que s'allunya d'aquesta configuració, tot i ajustar-se a les condicions de minimitat?

Sembla que les característiques fonètiques dels sons que ocupen la posició de coda d'aquests monosíl·labs i els principis de marcatge universal dels sons hi han jugat el seu paper. Efectivament, quan hi ha hagut una consonant disponible i no s'ha entrat en un conflicte d'homonímia o de significat no desitjable, la reduplicació s'ha produït dins els límits de la configuració canònica del troqueu: *Josep* > ?*Zep* > *Pep*. Quan això no ha estat possible o una semivocal ocupa la posició de coda, la llengua no renuncia a la hipocorització i opta pel segon procés, que continua atenent-se a les condicions de minimitat establertes: *nou* > *nonou*, *put* (> *tut*?) > *puput*.

Els tres únics casos de d) podrien haver estat tractats com a marginals, atès que es comporten d'una manera molt particular, però hem intentat de proposar una explicació coherent en el marc de la teoria prosòdica. Sembla que és raonable de proposar que es tracta d'una reduplicació de la síl·laba tònica del mot base. El segments CV es projecten a la plantilla C'V.CV, començant per la síl·laba tònica seguint el principi de no desplaçament de l'accent. La regla de reducció vocàlica i de context converteix la /a/ de la síl·laba àtona en [ə], [e] o [a], segons el dialecte.

$$\begin{array}{ccc} C'V + CV & \rightarrow & C'V.CV \\ | \quad | & & | \quad | \quad | \quad | \\ m a . r e & \rightarrow & m a . m a \end{array}$$

Hom podria preguntar-se perquè la reduplicació ha donat resultats diferents per als hipocorístics *caca* i *pipí*. Atès el principi de no desplaçament d'accent, les síl·labes accentuades d'aquests dos mots respecten la posició de l'accent de la base. *Pipí* sembla provenir de la forma nominalitzada d'estructura CVC que identifica clarament la posició de l'accent, mentre que no existeix cap nominalització del verb corresponent a *caca*.

Resumint, les plantilles de reduplicació són les mateixes que les de creació de mots i de truncament. Tots els outputs d'aquests processos compleixen els requisits que imposa el mot mínim. En català les condicions de minimitat s'apliquen a tots els elements lèxics de la llengua.

Annexos

Els quatre annexos que comprèn aquest apartat contenen les dades estudiades sobre les quals s'ha dut a terme l'anàlisi prosòdica. La classificació d'aquestes dades s'hi presenta tenint en compte els coneixements nociònals i formals generals més que no pas atenent a l'anàlisi que es proposa en el treball.

El recull que presento ha estat elaborat a partir de la llengua viva d'aquelles zones del domini lingüístic on he tingut accés a través de familiars i companys. Del català central: Camp de Tarragona, Barcelona, el Vallès, Manresa, Igualada, Manlleu, Banyoles, el Gironès i l'Empordà; de la resta del domini, l'Horta de València, Mallorca, les Garrigues, el Segrià i Tortosa. També he pres material dels diccionaris que he contrastat amb la llengua viva. Quan això no ha estat possible n'indico sempre la procedència.

La transcripció fonètica del vocabulari no és sistemàtica, perquè no és essencial per a l'anàlisi prosòdica, només orientativa. Indico entre parèntesis la procedència dialectal, la que he pogut comprovar. Quan no hi ha indicacions de cap mena, s'interpreta que la dada pertany al català central com a mínim.

ANNEX I

Hipocorístics de noms de pila

La majoria d'hipocorístics són mots truncats, però també hi ha exemples de diminutius i algun cas molt comú de truncament a la castellana. També s'hi relacionen els hipocorístics reduplicats i alguns casos de palatalització inicial. *(Tots recollits de la llengua oral)*

Abdon — Non
Abel — Bel
Adelaida — Aida, Ada (dA)
Agustí — Tino [tínu]
Agustina — Tina
Alberto, Albert, Albertito — Berto, Bet, Tito [títo] (val.), Ticus
Alexandre — Sandre, Xandre, Xandri [ʃándri], Àlex
Alexandra, Alexandrina — Sandra, Nina
Alfonso, Alfonsito (Alfons) — Fonso, Sito [sítu]
Alfredo — Fredo
Ambròs — Bros
Andresito — Tito
Anna, Annita — Aina, Nana (dA), Nita, Niteta, Nitus
Anna Maria — la
Anton, Antoni, Antônio — Ton, Tonet, Toni, Tono [tóno] (val.)
Antònia — Tona [tóna], Toni [tóni], Tonina
Arcadio (Arcadi) — Caio [kájũ]
Armando (Armand) — Mando
Arnau — Nau, Nauet, Nanau
Assumpció, Assumpta — Ció, Sumpta, Sumsi, Sunsi, Suni, Assun
August — Gustus
Baltasar — Tasar [tazà], Xar [ʃá], Balti *saro (val)*
Baltasara — Sara
Bartolo — Tolo [tólo], Tolet (val.)
Bartomeu — Tomeu, Meu
Beatriu — Triu (dA), Tiu
Bonaventura — Ventura, Tura
Camila — Mila
Càndida — Candi
Carlitos (Carles) — Litos
Carolina — Lina, Carol
Caterina — Nina, Cati
Cecília — Cila, Cileta
Celestino (Celestí) — Tino, Tinet
Claudina — Dina
Clotilde — Tilde
Concepció — Ció, Conxa
Consol — Tol
Constantino (Constantí) — Tino, Tinet
Conxita — Xita, Xiteta, Conxi

Cristina — Tina, Cris
 Cristòfol — Tòfol
 Damià — Mià
 Daniel — Niel, Nielet, Dani, *Nelo (val)*
 Desideri — Deri
 Dolores, Dolors — Lola, Lores, Loles [lóles], Llolles, Lors [lós], Llol
 Domènec — Mènec
 Domingo — Mingo, Minguet
 Dorotea — Tea, Teia
 Eduardo (Eduard) — Dardo, Ado [ãðu], Edu [éðu]
 Eleuteri — Teri
 Elionora — Nora
 Elisa — Lisa
 Elisabet — Bet, Beta
 Elisenda — Zenda
 Emílio, Emílín (Emili) — Mílio [mílju], Melín [melín] (val.)
 Emília — Emi, Mília
 Encarnació — Ció
 Engràcia — Gràcia
 Enriqueta — Queta, Queti
 Ermenegildo (Ermenegild) — Gildo [xildu], [kíldu]
 Ernestina — Tina
 Estanislau — Lau
 Eufemià — Mià
 Eugenio, Eugeni — Genio [kénju], Xènius
 Eugènia — Geni, Xènia
 Eulàlia — Laia, Laieta, Lali
 Eusebi — Sebi
 Evaristo (Evarist) — Bristo
 Evona (Eva) — Nona
 Faustino (Faustí) — Tino, Tinet
 Fernando — Nando [nándu]
 Filomena — Mena
 Florentina — Tina
 Francesc — Cesc, Xesco, Xec, Xeco
 Francesca — Cesca
 Francisca — Cisca, Cisqueta, Quica, Xisca, Xica
 Francisco — Cisco, Cisquet, Quico, Xisco, Xico, Xicus
 Frederic, Frederico — Quic, Quico
 Gabriel — Biel, Bielet, Gabi
 Gaetano (Gaietà) — Tano
 Gaietana — Tana
 Genoveva — Veva *Gervasi — Vasi*
 Gertrudis — Tuies, Tuietes *Gongalo — Salo*
 Gregori — Gori
 Gregòria — Goia
 Guillermina — Mina
 Helena — Lena
 Hermínia — Mini, Mina, Hermi

Hilari — Lari
 Hipòlit — Pòlit
 Honorat — Norat (mall.)
 Hortènsia — Tensi
 Ignasi — Nani, Nasi
 Immaculada — Imma
 Innocenta — Centa (val)
 Isabel, Isabeló — Bel, Bela, Beleta, Belina, Beló, Isa
 Isidoro — Doro [dóro] (val.)
 Isidro (Isidre) — Zidro [zifóru]
 Jacinto (Jacint) — Cinto, Cintet
 Jaumet (Jaume) — Met
 Jeroni — Noni
 Joan, Juanito — Jan, Janet, Nan, Nani, Nito
 Joan Baptista — Tista
 Joaquim — Quim, Quimet, Ximo, Xim (val)
 Joaquina — Quima, Quimeta, Xima
 Jordi — Toti
 Jorgina — Gina
 Josefina — Fina, Fineta
 Josep, Josepó — Jep [žép], Jepet, Jepus, Bep [bép], Zep, Pep [pép], ~~Pepet~~ (val)
 Pepet, Pepó, Po, Pino, Pito
 Josepa, Josepona, Pepica — Pepa, Pepeta, Pepus, Pepona, Pona,
 Poneta, Pica (val.)
 Josep Maria — Mia
 Jesuso (Jesús) — Susso [súso]
 Juliana — Liana (dA)
 Leopoldo — Poldo
 Lídia — Lida (dA)
 Maria Isabel — Maribel
 M. Jesús — Meius, Xus *Lluís — Visso (val)*
 M. Lluïsa — Marisa
 Macià — Cià (dA)
 Magdalena — Lena, Leni, Nena, Malena, Magda
 Manel, Manelito, Manelic — Nel, Lel, Nelo [nélo] (val.), Nelet, Lito, Licus
 Manuelita — Lita
 Marcelino, Marcel·lí — Lino, Cel·lí [səlí]
 Marcel·lina — Lina
 Margalida — Lida, Guida
 Margarita — Ita, Mita, Miga, Tita, Marga
 Maria — Mia, Mari
 Martina — Tina
 Martirià — Tià [tià]
 Matilde — Tilde, Mati
 Maurici — Mori
 Melcior — Ció, Cion [sión] (mall.)
 Meritxell — Txell
 Milagros — Mila
 Miquel, Miqueló — Quel, Queló, Quelo [kélo] (val.), Quelet

Misericòrdia — Coia, Coieta, Cori
 Montserrat, Montserratona — Rat, Rateta, Tat, Tatàt, Serrat, Tona,
 Montse [mõnse]
 Nadal — Dal, Lal
 Narciset, Narcisó (Narcís) — Ciset, Cisó, Ciso
 Narcisa — Cisa, Ciseta
 Nativitat — Nati
 Nicolau — Lau
 Núria — Nuri
 Onofre — Nofre
 Osvaldo — Valdo [báldu]
 Paulina — Lina, Lineta
 Paulino (Paulí) — Lino [línu]
 Pere Màrtir — Marti
 Pompeio (Pompeu) — Peio
 Raimunda — Munda, Mundeta
 Raimundo — Mundo
 Rafel — Felet, Rafa [fēlo] val
 Ramon — Mon
 Ramona — Mona
 Remei — Mei
 Roberto (Robert) — Berto
 Roberta — Berta
 Rodolfo (Rodolf) — Dolfo, Rudi
 Rosalia, Rosalina — Lia (dA), Lina
 Roseta, Rossita (Rosa) — Zeta, Sita, Siteta Rosario (val) - Sari
 Rossendo (Rossend) — Sendo [sēndu]
 Rufino (Rufí) — Fino [fínu]
 Sadurní — Nino, Serni
 Sadurnina — Nina
 Salomon (Salomó) — Mon [vólo] [dólo]
 Salvador — Vador, Boro [bóro] (val.), Salva
 Salvadora — Dora
 Santiago, Santiaguito — Tiago [tiágu], Iago, Tito, Santi
 Sebastià — Tià [tiá], Sebes
 Sebastiana — Tana, Tiana
 Serafí — Fino
 Serafina — Fina
 Segimon — Mon
 Silvestre — Vetre [bétre]
 Soledad — Sole, Sol
 Teodora — Dora
 Teresa, Teresona — Tessa [tésa], Zesa [zéza], Zona, Teia [téja], Tere [tése]
 Tomàs — Tomi
 Trinitat — Trini (f.) Trino (m.)
 Valentí — Tino, Tinet
 Valentina — Tina
 Victòria — Toia, Viqui

Vicent — Cento [sénto] (*val*)

Vicenta, Vicentina, Vicentola, Vicentica — Centa, Tina, Tola, Tica (*val*.)

Xavier — Xavi

Altres mots truncats comuns i propis

Mots truncats de la parla col·loquial i infantil, cognoms i sobrenoms. El truncament a la castellana és majoritari —la pronúncia denuncia la procedència— i la llista es podia haver allargat molt més.

aixeta — en Xeta

Alcover — el Cover

Barcelona — Barça

bonica — la Nica

camió — mió

caramelo — melo, melet

Casademon — en Mon

col·legi — cole

Debrai — el Brai

depressió — depre

dimoni — en Moni

director — dire

discoteca — disco

Enganxa — can Ganxa

Escolà — can La

Germà — cal Ma

germà — ma

germanet — tet, teto

germaneta — teta

Gimnàstic — Nàstic

gitana — ca la Tana

hermanito — tito

hermano — mano

manifestació — mani

matemàtiques — mates

mutxatxo — el Txatxo

petit — tit (m. animal petit)

petita, petites — tita, tites (f. bestiola que camina) *gallines i aviram*

petitó meu — titó meu > tito meu

tita = caru d'aviram

petitó — en Titó

president — presi

professor — profe

progressista — progre

Romualdo — en Maldo

sabates — tates

self service — can Servi

senyoreta — seta, senyo

universitat — uni

Vilageliu — en Liu
xiquet — en Tet

Compostos

Mots truncats a partir d'unitats lèxiques compostes en què es pren la primera part del mot.

autobús — bus
automòbil — auto
bicicleta — bici
bolígraf — boli
bufetada — bufa
cinematògraf — cinema, cine
endocrinologia — endocrino
fisiologia — físio
hipermercat — híper
metropolità — metro
micròfon — micro
motocicleta — moto
quilogram — quilo
saxofon — saxo
supermercat — súper
televisió — tele
traumatologia — trauma
trombosi — trombo
zoològic — zoo

ANNEX II. — Mots reduplicats

Mots inventats o amb base lèxica que es caracteritzen per la repetició d'un element o d'un segment fonològic.

Amb base lèxica:

avi — iaio, babi, babo [báβu]
àvia — iaia, baba [báβə]
bo — bobò, -ns, [bupò], [bəβò]; bobo [bóβu] - dolç, galeta, cosa bona
bo — bombó (dECor.)
bub — bubú, -ns (mall) - gos
cagar — caca
dia nou — ninou - primer dia de l'any
dinar — ninar
dormir — momir, romir
fi — fifí, fifi
germà — tatà, tato
germana, tia — tata
mare — mama [máma], mamà [mamá], mamàs
mèu — memeu
no — nanai (caló, segons Viny.)
nou — nonou - vestit nou (mall.)
nyam — nyanyam - fer nyamyam, menjar
oncle, onclo — conco (mall.), coco (occ.) *mond-occidental*
ou — cocou [kuków], quicou, coco [kóko] (val.)
pare — papa [pápa], papà [papá], papàs
passejar — nannar - també en sentit irònic
pixar — pix, pipí, pipíns, pipinot, pipi [pípi] (val.), pixo [píʃo] (mall.)
por — popona - en femení, home covard (mall)
pudir — puput - ocell
que — queques - quantes!
quic > quiquic, quiquí — gall
son — non (fer non-non), nona, nones (fer nones), noni (men), nono (val), nonò, -ns [nonó] (mall)
sopes — popes
tit > titit, titiu — moixonet
tut — tutut - so de trompeta, cotxe
xo [tʃo] — txotxò, -ns, [tʃətʃó] (c. tarr.) [tʃotʃó] (occ.) - cavall

Sense base lèxica:

bava — (en llatí, dECor.)
babau, babai — persona aturada, sense iniciativa (dECor.)
bebè, -s — nadó

caco — lladre; fallar en un joc de cartes
 cóc, coca — massa dolça i flonja
 cuc, cuca — an. invertebrat
 cucut — ocell (onomatopeia segons dECor.)
 dida — alletadora (imitació del llengatge infantil, dECor.)
 fofo — fat i tou
 frifrit — pinsà (Fabra)
 lelo, lela — beneit
 mam — aigua
 mam, mamar — irònicament, alcohol, beure alcohol
 mom, momo, moma — ball, farsa; ganyota; moneria
 moma — diners
 nana — dida, àvia; cançó
 nin, nino, -a, nen, -a, nini [níni] (val.), niní, ninius (mall.), ninoi > noi
 nyenyo, nyanyo — bony
 nyonya — mandra
 papa — cuca; menjar
 papu, babu (men.) — personatge de por
 pepè, pepena (mall.) — caca
 popa — mamella (n.occ.)
 popi — cotxe (mall)
 pupa, pupes — mal
 quec, queco, queca — tartamut
 quico, quica — ridícul
 tat (fer tat), tato — guaitar
 tatà [tatá], tatano, [tatánu] — cavall
 tita — carn, vianda
 titic — formiga (mall)
 txitxa, txitxi — carn, vianda
 txutxú, -ns — tren
 xauxa — país imaginari
 xixó — brut
 xuixo — pasta dolça

cacau - (?) "lió" *embús*

güepmí - gael

guigme - ou (Empordà)

guicon - ou de rei.

sès - ou "donar pel pes"

(= pape (valencià)
fep

ANNEX III. — Expressions creades o lexicalitzades sense reduplicació

Imperatius

alça
dali
fes (*fa3psPI)
fot-li
jas, nyas (val.) — té
mone < [anémozen] (val.) — anem-nos-en
som-hi
ten, tingues (*té 3psPI)
vaja
vés (*va 3psPI)
vine (*ve 3psPI)
vinga
visca

Exclamacions

alto
apa
arri
arruix (mall)
atxim
bèlit
bravo
caram
carat
coi
cot
Déu > dena
ecs
eia
ela
elis
hala
hola
hurra
llestos
manoi (ma+ noi < mira noi, segons dECor.)
oidà (oi+da) — déu-n'hi-do
oixque
ollaó
renoi (re+noi)
taflíc, tafloc, tafloi
xe, xec [tʃe], [tʃek]
xo [ʃɔ], [tʃɔ]

Onomatopeies

bum > badabum
coc > coc-coc-quisca
clac, clec, clic, cloc > cataclac, cataclec, cataclíc, catacloc
crac, crec, cric, croc > catacrac, catacrec, catacríc, catacroc
cranc (m.) > catacranc, gadagang (c. tarr.)
gluc
mèu > marrameu
nyac, nyaca
nyam
paf > pataf, patapaf
pim, pam, pum > patapim, patapam, patapum
plaf > pataplaf
plam > pataplam
plof > pataplof
puf > patapuf
pum > patapum
quec > quec-quec-quec, quequerequec
quic > quic-quiri-quic, quiquiriquic
tururut
txaf > patatxaf
txap > patatxap

Altres expressions

Les dades que s'ofereixen a continuació han estat totes contrastades amb el Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana de Joan Coromines (dECor.).

bac, patac, patacada
baf, bafos, bau, -s
bambolejar
be, -ns
boc — cabra mascle
bramar > bram
brunzir, brunyir
bufar > buf
cuic — mosquit
dali (m.) — pallissa
gos
juli (m.) — pallissa, saltar a corda de pressa
lloca
llufa
mec — home efeminat
met — despistat
miol > miolar
mofa — burla

dring
be
bram

moix, mix, mixo, mixa — gat
 nara (m.) — imbècil
 nyafa, nyapa — taca
 nyap — bunyol
 nyec (m.) — criatura
 nyefa — befa
 nyepa — mentida
 nyicris — malaltís, escanyolit
 pafa, pàfia — diners
 parrup > parrupar — soroll dels coloms
 picar
 pixar > pix, pixo
 quisso, guisso — gos
 rai
 taina, teina, toina — bullícia
 topar, tombar
 traca — efecte d'espètegar
 trapaus (m.p.) — bagatge personal
 tritxo — entremeliat (Cad.)
 xafar, aixafar, nyaufar, nyafar
 xanxa — fotesa, burla
 xerrar
 xerric > xerricar
 xeflis — àpat
 xot — ocell nocturn, *duc*
 xumar — beure a morro
 xurra, xurla — sort
 $\left. \begin{array}{l} xup(a) \\ xut(a) \end{array} \right\} \text{òlifa, mussel}$

ANNEX IV. — Mots inventats que es redupliquen

Formen part d'aquest grup tots els mots, generalment inventats, que es dupliquen per a formar un mot compost del tipus sintagmàtic copulatiu.

Adverbis i locucions

badabim-badabam
balandrim-balandram
banzim-banzam
barrim-barram
barrip-barrop
bitllo-bitllo
boi-boi
leri-leri
nyiqui-nyaqui
nyigui-nyogui
oi-oi
patapif-patapaf
patapim-patapam
pataplif-pataplaf
pataplim-pataplam
patatim-patatam
patatxim-patatxam
patim-patam
patrip-patrap
pengim-penjam
tal·là-tal·lera
tau-tau
terrús-terrús
turris-burris — a corre-cuita (Cad.)
xano-xano
xau-xau
xino-xano
xinco-xanco

Grup nominal

baliga-balaga (m. f.)
barliqui-barloqui (m.)
barrija-barreja (f.)
bub-bub (m.)
bum-bum (m.)
but-but (f.)
cataclíc-cataclóc (m.)
catacríc-catacrec (m.)
catric-catrac (m.)

catxoc-catxoc (m.)
 clic-cloc (m.)
 cloc-i-piu (adj.)
 coc-coc (m.)
 cofis-i-mofis (m.p.)
 cori-mori (m.)
 cric-crac (m.)
 ets-i-uts (m.p.) *ets - uts*
 farrigo-farrago (m.)
 flist-flast (m.s.)
 gara-gara (f.)
 gloc-gloc (m.)
 gluc-gluc (m.)
 gori-gori (m.) *gori - gori*
gug - gug marranyiu-marranyau (m.)
 mèu-mèu (m.)
 ning-nang (m.)
 ning-ning (m.)
 non-non (f.)
 nyaca-nyaca (f.)
 nyam-nyam (n.c. DGLC)
 nyami-nyami (m.)
 nyem-nyem (m.)
 nyim-nyam (m.)
 nyany-nyany (m.)
 nyau-nyau (m. f.)
 nyec-nyec (m.)
 nyeu-nyeu (m.)
 nyic-i-nyac (m.)
 nyic-nyic (m.)
 nyigo-nyigo (m.)
 pif-paf (m.)
 pim-pam (m.)
 ping-pong (m.)
 piu-piu (m.)
 pom-pom (m.)
 poti-poti (m.)
 quic-quic (m.)
 rau-rau (m.)
 rum-rum (m.)
 tac-tac (m.)
 tam-tam (m.)
 taf-taf (m.)
 tibi-soli (m.) (Cad.)
 tic-tac (m.)
 tifi-tafi (m.) (Cad.)
 tin-tin (m.)
 tiro-liro (m.)
 toc-toc (m.)

tol·le-tol·le (m.)
tric-trac (m.)
trip-trap (m)
tris-tras (m.)
txip-txap (m.)
viu-viu (f.s.)
xanc-i-meli (m.) - platillo (Cad.)
xanco-i-manco - tothom (c. tarr.)
xerric-xerrac (m.)
xim-xim (m.)
xiu-xiu (m.)
xup-xup (m.)
zig-zag (m)
ziga-zaga (f.)
zim-zam (m)
zing-zing (m.)
zis-zas (m.)
zub-zub (m.)
zum-zum (m.)

BIBLIOGRAFIA:

Albaigés i Olivart, J.M. (1980) *Diccionari de noms de persona*. Ed 62 Barcelona 1983².

Allen, G. & Hawkins, S. (1980) "Phonological Rhythm: Definition and Development" a G. Yeni-Komshian et al. *Child Phonology*. Vol.1 *Production* (227-256).

- Alcover - Moll (1962) *Diccionari català, valencià, balear*. Palma de Mallorca 1926-35 (vols. 1 i 2), 1949-62 (vols. 3-10); 2a. ed. 1975-77.

Amigó i Anglès, R. (1983) *Materials per a l'estudi dels noms de lloc i de persona, i renoms, del terme de Reus*. Associació d'Estudis Reusencs, 1988.

Badia i Margarit, A M. (1988) *Sons i fonemes de la llengua catalana*. Universitat de Barcelona.

(1966) "Predominio de la vocales abiertas e y o en el catalán de Barcelona" a *Revista de Filología Española*, XLIX, (315-320).

Barker, C. (1989) "Extrametricity, the Cycle and Turkish Word Stress" *Phonology at Santa Cruz*. (1-34).

- Bhat, D.N.S. (1978) "A General Study of Palatalization" a J. Greenberg ed. *Universals of Human Language*. Vol. 2 *Phonology*, (47-92).

Boyd-Bowman, P. (1955) "Como obra la fonética infantil en la formación de los hipocorísticos" a *Nueva Revista de Filología Hispánica*, Año IX, 4 (337-366).

Chomsky, N. & M. Halle (1968) *The Sound Pattern of English*. Harper and Row. New York.

Colomina i Castanyer, J. (1985) *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*. Alcoi.

Coromines, J. (1976) *Entre dos llenguatges, II*. Curial.

(1971) *Lleures i converses d'un filòleg*. Club Editor.

— (1980-1992) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Curial - La Caixa.

Crothers, J. (1978) "Typology and Universals of Vowel Systems" a J. Greenberg ed. *Universals of Human Language*. Vol. 2 *Phonology*, (93-152).

— Fabra, P. (1897) "Étude de phonologie catalane (catalan oriental) *Revue hispanique*, 4 (5-30).

(1912) *Gramàtica de la llengua catalana*. L'Avenç.

(1917) *Diccionari ortogràfic*. IEC Barcelona

— (1932) *Diccionari general de la llengua catalana*. López Llausàs ed. Barcelona, 1968⁵.

— (1956) *Gramàtica catalana*. Teide, Barcelona.

Gamkrelidze, T. (1978) "On the correlation of stops and fricatives in a Phonological System" a J. Greenberg ed. *Universals of Human Language*. Vol. 2 *Phonology*, (9-46).

Goldsmith, J. (1990) *Autosegmental & Metrical Phonology*, Basil Blackwell.

Greenberg, J.H. ed. (1978) *Universals of Human Language*. Vol. 2 *Phonology*. Vol. 3 *Word Structure*, Stanford University Press.

Halle, M. & Idsardi, W. (1992) "General Properties of Stress and Metrical Structure", *DIMACS Conference*, Princeton.

Harris, J. (1983) *Syllable structure and Stress in Spanish: A Nonlinear Approach*, Linguistic Inquiry Monograph, 8, MIT Press, Cambridge, Mass.

Hayes, B. (1981) *A Metrical Theory of Stress Rules*, Indiana University Linguistics Club.

— (1991) *Metrical Theory*. (ms) UCLA.

Hualde, J.I. (1991) *Basque phonology*. Routledge. London.

Itô, J. i J. Runner ed. (1989) *Phonology at Santa Cruz*. University of California

Itô, J. (1989) "A Prosodic Theory of Epenthesis" *Natural Language and Linguistic Theory*, 7 (217-259).

(1992) "Prosodic Minimality in Japanese". Apareixerà a *Chicago Linguistic Society*, 26-II.

Jakobson, R. (1941) *Kindersprache, Aphasie und allgemeine Lautgesetze*, Upsala U. Aarskrift. Versió castellana, *Lenguaje infantil i afasia*, Ayuso.

(1962) "Why Mama and Papa?" Versió castellana dins *Lenguaje infantil i afasia*, Ayuso.

Kager, R. (1992a) "Shapes of the Generalized Trochee" OTS Working Papers, U. d'Utrecht.

(1992b) "Are there any truly quantity insensitive systems?" OTS Working Papers, U. d'Utrecht

Kenstowicz, M. (1990) 'Stress in Generative Phonology' *Revista di Linguistica*, 2, 2.

(1991) *Metrical Constituency*. (ms) MIT.

(1993) *Phonology in Generative Grammar*. Oxford, Blackwell Publishers.

Locke, J. L. (1983) *Phonological Acquisition and Change*. Accademic Press. New York.

Lombardi, L. & McCarthy, J. (1991) "Prosodic circumscription in Choctaw morphology" *Phonology*, 8 (37-71).

(descurt) → *Marantz, Alec (1982) Re reduplication LJ

Macken, M. (1980) "Aspects of the acquisition of stop systems: a cross-linguistic perspective" a Yeni-Komshian et al. *Child Phonology*. Vol. I, *Production*, (143-168).

Mascaró, J. (1978) *Catalan Phonology and Phonological Cycle*. Bloomington. Versió cat. *La fonologia catalana i el cicle fonològic*. UAB 1983.

(1984) "Aramon, aramònic, una regla fonològica no descoberta fins ara" *Miscel·lània Aramon i Serra*, IV, P. Abadia de Montserrat (123-129)

(1986) *Morfologia* Enciclopèdia Catalana, Biblioteca Universitària, 5.

(1986 b) "Syllable-Final Processes in Catalan". A C.A. Neille i R.A. Núñez-Cedeño (eds), *Studies in Romance Languages*. Foris, Dordrecht (163-180).

Mascaró, J. i J. Rafel (1990) *Diccionari català invers amb informació morfològica*. Publ. Abadia de Montserrat.

McCarthy, J. & A. Prince (1986) *Prosodic Morphology* (ms) U. of Massachusetts, Amherst & Brandeis U.

(1990) "Foot and word in Prosodic Morphology: the Arabic broken plurals" a *Natural Language and Linguistic Theory*, 8. (209-283).

Mester, A. (1990) "Patterns of Truncation" *Linguistic Inquiry*, 21, 3 (478-485)

Michelena, L. (1961) *Fonética histórica vasca*. San Sebastián.

Milà i Fontanals, M. (1875) "Estudios de lengua catalana. Catalán contemporáneo" *Obras completas*, III. 1890, (507-544).

Moliner, M. (1980) *Diccionario de uso del español*. Gredos.

Moll, F.B. (1929) "La flexió verbal en els dialectes catalans" a *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, vol. II (73-185); (1930) vol. III (73-168); (1931) vol. IV (9-104); (1932) vol. V (9-72) Biblioteca Balmes.

(1952) *Gramàtica històrica catalana*. U. de València, 1991

Moravcsik, E. (1978) "Reduplicative Constructions" a J. Greenberg ed. *Universals of Human Language*. Vol. 3 Word Structure, (297-334).

Moreu-Rey, E. (1981) *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*, Millà.

Morris, M. (1989) "Swedish Nickname Formation" a *Phonology* at Santa Cruz (125-171).

Nespor, M. & Vogel, I. (1986) *Prosodic Phonology*, Foris, Dordrecht.

Oliva, S. (1977) "Dos aspectes del ritme en el català modern", *Els Marges*, 9 (89-96).

Palmada, B. (1991) *La fonologia del català i els principis actius*. Tesi doctoral. UAB.

? — Plénat, M. "Toto, Fanfa, Totor et même Guiguitte sont des anars" a F. Dell, D. Hirst i J-R. Vergnaud, *Forme sonore du langage*, Hermann (161-181).

Prieto, P. (1992) "Truncation Processes in Spanish" a *Studies in the Linguistic Sciences*, 22 -1

Rafel, J. (1982) "Transcripción fonética" a *Diccionari Diàfora*.

Recasens i Vives, D. (1991) *Fonètica descriptiva del català*. IEC. Biblioteca filològica, XXI.

Sala, E. (1993) *El cadaquesenc*. Tesi doctoral. UAB.

— Sapir, E. (1921) *Language. An Introduction to the Study of Speech*. Trad. cat. *El llenguatge*. Empúries, 1985.

Steriade, D. (1988) "Reduplication and syllable transfer in Sanskrit" a *Phonology*, 5 (73-155).

Veny, J. (1970) "El valencià meridional" a *Estudis de geolingüística catalana*. Ed. 62 (203-245).

(1978) *Els parlars catalans*. Raixa, 1982³.

(1991) *Mots d'ahir, mots d'avui*. Empúries.

104 — Vihman, M. (1978) "Consonant Harmony: Its scope and function in child language" a J. Greenberg ed. *Universals of Human Language*. Vol. 2 *Phonology*, (281-334).

Vinyoles i Vidal, J.J. (1978) *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*. col. Llengua viva, 1 ed. Millà.

Wagner, M.L. (1924) *Notes linguistiques sur l'argot barcelonais*. Biblioteca Filològica XVI. IEC.

Wheeler, M. (1979) *Phonology of catalan*. Basil Blackwell.

(1987) "L'estructura fonològica de la síl·laba i del mot en català" *Estudis de llengua i literatura catalanes*, XIV. Miscel·lània Badia i Margarit, 6. Publ. Abadia de Montserrat, (79-108).

Yeni-Komshian, G.H., Kavanagh, J.F. & Ferguson, C.A. ed. (1980) *Child Phonology*. Vol. 1 *Production*, Academic Press.